स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

Local Adapatation Plan for Action

(LAPA)

कुमाख गाउँपालिका, सल्यान

(आ.व. २०८०/०८१ देखि ०८४/०८५ सम्म)

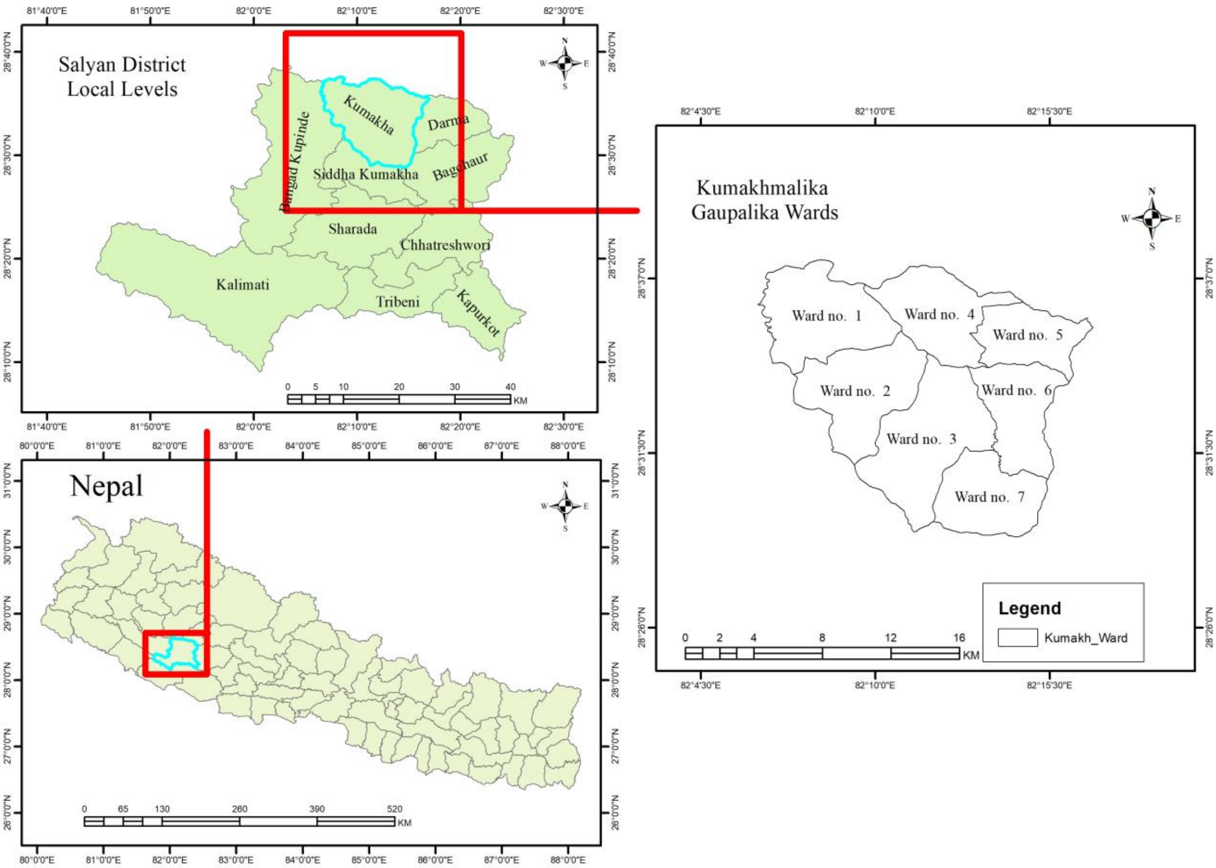

कुमाख गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, रागेचौर, सल्यान, कर्णाली प्रदेश

२०८०

दस्तावेजः कुमाख गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

सर्वाधिकारः कुमाख गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, रागेचौर, सल्यान

योजनाको अवधिः ५ वर्ष (२०८० / ०८१ देखि २०८४ / ८५), जलवायु परिवर्तनको प्रतिकुल असरलाई लाई मध्यनजर गर्दै, यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना पालिकाले आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्दै जानेछ, यद्यपी यो पाँच बर्षको लागि तयार गरिएको छ ।

तयार गर्नेः कुमाख गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, रागेचौर, सल्यान

सेवाप्रदायक संस्थाः माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेण्ट फाउन्डेशन प्रा.लि., काठमाण्डौ

बिशेष आभारः स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका क्रममा सहभागी भएका सबै सहभागीहरू

आवरण चित्रः नेपालको मानचित्रमा कुमाख गाउँ कार्यपालिका कार्यालय, रागेचौर, सल्यान

आर्थिक सहयोगः कुमाख गाउँ कार्यपालिका /नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (NCCSP-2) (बेलायत सरकारको आर्थिक र मोट म्याकडोनाल्ड लिमिटेडको प्राविधिक सहयोगमा संचालित कार्यक्रम)

Disclaimer: यो प्रकाशन NCCSP-2 कार्यक्रमको आर्थिक सहयोगमा कुमाख गाउँपालिकाले सेवाप्रदायक सस्था छनौट गरी सो मार्फत तयार पारेको हो । यस प्रकाशनमा सम्लग्न बिषयवस्तु र सामग्रीहरूमा NCCSP-2 कार्यक्रम वा यसलाई आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने बेलायत सरकार तथा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने मोट म्याकडोनाल्डका विचारहरू प्रतिबिम्बित गर्दैन । यसमा कुमाख गाउँ कार्यपालिका र सेवाप्रदायक सस्था माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेण्ट फाउन्डेशन प्रा.लि., काठमाण्डौ को पूर्ण जिम्मेवारी रहेको छ ।

कुमाख गाउँपालिका

Kumakh Rural Municipality

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

रागेचौर, सल्यान

कर्णालीप्रदेश

पत्र संख्या .(Refrence No)२०७९/०८०
चलानी (Dispatch No.)
मिति(Date)२०८०/०२/०७

सल्यान जिल्ला कर्णाली प्रदेश अर्न्तगत पर्ने एक दुर्गम जिल्ला हो । यस जिल्ला अन्तर्गत रहेको कुमाख गाउँपालिका पनि एक हो । यस गाउँपालिकामा अधिकांश मानिसहरुको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालन हो । विपद् जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनले गर्दा गरिब्री र सामाजिक बन्चितीकरणमा परेका कारण न्यूनीकरणका लागि थप चुनौतिहरु सिर्जना गरेको छ । अनियमित तथा अत्याधिक वर्षा, बाढी, हुरीबतास, हिमपात, सुख्खाखडेरी आदि जस्ता सवै प्रकारका प्रकोपहरुले गर्दा गरिव तथा विपन्नवर्गको जीविकोपार्जन सुरक्षामा असर पार्दछन् । परिवर्तित जलवायुले ल्याएको असरहरुले विकासका कार्यक्रमहरुलाई समेत प्रत्यक्ष रुपमा असर पारेको अनुभव गरिएको छ । विभिन्न खालका प्रकोपहरुले यस गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका समुदायहरुका स्थानीय बासिन्दाहरुलाई असर पारेको छ । यहाँका अधिकांश घरधुरीहरु विपद जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनको असरबाट दिन प्रतिदिन प्रभावित भईरहेकोछ ।

पहिचान भएका विपद् तथा जलवायु जोखिमलाई विस्तृत रुपले ब्यवस्थापन गर्नको लागि आगामी ५ वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । जलवायु परिवर्तनको अनियमिततालाई मध्यनजर गर्दै, यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना पालिकाले आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्दै जानेछ, यद्यपी यो पाँच बर्षको लागि तयार गरिएको छ । गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने सहयोग प्राप्त गर्न सक्ने सरोकारवालाहरु समेतको सहयोगमा यसलाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ । यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने आर्थिक, प्राविधिक तथा अन्य आवश्यक श्रोत साधनहरुको व्यवस्थापन गर्न गाउँपालिकाको तर्फबाट सदैव सहयोग रहने छ । यो कार्ययोजना तयारी तथा कार्यन्वयनको लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्नु हुने नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (बेलायत सरकारको आर्थिक र मोट म्याकडोनाल्ड लिमिटेडको प्राविधिक सहयोगमा संचालित कार्यक्रम,)लाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छु । त्यसै गरी यो योजना तयारीको प्रकृयामा सहजीकरण गर्ने माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट प्रा.लि.(MRDF), काठमाण्डौ, र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यकम, सम्पूर्ण कर्मचारीहरु तथा यो कार्ययोजना तयारीमा अहोरात्र खटिने सबै वडाका जनप्रतिनिधीहरु, राजनीतिक दलहरु, शिक्षक, समाजसेवी, विपद् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरु, महिला, दलित लगायत सहभागी सम्पूर्ण निकाय तथा व्यक्तिहरु प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । साथै कुमाख गाउँपालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिले सबै निकायहरुलाई सहयोगको लागि आव्हान गर्दछ ।

मान बहादुर बुढाथोकी
अध्यक्ष
कुमाख गाउँपालिका, सल्यान

कुमाख गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
रागेचौर, सल्यान

कर्णाली प्रदेश नेपाल

पत्र संख्या .(Refrence No)२०७९/०८०
चलानी (Dispatch No.)

जलवायु परिवर्तनका कारण अनियमित वर्षा, बाढी, पहिरो, खडेरी, हुरीबतास, हिमपात, असिना आदि जस्ता प्रकोपहरु देखा पर्छन। यस्ता प्रकोपहरुले गर्दा गरिब तथा विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रत्यक्ष असर पार्दछन्। यस्ता असरबाट सल्यान जिल्लाको कुमाख गाउँपालिका पनि अछुतो रहेको छैन। यहाका वासिन्दाहरुले यिनै प्रकोपहरुको नकारात्मक असरहरु महशुस गरिरहेका छन्। यसै सन्दर्भमा कुमाख गाउँपालिका स्थानीय समुदायसंग प्रत्यक्ष अन्तर्किया गरी जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतनाअ अभिवृद्धि गर्दै सङ्कटासन्न क्षेत्र र समुदाय पहिचान गरिएको छ। यसका साथै जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरुलाई विभिन्न विधिहरु प्रयोग गरी स्थानीय अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरिएको छ। यसरी पहिचान गरिएका जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरुलाई अनुकूलन गर्नको लागि आगामी पाँचवर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

यस गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्नको लागि सहजीकरण गर्ने माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट फाउण्डेशन प्रा.लि.(MRDF), काठमाण्डौ नेपाल, नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमका सम्पूर्ण कर्मचारीहरु तथा स्थानीय सरोकारवालाहरु, विभिन्न निकायका प्रतिनिधिहरु, विभिन्न संघसंस्थाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिताको लागि धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहान्छु। LAPA मा बनेका कृयाकलापहरुको पारदर्शिता सहित कार्यान्वयन गर्नको लागि सरोकारवाला निकायहरुसंग समन्वय तथा सहकार्यको लागि कुमाख गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, सल्यान सदा तत्पर रहने छ। यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सरोकारवाला तथा सम्वन्धित निकायहरुमा सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा समेत व्यक्त गर्दछौं।
धन्यवाद।

२०८०/०२/०७

राजेन्द्र कुमार चन्द
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
कुमाख गाउँपालिका
गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय, सल्यान

(संक्षेपिकृत शब्दहरु)			
LAPA	Local Adaptation Plan for Action स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना		
NAPA	National Adaptation Program of **Action**		
NAP	National Adaptation Plan (राष्ट्रिय अनुकूलन योजना)		
LDCRP	Local Disaster and Climate Resilience Plan (स्थानीय विपद तथा जलवायु उत्थानशिल योजना)		
LDMC	Local Disaster Management Committee (स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति		
DIA	Differntial Impact Assessment. (फरक प्रभाव विशलेषण)		
CBEWS	Community Based Early Warning System. (समुदायमा आधारित पूर्वानुमान प्रणाली)		
CBS	Central Bearu of Statistics. (केन्द्रीय तथ्याङ्क ब्यूरो)		
DDMC	District Disaster Management Committee.		
DPRP	Disaster Preparedness and Response Plan. (विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना)		
DRR	Disaster Risk Reduction. (विपद् जोखिम न्यूनीकरण)		
EWS	Early Warning System. (पूर्व चेतावनी प्रणाली)		
FbF	Forecast Based Financing. (पूर्वानुमान आधारित लगानी)		
GIS	Geographic Information System. (भौगोलिक सूचना प्रणाली)		
GLDP	Guided Land Development Programme. (निर्देशित जग्गा विकास कार्यक्रम)		
IFI	Innovative Financial Instruments. (सिर्जनशिल आर्थिक साधनहरू)		
IPM	Integrated Pest Management. (एकीकृत शत्रु जीव व्यवस्थापन)		
IRA	Initial Rapid Assessment. (पारम्भिक द्रुत लेखाजोखा)		
MIRA	Multi Sector Initial Rapid Assessment. (बहुक्षेत्रगत प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा)		
LPP	Land Pooling Programme. (जग्गा एकीकरण कार्यक्रम)		
MWUS	Multiple Water Use Scheme. (जलको बहुउपयोग योजना)		
NAPA	National Adaptation Programme of Action. (राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम)		
NCCSP	Nepal Climate Change Support Programme. (नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम)		
RVWRMP	Rural Village Water Resources Management Project. (ग्रामिण जलश्रोत व्यवस्थापन परियोजना)		
SDRMP	School Disaster Risk Mananagement Plan. (विद्यालय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना)		
SSP	Site & Services Programme. (घडेरी तथा सेवा सुविधा कार्यक्रम)		
VCA	Vulnerability Capacity Assessment. संकटासन्नता क्षमता विश्लेषण		
CCA	Climate Change Adaptation. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन		
जि.वि.व्य.स.	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति	जिसस	जिल्ला समन्वय समिति
वडा कायार्लय	Ward Office	गापा	गाउँपालिका
गाउँपालिका	Rural Municipality	नपा	नगरपालिका
गाउँपालिकाको कार्यालय	Office of the RuralMunicipal Executive	सावउस	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह
नगरपालिका	Municipality	कि.मि	किलो मिटर
नगरपालिकाको कार्यालय	Office of the Municipal Executive	मि	मिटर
जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	Office of the District Co-ordination Committee	हे.	हेक्टर
महानगरपालिका	Metropolitan City	रु.	रुपैयां
उप महानगरपालिका	Sub- Metropolitan City	आ.व.	आर्थिक वर्ष
महानगरपाकिला उप- महानगरपालिका	Office of the Municipal Executive	गैसस	गैर सरकारी संस्था
अगैसस	अर्न्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था	मा. वि.	माध्यमिक विद्यालय
%	प्रतिशत	आ.वि.	आधारभुत विद्यालय

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सारांश

जलवायु परिवर्तन र यसका प्रतिकुल प्रभावहरु समग्र विश्वकै लागि साझा चुनौतिका रुपमा अगाडि आइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा सल्यान जिल्लाको कुमाख गाउँपालिकाले पनि यसबाट सिर्जित तथा भविष्यमा सिर्जना हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरुसँग अनुकूलित हुने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको कार्यढाँचा २०७६ ले निर्दीष्ट गरेका विधि, प्रक्रिया र चरणहरुलाई अवलम्वन गरी बहुसरोकारवाला निकायहरु जस्तै गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरु, विषयगत शाखा प्रमुख, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरुका प्रतिनिधि, जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरु, महिला तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सक्रिय सहभागीतामा वडा स्तरवाट पहिचान भएको प्रकोप तथा अनुकूलनका प्रयासहरुलाई समेत समावेश गरी आ. व २०८०/८१ देखि ०८४/८५ सम्मका लागि ५ बर्षे स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरेको छ । यस कार्ययोजनाको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

शिर्षक	विवरण			
गाउँपालिकाको सिमाना	कुमाख गाउँपालिका, रागेचौर, सल्यान			
	उत्तर: चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम पश्चिम र भेरी नगरपालिका, जाजरकोट			
	पश्चिम : वनगाड कुभिन्डे नगरपालिका, सल्यान		**पूर्व:** दार्मा गाउँपालिका, सल्यान	
	दक्षिण: बागचौर नगरपालिका, सल्यान			
भौगोलिक अवस्थिति	समुद्र सतहबाट ४५० -२००० मि. उचाइँमा रहेको छ भने २८ डिग्री ४१ मिनेट ०३ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांश र ८० डिग्रि ५६मिनेट ४३ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ ।			
क्षेत्रफल	१७७.२७ वर्ग किलोमिटर			
जनसंख्या	महिला	पुरुष	जम्मा	जम्मा घरधुरी
	१२७६५	१२०९४	२४८५९	५४२५
	श्रोत: राष्टिय जनगणना २०७८			
जातजाति	क्षेत्री ब्राह्मण, जनजाती, दलित जातीहरु			
प्रमुख पेशा तथा जीविकोपार्जनका आधार	कृषि, पशुपालन, मजदुरी, रोजगारी र वैदेशिक रोजगारी ।			
हावापानी	न्यानो र ठण्डा समशीतोष्ण			
मुख्य प्रकोप तथा विपद्हरु	क्रमशः बाढी, पहिरो, सुख्खा खडेरी, पशुरोग, वन्यजन्तुआतंक, कृषिमा रोग, असिना, आगलागी, चटयाङ्ग, हावाहुरी, मानवरोग, मिचाहा प्रजाति, र तुषारो ।			
संकटासन्न वडाहरु	**उच्च जोखिमका वडा हरु**	**मध्यम जोखिमका वडाहरु**	**न्यून जोखिमका वडा**	
	वडा नं.३ र ६	वडा नं. २, ५ र ७	वडा नं. १ र ४	
योजनाको परिकल्पना	गाउँपालिकाको संकटासन्न तथा जोखिमयुक्त समुदायको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भई प्रकोप/विपद् तथा जलवायु परिवर्तनको नकरात्मक असर न्यून भएको हुनेछ ।			
आशातित उपलब्धी	विपद् तथा जलवायु परिवर्तनलाई विकासका क्रियाकलापहरुमा मूलप्रवाहीकरण गरी विपद् न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलित हुदै तनाव रहित एक उत्थानशील गाउँपालिकाको रुपमा परिचित हुने आशा राखिएको छ ।			
मुख्यभूमिका/सहयोग गर्न सक्ने निकायहरु				
गाउँपालिका, वडा कार्यालय, जि.स.स, पशुपंक्षी विकास शाखा, स्वास्थ्य कार्यालय, विषयगत कृषिशाखा, कृषक समूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नेपाल प्रहरी, नेपाली सेना, ससस्त्र प्रहरी बल, बजार व्यवस्थापन समिति, जिल्ला उद्योग वाणिज्य संघ, गैर सरकारी संस्थाहरु, सिंचाई डिभिजन कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, वैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु, सहकारी संस्थाहरु, युवाक्लबहरु, महिला समूह, आमा समूह, खानेपानी कार्यालय, जिल्लामा क्रियाशिल सम्बन्धित दातृ निकाय तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरु जस्तै सेभ द चिल्ड्रेन, यूकेएड, युएसएआईडी,				

नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम, विश्व खाद्य कार्यक्रम, सुआहारा कार्यक्रम लगायतको सहयोगमा योजना कार्यान्वयन गरिने छ।
क्षमता विकास
गाउँपालिका, वडा कार्यालय र बस्ती अथवा तीन वटै तहका कार्यान्वयनकर्ता, व्यवस्थापक, अनुगमनकर्ता समेत स्थानीय तहमा विषयगत क्षेत्रको जनशक्ति विकास कार्य गरिने।
लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण
प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपद्ले गर्दा मानवीय तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा देखिएको नकारात्मक असरहरुलाई सम्बोधन गर्नको लागि तर्जुमा गरिएको अनुकूलन क्रियाकलापहरुमा गर्भवती महिला, २ वर्षमुनिको वालवालिका, विपन्नवर्ग, दलित, महिला, तथा पछाडि पारिएका वर्गहरुको पहुंच तथा नियन्त्रणको अवस्था सुनिश्चितता गरिएको हुनेछ।
योजनाको समायोजन
तयार गरिएको स्थानीय अनुकूलन योजनालाई दिगो र संस्थागत रुपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि गाउँपालिका स्तरमा तयार हुँदै गएको आवधिक योजनामा र आगामी वर्ष देखि राष्ट्रिय योजनातर्जुमा प्रक्रिया अनुसार समायोजन गरिने छ र अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी निकायको वार्षिक योजनामा समेत समाबेश गराउनको लागि पैरवी गरिनेछ।
कार्यान्वयन
गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयको नेतृत्वमा विषयगत कार्यालय र स्थानीय सेवाप्रदायक संघसंस्थाको सहकार्यमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ।
अनुगमन तथा मुल्याङ्कन
कार्यक्रमको अनुगमन तथा मुल्यांकन जिल्ला तह, गाउँपालिका, वडा कार्यालय र समुदाय तहबाट गरिने छ। समुदाय तहमा क्रियाकलापहरुको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरु र गाउँपालिका तथा जिल्लातहमा नतिजा तथा उपलब्धीहरुको विभिन्न वार्षिक समिक्षा, अर्धवार्षिक समिक्षा, फिल्ड अनुगमन आदिको माध्यमबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ।

यस कुमाख गाउँपालिकामा विभिन्न प्रकारका प्रकोप तथा विपद्का कारणले देखा परेका असरहरु, प्रभावहरु तथा जोखिमहरुको पहिचान गरी गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ। माथि उल्लेखित विवरणहरु यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका आधारहरु हुन्। यस कार्ययोजनाको सफल कार्यान्वयन र दीगो प्रभावका लागि सबै सरोकारवालाहरुको भूमिकामा विशेष जोड दिइएको छ र यसको कार्यान्वयन गरे पश्चात यहाँका बासिन्दाहरु विशेषतः लक्षितवर्ग, महिला, वालवालिका, वृद्ध, अपाङ्ग, आदिवासी, जनजातीका साथै जोखिमपूर्ण क्षेत्र र सबै वर्गका बासिन्दाहरुको अनुकूलन क्षमता वृद्धि हुनगई भविष्यमा सबै प्रकारका प्रकोप तथा विपदको न्यूनअसर/न्यूनप्रभाव देखिनेछ भनी अनुमान गरिएको हो।

क. स.	विषयगत क्षेत्रहरु	०८०/०८१	०८१/०८२	०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	जम्मा
1	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	2300	3700	15900	0	0	21900
2	वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	26700	28450	6800	300	300	62550
3	जलश्रोत तथाऊर्जा	39000	8000	24000	5000	0	76000
4	स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई	61000	37400	12800	10800	3500	125500
5	स्थानीय ग्रामिण तथा शहरी वस्ती	0	0	0	0	0	0
6	जलवायु जन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन	43100	59800	32900	17500	31000	184300
7	उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	5000	0	15000	0	0	20000
8	पर्यटन एवं प्राकृतिक तथा सास्कृतिक सम्पदा	2000	6000	6000	0	0	14000
9	लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशिकता, जीविकोपार्जन र शुशासन	6600	1600	1600	1600	1000	12400
10	जनचेतना अभिवृद्दि क्षमता विकास र अनुगमन	2990	6190	4690	4190	2790	20850
	जम्मा	**188690**	**151140**	**119690**	**39390**	**38590**	**537500**

विषय सुची

परिच्छेद १: परिचय ७

१.१ योजनाको परिचय तथा औचित्य, मान्यता र आवश्यकता ७

१.२ योजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं निर्देशक सिद्दान्तहरु ८

मान्यताः ८

स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गर्दा स्थानीय विपद व्यवस्थापनका पक्षहरुलाई पनि विशेष ध्यान दिईएको छ। स्थानीय अनुकूलन योजना र विपद जोखिम व्यवस्थापन बीच अन्तर सम्बन्ध ९

१.३ योजना तयारी र प्रकृयाहरु ९

१.४ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि ११

१.५. सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण १२

१.११ प्रकोप व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरू तथा प्राथमिकीकरण १३

१.१२ अनुमोदन तथा आवधिक योजनामा समायोजन १३

परिच्छेद २: कुमाख गाउँपालिकाको परिचय र अवस्थिति १४

२.१ गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था र भूबनोट १४

२.२ आर्थिक, सामाजिक एवं मानवीय अवस्था १५

२.२.१ जनसंख्या ज्ञछ

२.२.२ शिक्षा स्वास्थ तथा संचार ज्ञट

२.२.३ उर्जा ज्ञट

२.२.४ कृषि तथा खाध सुरक्षा ज्ञठ

२.३ भौतिक पुर्वाधारको अबस्था १७

२.३.१ सडकको अवस्था १७

२.३.२ खानेपानीको अबस्था १८

२.३.३ भू–उपयोग १८

२.३.४ बस्तीको अबस्था २०

२.३.५ धार्मीक तथा सांस्कृतिक तथा पर्यटन २१

२.३.६ कार्यरत सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरु २१

परिच्छेद ३: जलवायू परिवर्तन, विपद तथा प्रकोपको अवस्था २३

३.१ कुमाख गाउँपालिका मा तापक्रम र बर्षाको परिदृष्य २३

३.२ कुमाख गाउँपालिका वर्षाको परिदृष्य २४

३.४ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा २५

३.५ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण ३६

३.६ संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान ३९

३.७ प्रकोप सूचकाङ्क ४१

३.८ सम्मुखता ४२

३.९ संवेदनशीलता ४२

३.१० अनुकूलन क्षमता ४३

३.११ जोखिमका आधारमा वडा स्तरीकरण ४५

३.१२ वडाहरुको जोडागत जोखिम स्तरीकरण ४५

३.१३ प्रकोपको स्तरिकरण ४६

३.१४ स्रोतहरुको विवरण तथा जोखिमको अवस्था ४६

३.१५ परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो ४८

३.१६ जीविकोपार्जनका स्रोतहरु माथिको प्रभाव विश्लेषण ५१

३.१७ जोखिम समुदाय तथा घरधुरी ५२

३.१८ जोखिमको रुपरेखा ५२

३.१९ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव ५५

३.२० पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता चित्रण तथा विश्लेषण ५७

३.२०.१ वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण ५७

३.१५.२ कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण ५८

३.२०।३ जल (खोला, ताल, नदी) पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण ५९

३.२०.४ पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको तुलनात्मक रुपमा जोखिम विश्लेषण ५९

परिच्छेद ४ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका रणनीतिहरुको पहिचान ६१

४.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका रणनीतिहरु ६१

४.२ विषगत क्षेत्र अनुसारका रणनीतिहरु ६१

परिच्छेद ५ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना टद्द

५.१. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापहरुको पहिचान ६२

५.२ अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण ६४

५.३ अनुकूलन कार्ययोजनाको निर्माण ६७

परिच्छेद ६ :अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरुको मूलप्रबाहीकरण ढघ

६.१ आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण ९४

६.२ स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मुल्याँकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण ९४

क) तत्काल गनूपर्ने ९५

ख) योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नूपर्ने ९५

५.३ अनूगमन तथा मुल्याङ्कन योजना ९५

परिच्छेद ६ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन व्यवस्थापनका कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन ९७

सन्दर्भ सामग्री ९८

अनुसुचीहरु ९९

अनुसूची १: स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, कुमाख गाउँपालिका, रागेचौर, सल्यान ९९

अनुसूची २: कुमाख गाउँपालिका, गाँउकार्यपालिका का पदाधिकारीहरुको विवरण १००

अनुसूची ३ १०१

कार्यक्रमका केहि झलकहरु. (एक) १०१

कार्यक्रमका केहि झलकहरु. (दुई) १०२

अनुसूची ४: कार्यक्रमको उपस्थित विवरण १०३

अनुसूची ५: लापा खाका २०१९को अनुसूची २. १०६

स्थानीय अनुकूलन रणनीतिहरूमा समावेश गर्न सकिने केही विषयगत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका उपायहरू १०६

अनुसूची ६: स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमाका लागि तदर्थ सिद्धान्तहरू (Ad-hoc Principles of Local Adaptation Planning) १११

तालिकाको सूचीः

तालिका १ : अभिमुखीकरण कार्यक्रममा सहभागी विवरण ८
तालिका २ : संकटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण ९
तालिका ३ : घरधुरी परिवार र जनसंख्या विवरण...११
तालिका ४ : कुमाख गाउँपालिकाको लिङ्गको आधारमा जनसंख्या..१२
तालिका ५ : अपाङ्गताको प्रकार अनुसार जनसंख्या १२
तालिका ६ : खाना पकाउन प्रयोग गरिने ईन्धन १३
तालिका ७ : प्रमुख वालीनाली र फलफुल १४
तालिका ८ : टोलवस्तीको नामावली १६
तालिका९ : सेवा प्रदायक संस्थाहरुको विश्लेषण १६
तालिका १० : छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम २०
तालिका ११ : प्रकोपको अवस्था तथा जोखिम हरुको विश्लेषण...२८
तालिका १२ : संकटासन्नवर्ग तथा सामाजिक समुहहरुको पहिचान ४०
तालिका १३ : वडाहरुको जोडागत जोखिम स्तरिकरण ३३
तालिका १४ : प्रकोपको स्तरीकरण ३३
तालिका १५ : परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो..३५
तालिका १६ : जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रभाव विश्लेषण...३८
तालिका १७ : संकटासन्नता घरधुरी............ ....३९
तालिका १८ : कुमाख गाउँपालिकाको जोखिमको रुपरेखा...४०
तालिका १९ : विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव...४२
तालिका २० : वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण.........................४५
तालिका २१ : कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण ४५
तालिका २२ : जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण ४६
तालिका २३ : पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण ४६
तालिका २४ : अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरुको पहिचान ४९
तालिका २५ : अनुकूलन तथा विपद जोखिम न्युनिकरण कार्यहरुको प्राथमिकीकरण........................५१
तालिका २६ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना...54
तालिका २७: योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समायोजन ८१
तालिका २८ : अनुगमन तथा मुल्याङ्कन योजना...८२

चित्रको सूची:

चित्र १ : लापा खाकाको समग्र प्रकृया..६
चित्र २ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना विधि प्रक्रिया...७

चित्र ३ : सचेतीकरण सम्वन्धी तथा क्षमता अभिवृद्धि..७

चित्र ४ : सामाजिक स्रोत नक्शा १५
चित्र ५ : अधिकतम, न्युनतम र औसत तापक्रमको अवस्था १८
चित्र ६ : वार्षिक वर्षा र श्रृतु अनुसार वर्षाको विवरण १९
चित्र ७ : कुमाख गाउँपालिकाको VRA नक्शा...३५

चित्र ८ : मूलप्रवाहीकरणका लागि समन्वय नक्शा..७९

परिच्छेद १: परिचय

१.१ योजनाको परिचय तथा औचित्य, मान्यता र आवश्यकता

जलवायु परिवर्तन नियमित प्राकृतिक प्रक्रिया हो । यद्यपि मानवजन्य क्रियाकलापहरु वनविनाश, बढ्दो औद्योगीकरण, यातायात क्षेत्रमा पारम्परिक खनिज इन्धनको व्यापक प्रयोग र अव्यवस्थित शहरीकरणले हरितगृह ग्याँसको चिन्ताजनक उत्सर्जनबाट जलवायु परिवर्तनमा तिव्रता आएको छ । जर्मनवाचद्धाारा प्रकाशित 'ग्लोकल क्लाइमेट रिस्क इन्डेक्स-२०२१ को १६ संस्करणका अनुसार सन् २०००-२०१९ को अवधिमा जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित प्रमुख दस देशको सूचीमा नेपाल दशौं नम्बरमा परेको छ । ११ हजार भन्दा बढी त्यस्ता घटनाहरुको कारण ४,७५,००० भन्दा बढी व्यक्तिले जीवन गुमाए र विश्व अर्थतन्त्रले २.६६ ट्रिलियन अमेरिकी डलरको नोक्सानी बेर्होनु पऱ्यो ।

जलवायु परिवर्तनले गर्दा तापक्रममा वृद्धि हुने, वर्षामा परिवर्तन हुने र समग्र पृथ्वीको प्राकृतिक सन्तुलनमा फरक पर्न थालेको महशुस हुन थालेको छ । हिमालका हिँउपग्लने, हिमतालहरू फुट्ने, अनियमित तथा अधिक वर्षा हुने, समुन्द्री सतह बढ्ने, बाढी, पहिरोको जोखिम तथा आवृत्ति बढ्ने, खडेरी लम्बिने तथा कृषि उत्पादनमा ह्रास आउने जस्ता समस्याहरू विकाराल रुपमा देखिदैं आएका छन् । जीविकोपार्जनका लागि प्राकृतिक स्रोतहरु र वर्षातको पानीमा अधिक निर्भर रहने हाम्रो देशमा यसको असर र पार्न सक्ने प्रभावहरु आउने दिनमा अझै बढ्ने देखिन्छ । नेपाल विश्वका १९८ मुलुक मध्ये एक भू-कम्पीय जोखिमको हिसाबले ११ औं (यु.एन.वि.सि.पि.आर २००४), पानीजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औं (मानव विकास प्रतिवेदन २००९) स्थानमा रहेको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा धेरै नकारात्मक असर परेको विवरण राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ ले जनाएको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय र विकासका संरचनाहरूमा नकारात्मक असर पुगेको कुरा विभिन्न तथ्याङ्क र प्रमाणहरूले पुष्टि गरेका छन् भने यसको असरबाट गरिब, विपन्न, महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धाहरु, साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित समुदायहरु बढी प्रभावित हुन्छन् भन्ने तथ्य समेत विभिन्न अध्ययनहरुले प्रष्ट पारिसकेका छन् ।

यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको कारणबाट सिर्जित समस्याहरुको सामना गर्न नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA) २०६७, जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना (National Framework on LAPA) २०६७ का साथसाथै विभिन्न स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाहरु (LAPA) समेत तयार गरी सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गरिंदै आएका छन् । सँगसँगै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्वन्धी आवश्यकताहरू पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्ने र सोही आधारमा मध्यकालीन (सन् २०३० सम्म) र दिर्घकालीन (सन् २०५० सम्म) का लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (National Adaptation Plan-NAP) न्याप तयारीको प्रक्रियामा रहेकोछ । विगतका अनुभव, अन्तराष्ट्रिय सन्दर्भ र नेपालमा भएको राज्य पूर्नसंरचना अनुकूल हुनेगरी नेपाल सरकारले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र जलवायु नीति २०७६, जारी गरिसकेको छ भने स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणको समग्र प्रक्रियामा जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ भन्ने सैद्धान्तिक अवधारणामा आधारित रही परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना (Revised LAPA Framework) २०७६ पारीत भैसकेको छ । यो परिमार्जित खाकाले स्थानीय सरकारहरूलाई स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनका असरहरु व्यवस्थापन गर्न र दिर्घकालिन जलवायु मैत्री विकासका योजनाहरु पहिचान तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नेछ । यसले स्थानीय स्तरमा विभिन्न सरोकारवालाहरु बीच नियमित सहकार्य तथा सम्वाद मार्फत् स्थानीय क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनमा सहमति निर्माण गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र दिगो विकाससँग सम्वन्धित अन्तरराष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरुको कार्यान्वयन गर्न समेत मद्दत गर्नेछ ।

जलवायु परिवर्तनको प्रकोपको असर तथा विपदबाट विपन्न, महिला तथा वालवालिका, वृद्धवृद्धा तथा फरक क्षमता भएका समुदायहरु बढी प्रभावितहुने विभिन्न अध्ययनहरुले देखाएको छ । जलवायु परिवर्तनको कारण हिमपात, असिना, बाढी, पहिरो, खडेरी, आगलागी, हावाहुरी, मानव रोगको चट्याङ, कृषिमा रोगकिरा र पशुमा रोग जस्ता प्रकोपहरुले स्थानीय स्तरमा प्रत्यक्ष रुपमा असर परेको महसुस गरेको पाईएको छ । भर्खरै सन् २०२१ मा वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तयार गरेको संकटासन्नता तथा जोखिम विशलेषण (VRA) अध्ययनले नेपालको समग्र

संकटासन्न विशलेषण अनुसार सल्यान जिल्ला उच्च जोखिमा रहेको देखाएको छ। यसै सन्दर्भमा स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रमा पारेको असरहरुसंग सामना गर्न सक्ने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यका साथ सल्यान जिल्लाको कुमाख गाउँपालिकाको संकटासन्नता, सम्मुखता र अनुकूलन क्षमताको विश्लेषणको आधारमा जोखिम मुल्याँकन तयार पारिएको, संकटासन्न नक्शामा आधारित भई स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाले निर्दीष्ट गरेका विधि, प्रक्रिया र चरणहरुलाई अवलम्वन गरी बहुसरोकारवाला निकायहरु गाउँपालिका, जनप्रतिनिधिहरु, विषयगत शाखा प्रमुख, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरुको प्रतिनिधि, जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरु, महिला तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सक्रिय सहभागीतामा वडा स्तरबाट पहिचान भएको प्रकोप तथा अनुकूलनका प्रयासहरुलाई समेत समावेश गरी यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यो कार्ययोजना बैशाख २५, २०८० देखि जेठ ५, २०८० सम्म कुमाख गाउँपालिकाको विभिन्न तहहरुमा संचालित अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा विधि तथा गोष्ठीबाट तयार गरिएको हो ।

१.२ योजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं निर्देशक सिद्दान्तहरु

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका निर्दीष्ट सिद्धान्तहरु (समावेशी, उर्ध्वगामी, लचिलो, तत्परता) लाई आधार विन्दु मानिने छ । कुमाख गाउँपालिकामा निर्मित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले कुमाख गाउँपालिका अन्तर्गत पर्ने सम्पूर्ण वडाहरु, वस्ती र टोलमा तथा समुदायको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्दि भई जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याएको हुनेछ। यस योजनाका औचित्यहरु निम्नानुसार रहेका छन ।

- अति जलवायु सङ्कटासन्न वडा, टोल, वस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसर लगायतका कार्य पहिचान गर्न,
- स्थानीय समुदायले आफ्ना आवश्यकता बारे आफैँले निर्णय गर्न सहज रुपमा प्रयोग गर्न सक्ने गरी अनुकूलन कार्यहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न,
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न र स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन बमोजिम सो कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरका योजनामा समेत समायोजन गर्न,
- सेवाप्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढंङ्गले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलनकार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाउन/कार्यान्वयन गर्न,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न र
- स्थानीय तथा राष्ट्रिय योजनालाई लागतको आधारमा अनुकूलनका प्रभावकारी विकल्प पहिचान गर्न ।

मान्यताः

- स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना स्थान बिशेष अनुसार फरक फरक हुन्छ ।
- स्थानीय समुदायतथा सरोकारवालाहरुको सहभागितामा लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायको पहिचान गरी जलवायु परिवर्तनको असरसँग सामना गर्न अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकीकरण गरी स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ ।
- गाउँपालिका स्तरीय अनुकूलन योजनाले लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायलाई समेटी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरी कार्यक्रमहरुको तय गरेको हुँदा यो कार्ययोजना प्रभावकारी रुपले सञ्चालन गर्न सकिन्छ।
- स्थानीय निकायमा निर्वाचित जनप्रतिनिधि भएको हुँदा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अनुकूल वातावरणको सिर्जना हुनेछ ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गर्दा गाउँपालिकामा रहेको सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुलाई समावेश गरिएकाले योजनालाई प्राथमिकताका साथकार्य गर्न उपयुक्त वातावरण सिर्जना हुनेछ ।

- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाको निर्देशित सिद्धान्त उर्ध्वगामी, समाबेशी, तत्परता र लचिलोमा आधारित भई स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय अनुकूलन योजनाले पहिचान गरेका क्षेत्रमा आधारित भई जलवायु परिवर्तनले असर गर्ने सबै विषयगत क्षेत्र समेटी विभिन्न सरकोकारवाला निकायहरुको सहभागितामा योजना तयार गरिएको छ ।

स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गर्दा स्थानीय विपद व्यवस्थापनका पक्षहरुलाई पनि विशेष ध्यान दिईएको छ ।
स्थानीय अनुकूलन योजना र विपद जोखिम व्यवस्थापन वीच अन्तर सम्बन्ध
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका राष्ट्रिय संरचना तयार गरी लागू गरेको छ भने स्थानीय विपद व्यवस्थान योजना तयारीको लागि संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयवाट मार्गदर्शन तयार गरी लागू गरेको छ । यो दस्तावेजको लागि गृह मन्त्रालयवाट मार्गदर्शन लागू गरिएको भएतापनि यसको उद्धेश्य, आशय, योजना तर्जुमा प्रक्रिया र विधिमा खासै भिन्नता देखिदैन । दुवै योजनाको मुख्य उद्धेश्य नेपालले भोगिरहनु पर्ने र दोहोरिने वाढी पहिरो, माहामारी, आगलागी, सुख्खा खडेरी, शितलहर, असिना जस्ता विनासकारी समस्या तथा जोखिमहरुसँग जुध्न उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु रहेको छ । स्थानीय अनुकूलन योजनाले जलवायु परिवर्तनवाट सिर्जित जलवायुजन्य प्रकोपहरुमा केन्द्रीत भई संकटासन्न समुदायको अनुकूलित क्षमतामा अभिबृद्धि गर्ने उद्धेश्यका साथ योजना तयार गरेको र स्थानीय विपद व्यवस्थापन योजनाले जलवायुजन्य तथा अन्य प्रकोपहरुलाई समेटी विपद व्यवस्थापनका पक्षलाई केन्द्रीत गरी योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने भएकाले स्थानीय अनुकूलन योजना र स्थानीय विपद जोखिम व्यवस्थापन योजनालाई समायोजन गर्नुपर्ने आवश्यक देखिन्छ । विपद व्यवस्थापन योजनामा समावेश भएगरेका विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाहरु पनि स्थानीय अनुकूलन योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्दा अझ वढी प्रभावकारी हुने देखिएकोले दुवै योजनाहरुलाई संयुक्त रुपमा समान पक्षहरुलाई समावेश गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

१.३ योजना तयारी र प्रकृयाहरु

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्दा जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम २०६७, परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६, स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८, वातावरण नीति, २०७६ लाई आधार मानिएको छ । स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको (लापा) राष्ट्रिय संरचनाका चार निर्देशक सिद्धान्तहरु (उर्ध्वगामी, तत्परता, लचकता र समावेशी) छचरण अन्तर्गत विभिन्न सहभागितामूलक विधि तथा औजारहरुको प्रयोग गरी यो कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ ।

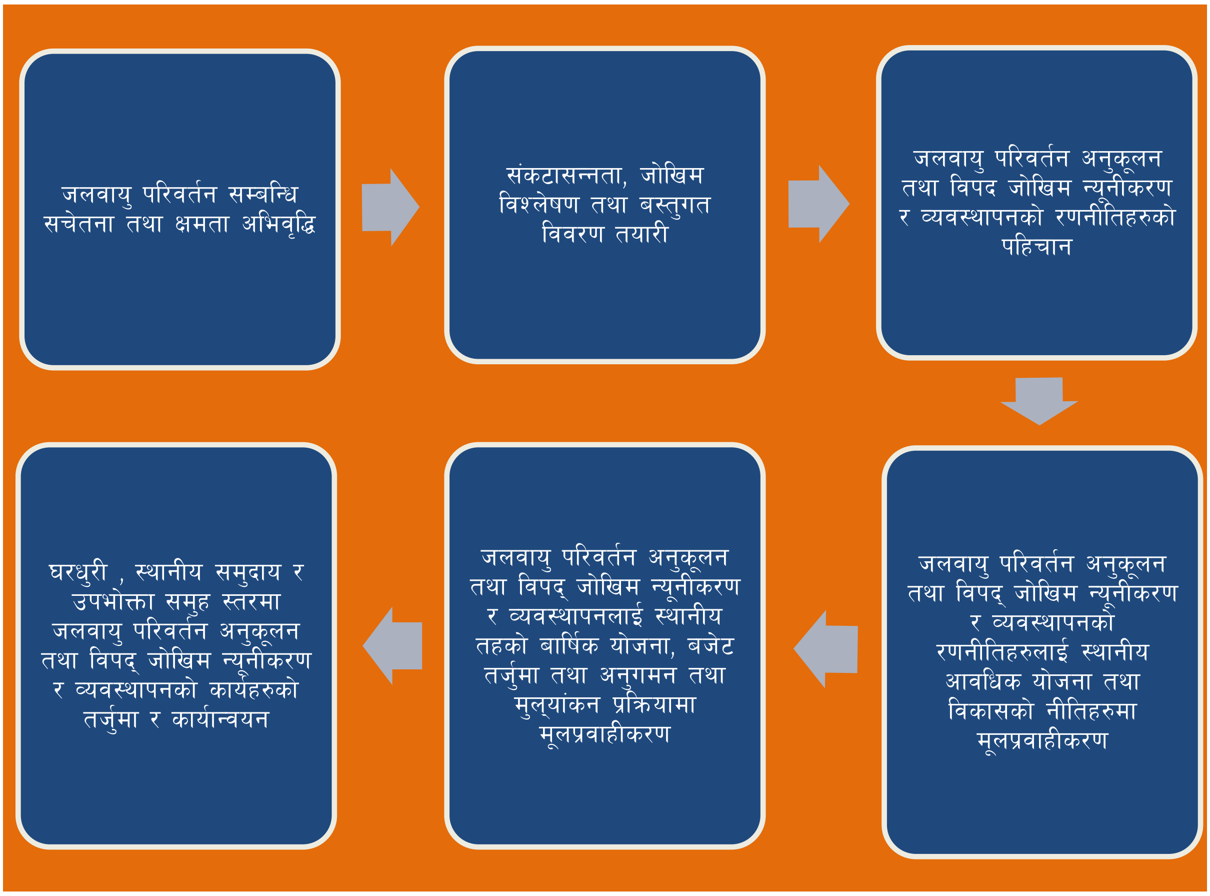

चित्र १ लापा खाकाको समग्र प्रक्रिया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठी कुमाख गाउँपालिकामा जनप्रतिनिधिहरु र पालिका स्तरीय सरोकारवालाहरुलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतिकरण गरेर शुरुवात गरिएको थियो। सो गोष्ठिमा गाउँपालिका क्षेत्रमा मुख्य मुख्य प्रकोपहरुको पहिचान साथै जोखिमहरुको विश्लेषण गरिएको थियो। त्यसैगरी वडा स्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतीकरण, प्रकोपको पहिचान र वस्तिहरु छनौट पश्चात् बस्तिहरुमा संकटासन्नता लेखाजोखा र अनुकूलनका कियाकलापहरुको पहिचान गरिएको थियो । वडामा संकटासन्न्ता लेखाजोखा, प्रकोप स्रोत नक्सांकन समेत तय गरी अनुकूलनका क्रियाकलापहरु पहिचान गरिएको थियो । प्रत्येक क्रियाकलापहरुलाई विभिन्न सुचकको आधारमा प्राथामिकीकरण गरिएको हो। प्रत्येक वडाबाट आएका सुचनाहरुलाई पुन गाउँपालिकामा प्रस्तुत गरिएको थियो । वडाहरुको स्तरीकरण, स्रोत नक्सांकन, गाउँपालिकाको जोखिम विश्लेषण, पालिका स्तरीय अनुकूलनका क्रियाकलापहरु पहिचान साथै वर्गीकरण गरिएको हो ।

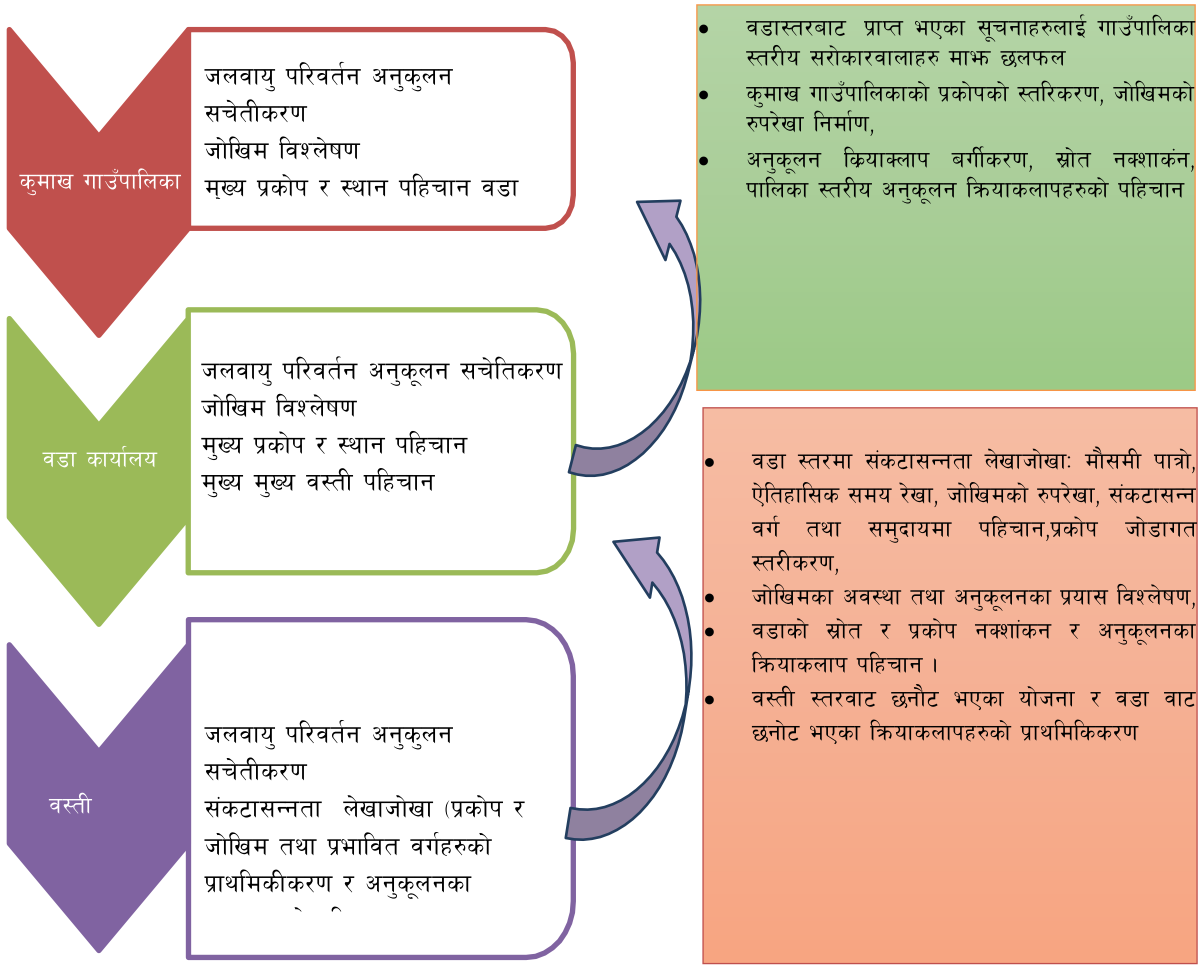

चित्र २ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना विधि प्रक्रिया

१.४ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि

जलवायु परिवर्तन नविनतम विषयवस्तु भएकाले जलवायु परिवर्तनले पार्ने असर तथा प्रभावलाई सम्बोधन गर्नका लागि प्रभावकारी स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न जलवायुले के कस्तो असर पारेको छ, के कस्तो प्रभाव पार्न सक्दछ, अनुकूलनका विद्यमान अवसर वा चुनौती के के छन् र त्यसको सामना गर्नका लागि आवश्यक स्रोत र साधन कसरी जुटाउने आदि सूचना स्थानिय स्तरमा जानकारी गराउन समुदाय, वडा तथा बस्ती र गाउँपालिका स्तरमा ९ वटा सचेतना तथा अभिमुखीकरण क्रियाकलाप संचालन गरिएको थियो । सो क्रियाकलाप बाट प्रत्यक्ष रुपमा १६४ व्यक्ति लाभान्वीत भएका छन् । सचेतना कार्यक्रममा सङ्कटासन्न समुदाय, स्थानीय निकाय, राजनीतिक दल, शैक्षिक एवं सेवा प्रदायक संघ-संस्था, विज्ञ, दलित, जनजाति, किसान, युवा र सर्वसाधारणलाई सहभागी गरिएको थियो । सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमको लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, फ्लेक्स चार्ट, सामुहिक छलफल, लक्षित वर्ग छलफल, सामुहिक कार्य आदिको प्रयोग गरिएको थियो ।

तालिका १: अभिमुखीकरण कार्यक्रममा सहभागिता विवरण										
क.स.	**मिति २०८० साल**	**विवरण**	**स्थान**	**उपस्थित विवरण**		**जम्मा**	**जातिगत विवरण**			**जम्मा**
				महिला	**पुरुष**		**बा.क्षे.ठ.द**	**जनजाति**	**दलित**	
१	बैशाख २५	गाउँपालिका स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठि	कुमाख गाउपालिका को कार्यालय, रागेचौर, सल्यान	४	१३	**१७**	११	१	५	**१७**
२	बैशाख २६	सहभागितामूलक संकटासननता तथा क्षमता बिश्लेषण कार्यक्रम	वडा नं.४, थदरा	१३	२६	**३९**	३३	०	६	**३९**
३	बैशाख २७	,, ,,	वडा नं.१, टाट्के	३	१४	**१७**	१२	४	१	**१७**
४	बैशाख २८	,, ,,	वडा नं.२, नेटा	१	१०	**११**	११	०	०	**११**
५	बैशाख २९	,, ,,	वडा नं.३, रागेचौर	६	१९	**२५**	२४	१	०	**२५**
६	बैशाख ३०	,, ,,	वडा नं.७, जिमाली	२	९	**११**	९	१	१	**११**
७	बैशाख ३१	,, ,,	वडा नं.६, वडा कार्यालय	०	८	**८**	४	०	४	**८**
८	जेठ १	,, ,,	वडा नं.५, झारकाँडा	११	११	**२२**	१७	२	३	**२२**
९	जेठ ५ गते	लापा को मस्यौदा उपर छलफल गोष्ठी	कुमाख गाउपालिका को कार्यालय, रागेचौर, सल्यान	३	११	**१४**	११	१	२	**१४**
जम्मा				**४३**	**१२१**	**१६४**	**१३२**	**१०**	**२२**	**१६४**

यस प्रक्रिया मार्फत संकटासन्न व्यक्ति तथा समुदायहरु र जीविकोपार्जन तथा पर्यावरणीय प्रणालीको विवरण तयार गरी सो बमोजिम अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरु तयार गर्न मद्दत पुगेको छ। संकटासन्नता तथा अनुकूलन मूल्याङ्कन तथा लेखाजोखाका लागि मौसमी पात्रो, बाली पात्रो, ऐतिहासिक समय रेखा, संकटासन्नता नक्सांकन, जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रगत प्रभाव, पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेका प्रभाव, जीविकोपार्जनका स्रोत र प्रकोप विच अन्तर सम्वन्ध, जोखिम तथा अनुकूलनको बिश्लेषण, अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकिकरण जस्ता सहभागितामूलक अभ्यास तथा विश्लेषण गरि सो बाट आएका नतिजाहरु तल उल्लेख गरिएको छ।

१.५. सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण

यस गाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न वडाहरूमा जलवायुजन्य प्रकोपका कारणले सिर्जित जोखिम पहिचान गर्नका लागि सूचकमा आधारित सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण विधिको प्रयोग गरिएको छ। यस विश्लेषणका लागि आवश्यक सूचकहरू छनौट गरिएको छ। यि सुचकहरु सूचनाका स्रोतहरू पालिकाको पार्श्वचित्र, जिआईएस र अन्य प्रतिवेदनहरू आदि) को समिक्षा तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो। अन्य विज्ञहरुको सुझावलमई पनि सूचकहरूको रुपमा लिईएको थियो।

तालिका २: संङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण			
प्रकोपहरु	**सम्मुखताका सुचकहरु**	**संवेदनशीलताका सुचकहरु**	**अनुकूलनशीलताका सुचकहरु**

बाढी, खडेरी आगलागी पहिरो, हावाहुरी असिना, चट्याङ वन्यजन्तु आतंक मानव रोग, तुषारो, पशुरोग कृषिमा रोग	वन क्षेत्र कृषि योग्य क्षेत्र वस्ती भौतिक पुर्वाधार जनसंख्या वन र भौतिक संरचना आवास र आवादी क्षेत्र जनसंख्या पशुधन, आयआर्जन	अपाङ्ग अवस्थाको विवरण अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसंख्या वडागत जनसंख्या लिङ्ग र उमेर समुह अनुसार घरमुलीको संख्या जातजाति अनुसार जनसंख्या प्रतिसत	सामुदायिक वनहरु स्वास्थ्य संस्थाहरु दक्ष जनशक्ती कृषि, वन, स्वास्थ्य सम्वन्धी तालिम प्राप्त व्यक्तीहरु, खानेपानी तथा सिंचाईको उपलब्धता समुह, संजाल परम्परागत ज्ञानसीप योजना, कार्यविधि

१.११ प्रकोप व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरू तथा प्राथमिकीकरण

सङ्कटासन्न व्यक्ति, समुदायहरु, जीविकोपार्जन तथा पर्यावरणीय प्रणालीको जानकारी अनुसार जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलनका कार्यक्रमहरू तयार गरिएको छ । यसलागि वडा अध्यक्ष, वडा सदस्यहरू, कृषकहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि, महिला समूहका प्रतिनिधि, सम्बन्धित सरकारी अधिकारीहरू, विषयगत शाखाका प्रतिनिधिहरु तथा विभिन्न सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा ऐतिहासिक समयरेखा, सङ्कटासन्नता नक्साङ्कन, जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रगत प्रभाव, कृषि, वन, जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेका प्रभाव, जीविकोपार्जनका स्रोत माथिको जोखिम विश्लेषण, अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरणका कार्यहरु सहभागितामूलक अभ्यास तथा विश्लेषण गरी आएका नतिजाहरू परिच्छेद ३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

१.१२ अनुमोदन तथा आवधिक योजनामा समायोजन

गाउँपालिका द्वारा आयोजित बैठकले विभिन्न विधि, प्रक्रिया तथा तरिकाहरू प्रयोग गरी तयार पारिएको स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको मस्यौदालाई आवश्यक पृष्ठपोषण सहित पारित गरेको थियो । उक्त बैठकले यस कार्ययोजनालाई गाउँपालिकाको एक अभिन्न अङ्गको रूपमा ग्रहण गर्दै आगामी वर्षहरूमा वार्षिक तथा आवधिक योजना निर्माण गर्दा यस योजनालाई अङ्गिकार गर्ने निर्णय पनि गरेको थियो ।

परिच्छेद २: कुमाख गाउँपालिकाको परिचय र अवस्थिति

२.१ गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था र भूबनोट

नेपालको कर्णाली प्रदेश अर्न्तगत सल्यान जिल्लाको १० वटा स्थानीयतहहरु मध्येको कुमाख गाउँपालिका पनि एक हो । अति सौन्दर्य मनामोहक प्रसिद्ध कुमाख लेकको नामवाट नामाकरण गरिएको यस गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं.३ को रागेचौरमा रहेको छ । केही साना र मध्यम खालका खोल्साखोल्सी भिरपाखाभएको भूवनावट अवस्थित यस गाउँपालिका सल्यान जिल्ला सदरमुकाम खलङ्गा देखी ६३ कि.मि. उत्तरी पुर्व भागमा अवस्थित छ। यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १७७.२७ वर्ग कि.मि. रहेको छ भने समुन्द्री सतह देखि ८२० मिटर देखि २८५० मिटर सम्मको उचाईमा रहेको छ ।

नेपालमा बहुदलीय प्रजातन्त्र स्थापना र वि.स. २०७० साल भन्दा पहिले मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत राप्ती अञ्चल, सल्यान जिल्लाको यस क्षेत्र गाविसहरुमा सिमित रहेको र वि.स.२०७० सालपछि वि. स. २०७४ सालमा राज्य पुनसंरचना भए अनुसार राजपत्रबाट हालको कर्णाली प्रदेश, सल्यान जिल्लाको कुमाख गाउँपालिका साविकका बडागाउँ, कालागाउँ, जिमाली, स्वीकोट र मर्मपरिकाँडा समेटिएको यस कुमाख गाउँपालिका मा ७ वटा वडा रहेका छन ।

जिल्लाको उत्तरी पूर्व भागमा अवस्थित कुमाख गाउँपालिका २८ डिग्री ४१ मिनेट ०३ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांश र ८० डिग्री ५६ मिनेट ४३ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ । यस पालिकाको सिमाना पुर्वमा दार्मा गाउँपालिका, बागचौर नगरपालिका, पश्चिममा बनगाड कुभिन्डे गाउँपालिका, उत्तरमा चौरजहारी नगरपालिका रुकुमपश्चिम, दक्षिणमा बागचौर, ढोरचौर रहेका छन ।

- पूर्वमा दार्मा गाउँपालिका र बाघचौर नगरपालिका, सल्यान ।
- उत्तरमा चौरजहारी नगरपालिका, रुकुम पश्चिम ।
- दक्षिणमा ढोरचौर गाउँपालिका सल्यान ।
- पश्चिममा वनगाड कुपिन्डे नगरपालिका, सल्यान ।

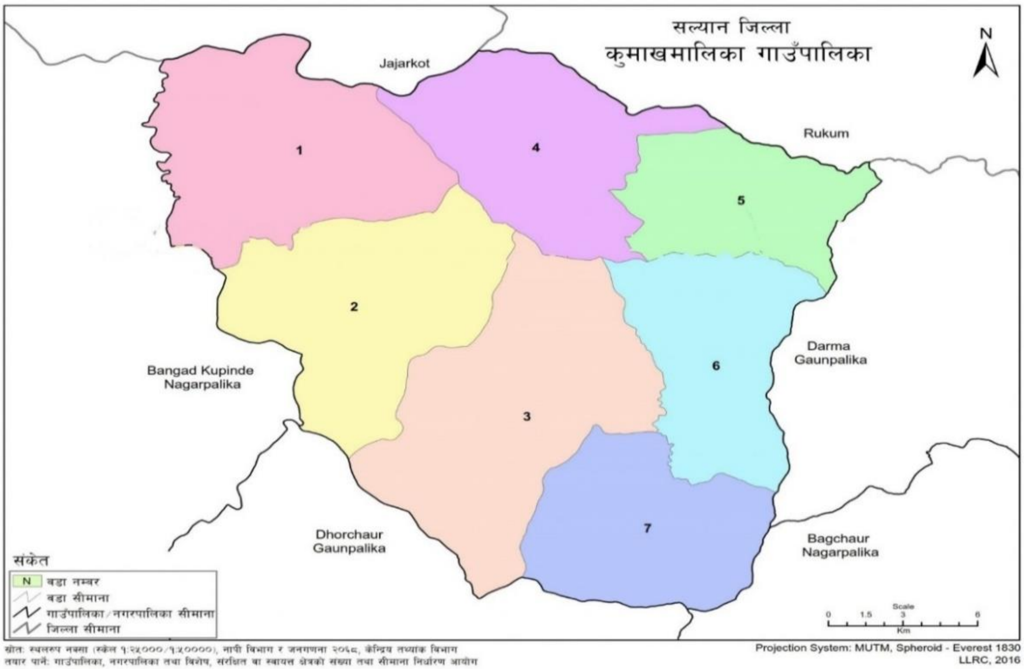

चित्र ३: कुमाख गाउँपालिकाको वडा सहितको नक्शा

२.२ आर्थिक, सामाजिक एवं मानवीय अवस्था

२.२.१ जनसंख्या

यस कुमाख गाउँपालिका जातीय जनसंख्याको हिसावले क्रमश पहाडी क्षेत्री ब्राह्मण, जनजाती र दलितजातीको बस्ती रहेको छ। केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस कुमाख गाउँपालिकामा कुल जनसंख्या २४,८५९ मध्ये १२,७६५ महिला र १२,०९४ पुरुष रहेका छनभने कुल घरधुरी संख्या ५,४२५ रहेको पाईन्छ । यहाँ नेपाली खस भाषी र हिन्दू धर्म मान्ने मानिसहरु अत्याधिक रहेतापनि न्यून मात्रामा ईसाई धर्मावलम्वीहरुपनि छन् । यहाका बासिन्दाहरु मूख्यतया विजयादशमी, तिहार, जेष्ठ पुर्णिमा, हरितालिका तिज, माघे संक्रान्ति, होलीपूर्णिमा, चैते दशै, साउने संक्रान्ति, साउने पुर्णिमा, भदौ पुर्णिमा, बुद्ध जयन्ती चाडपर्वहरु मान्ने गर्दछन ।

तालिका ३ : घरधुरी, परिवार संख्या र जनसंख्या विवरण

जनगणना घर संख्या	परिवार संख्या	प्रारम्भिक जनसंख्या २०७८		जम्मा
		महिला	पुरुष	
५४२५	५४९१	१२७६५	१२०९४	२४८५९
श्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८				

तालिका ४ : लिङ्गगत आधारमा कुमाख गाउँपालिकाको जनसंख्या

लिङ्गगत आधारमा कुमाख गाउँपालिकाको जनसंख्या विवरण			
वडा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	१५३८	१४१८	२९५६
२	१६५२	१४३९	३०९१
३	२४२७	२३३०	४७५७
४	१८८७	१७८०	३६६७
५	१७२८	१५४०	३२६८
६	१७६४	१७४९	३५१३
७	१७६९	१८३८	३६०७
जम्मा	१२७६५	१२०९४	२४८५९
श्रोतः राष्ट्रिय जनगनणा २०७८			

तालिका ५: अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसंख्या

अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसंख्या				
क्र. स.	अपाङ्गताको प्रकार	महिला	पुरुष	जम्मा
1	शारीरिक अपाङ्गता	१०६	१७६	२८२
2	न्यून दृष्टियुक्त	५४	५३	१०७
3	दृष्टिविहिन	९	१४	२३
4	बहिरोपन	४४	४१	८५
5	मनोसामाजिक अपाङ्गता	१०	९	१९
6	न्यून श्रवणशक्ति	३२	३०	६२
7	बहिरोपन एवं दृष्टिविहिन	३	३	६

8	मानसिक वा मनोसामाजिक	२२	३१	५३
9	बौद्धिक अपाङ्गता	५	४	९
10	अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	४	६	१०
11	अटिजम्	३	८	११
12	बहुअपाङ्गता	३६	३७	७३
	जम्मा	३२८	४१२	७४०
				श्रोत: राष्ट्रिय जनगनणा २०७८

२.२.२ शिक्षा स्वास्थ तथा संचार

वडा नं.	माध्यामिक बिद्यालय	आधारभुत बिद्यालय	वालविकास केन्द्र	जम्मा
वडा नं. १	२	४	०	६
वडा नं. २	१	३	२	६
वडा नं. ३	२	६	२	१०
वडा नं. ४	१	५	०	६
वडा नं. ५	१	६	०	७
वडा नं. ६	२	६	०	८
वडा नं. ७	१	८	०	९
जम्मा	१०	३८	४	५२
				स्थलगत सर्भेक्षण २०८० बैशाख, जेठ

जिल्ला जन स्वास्थ्य कार्यालय अनुसार कुमाख गाउँपालिका मा निर्माणाधिन पन्ध्र शैया अस्पताल, स्वास्थ्यचौकी ५, सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ ४, गाउँघर क्लिनिक १५, खोप क्लिनिक २६, आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र २, बर्थिंग सैन्टर ६, क्षयरोग उपचार केन्द्र ८ वटा बाट नियमित सेवा प्रदान गर्दै आईरहेको छ ।

२.२.३ उर्जा

यस कुमाख गाउँपालिकामा विद्युतको लागि केन्द्रिय प्रशारण लाईन विस्तार गरिएको छ भने स्थानीय स्तरमा सोलार बत्तीको पनि प्रयोग बढदो मात्रामा रहेको छ । खाना पकाउने ईन्धनको रुपमा काठदाउरा, र एलपी ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेको पाईन्छ । सन् २०२१ को जनगणनाअनुसार कुमाख गाउँपालिकाको गाउँपालिकामा ९२ प्रतिशत घरधुरीहरूले खाना पकाउनका लागि दाउराका प्रयोग गर्ने गर्थे । खाना पकाउनका लागि मट्टितेल, एलपि ग्याँस, गुइँठा, गोबरग्याँस प्रयोग गर्नेहरूको सङ्ख्या सबै मिलाएर ८ प्रतिशत जति मात्र थियो । वर्तमानमा सो सङ्ख्या यस्तो छ :

तालिका ६ : खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन

वडा नं.	काठ/दाउरा		एल.पी. ग्याँस		अन्य	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
1	473	8.61	175	3.19	8	0.15
2	676	12.31	43	0.78	2	0.04
3	909	16.55	111	2.02	4	0.07
4	830	15.12	23	0.42	0	0.00
5	740	13.48	6	0.11	2	0.04
6	770	14.02	27	0.49	2	0.04
7	675	12.29	15	0.27	0	0.00
जम्मा	5073	92.39	400	7.28	18	0.33

२.२.४ कृषि तथा खाध सुरक्षा

यस गाउँपालिकाको कूल खेतीयोग्य जमिन ७२.९३५ वर्ग किलोमिटरको १० प्रतिशत जमिनमा मात्र सिँचाइ उपलब्ध छ भने बाँकी ९० प्रतिशत जग्गामा वर्षात्को सिचाइँमा भर पर्नु पर्दछ । यहाँका खेतहरू नदी किनारमा रहेका र हावापानीको उचित प्रवाहले गर्दा खेती उब्जनी सन्तोषजनक हुने गरेको छ । गाउँपालिका बन्नुसँगै अन्यत्र जस्तै यहाँ पनि बस्ती विस्तारको क्रम एकदमै बढेर गएकाले खेतीयोग्य जमिन क्रमशः मासिँदै गएको देखिन्छ । गाउँपालिकाका नदी किनारका जमिनहरूमा बाढीको समस्या रहेको छ । गाउँपालिकाको कूल जमिनको किसिम र कित्ता सङ्ख्यासम्बन्धी नमुना तालिका तल दिइएको छ। उक्त तथ्याङ्क पार्श्वचित्र तयार गर्दासम्म प्राप्त गर्न नसकेकाले भविष्यमा यो तालिका पुरा हुने आशा छ :

बालीनाली, फलफूल र कृषि विशेषता

यस गाउँपालिकाभित्र उत्पादन हुने खाद्यान्न बालीमा धान, गहुँ, मकै, तोरी, चना, मसुरो आदि छन् भने फलफूलहरूमा केरा, आँप, मेवा, लिच्ची, अम्बा र नासपाती आदि प्रमुख छन् । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण निम्नानुसार छ :

तालिका ७ :प्रमुख बालीनाली र फलफूल

बालीका किसिमहरू	बालीहरू
अन्नबाली	धान, गहुँ, मकै आदि ।
नगदेबाली	तोरी, केराउ, उखु, चना, मास, मसुरो, खुर्सानी, बेसार
फलफूल	आँप, अम्बा, मेवा, केरा, नासपाती, खमानी, कागती, स्याउ आरू आदि ।
तरकारी	लौका, करेला, आलु, मुला, रायो, काउली, सागपात, भिण्डी, भान्टा, बोडी, फर्सी, टमाटर, खुर्सानी, बन्दा, काँक्रो, चिचिण्डो, सिमी, लसुन, प्याज आदि ।

२.३ भौतिक पुर्वाधारको अबस्था

परम्परागत ढुङ्गा, खरको छाना भएका घरहरुलाई व्यवस्थापन गरी अधिकाँश घरहरुमा जस्तापाताका छाना छाइएका छन् । यस पालिकाको आफनै प्रशासकिय र आवास भवनका साथै वडा कार्यालय, निर्माणाधिन पन्ध्र शैया अस्पताल, स्वास्थ्य चौकीहरु, वडा कार्यालयहरु र अन्य सरकारी भवनहरुमा सेवाप्रवाह गरेको पाईन्छ ।

२.३.१ सडकको अबस्था

यस कुमाख गाउँपालिका को वडा नं.४, १, २ हुदै सुर्खेत र वडा नं. ४, ३, ६ र ७ हुदै सल्यान को थारमारे हुदै दाङ्ग ल्लिलाको तुल्सीपुर जोडने सडकहरुको स्तरउन्नति भैरहेको छ । यस गाउँपालिका स्तरमा सम्पूर्ण वडा कार्यालय र वडाका बस्ती स्तरसम्म कच्ची सडक निर्माण भएतापनि वर्षातको समयमा कठिनाई हुने गरेको पाईन्छ । समुदाय स्तरका कच्ची सडकहरुको निर्माण कार्य अधुरो रहको र वर्षातको समयमा बाढी, पहिरोले अवरुद्द गर्ने गरेको छ । हरेकवर्ष योजनाको कार्यान्वयनमा गरिने फेरवदलको कारणले गर्दा स्रोत साधनको बढी भन्दा बढी उपयोग हुननसकी सडक विस्तारको गति ढिलो हुने गरेको देखिन्छ । यस पालिकाको मूलसडक किनारामा रहेको रागेचौर, नेटाबजार, स्यानीपिप्ली, चिसापानी र मौलाहाले सामान्य बजारको रुपमा लिईन्छ। धुलौटे सडक जम्मा ४६५ किलो मिटर.सडक रहेको छ । वडागत रूपमा सडकका किसिमसम्बन्धी विवरण तल दिइएको छ ।

सडकका किसिम सम्बन्धी विवरण

वडा नं	सडकका किसिम	जम्मा
	धुलौटे	
१.	५४.६९	५४.६९
२.	६२.२२३	६२.२२३
३.	६१.८३	६१.८३
४.	९४.०४	९४.०४
५.	८०.८५	८०.८५
६.	६१.४	६१.४
७.	५०.५	५०.५
जम्मा	४६५	४६५

२.३.२ खानेपानीको अबस्था

कुमाख गाउँपालिकाका अधिकांश घर परिवारहरु घरवरपरबाट पाईप र धारा ल्याई खानेपानी प्रयोग गर्ने देखिन्छ। घरवरपर भन्दा बाहिरबाट पनि धारा पाईपबाट पानी ल्याउने पनि धेरै नै छन् भने पानीको मुल स्रोतबाट प्रयोग गर्नेहरु पनि छन्। पानीको स्रोत अनुसार खानेपानी प्रयोग गर्ने घरधुरीहरु तल तालिकामा देखाईएकोछ।

वडा नं.	जम्मा	खानेपानीको प्रमुख स्रोत								
		पाईप र धाराको पानी घरवरपर	पाईप र धाराको पानी बाहिरी स्रोत	ट्युवेल, कल	ढाकिएको कुवा ईनार	नढाकिएको कुवा ईनार	मुल धारा	खोला झरना	जार बोत्तल	अन्य
1	656	292	159	0	0	59	136	9	0	1
2	721	387	195	0	0	126	13	0	0	0
3	1024	210	649	0	0	130	35	0	0	0
4	853	183	248	0	1	95	308	18	0	0
5	748	390	159	0	2	88	105	4	0	0
6	799	115	604	0	6	6	67	1	0	0
7	690	246	439	0	0	1	1	3	0	0

२.३.३ भू–उपयोग

यस पालिकाका स्थानीय बासिन्दाहरुको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालन भनिए तापनि त्यसवाट सन्तोषजनक रुपमा उत्पादनको लाभ लिन सकेको देखिदैन। अधिकांश भिरालो तथा खोलाखोल्सी, डाडाँकाडा भएको भूवनावट रहेको छ भने केही भूभाग समथर रहेको छ। फरकफरक किसिमको भूवनावट रहेको यस नगरपालिकामा कृषी क्षेत्र ८२.४४ वर्ग कि.मि., वन तथा बुट्यान क्षेत्र ८६।५० वर्ग कि.मि., , १.०२ वर्ग कि.मि. पानीले ढाकेको क्षेत्र रहेको छ।

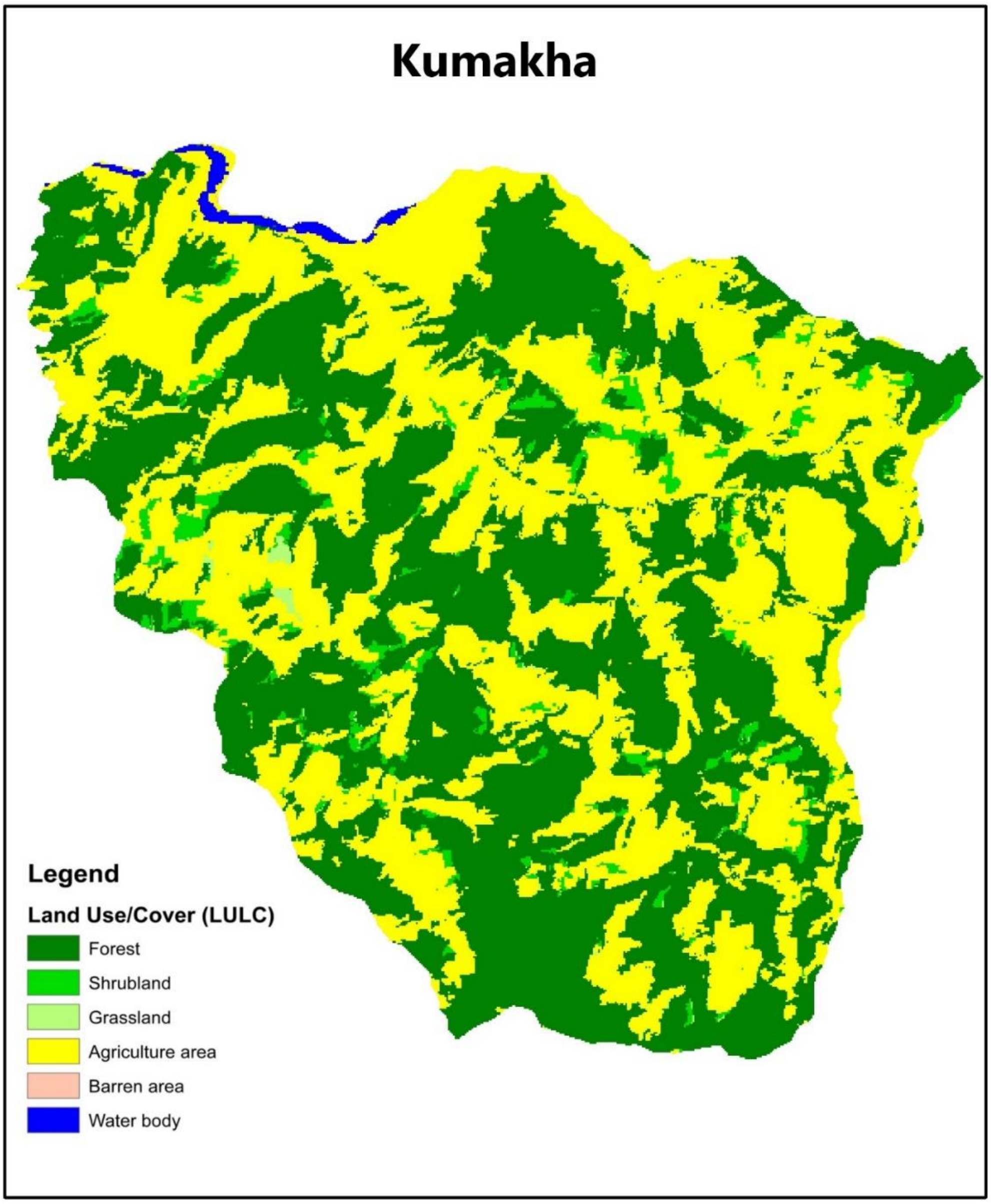

Classification of Land Use		
Classification	Palika	**Area (Square Kilometre)**
Agriculture area	Kumakha	82.44
Barren area	Kumakha	0.01
Forest	Kumakha	86.50
Grassland	Kumakha	1.20
Shrubland	Kumakha	5.88

Water body	Kumakha	1.02

चित्र ३: प्राकृतिक स्रोतको नक्शा

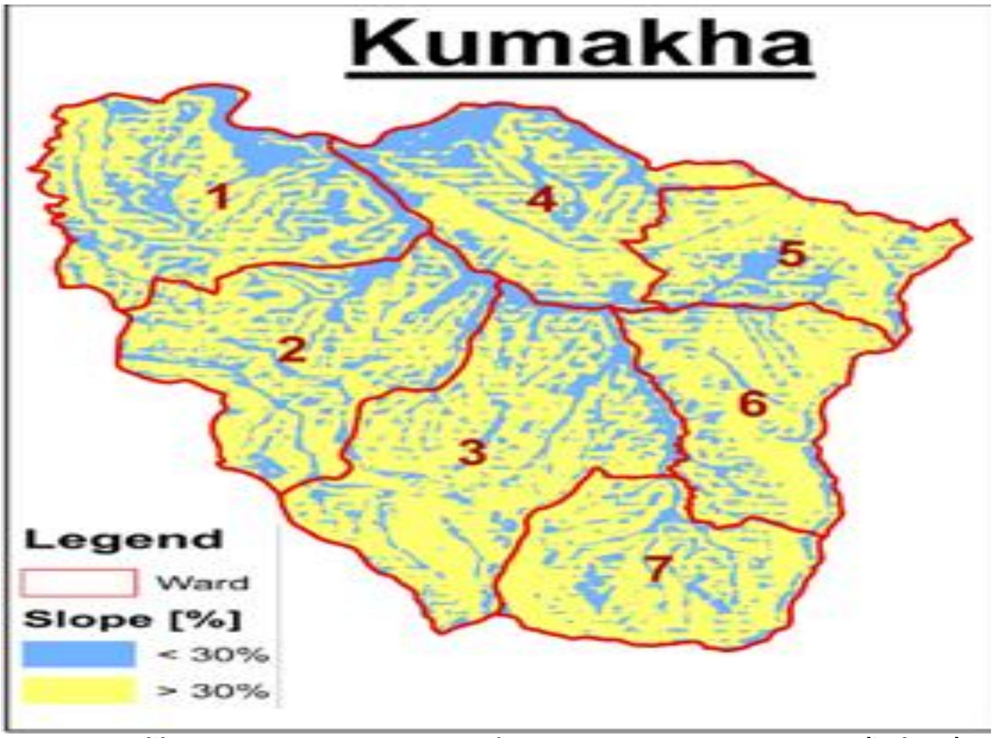

Palikas	Ward	Area (in km2)	
		slope < 30 %	**slope > 30 %**
Kumakhmalika	1	11.67	17.60
	2	9.14	19.81
	3	9.33	26.69
	4	9.79	13.98
	5	4.28	12.51
	6	4.57	16.11
	7	4.61	16.99

चित्र ४: गाउँपालिकाको भिरालोपना

२.३.४ बस्तीको अबस्था

तलिका ८ : कुमाख गाउँपालिकाका टोलवस्तीको नामावली

वडा नं.	टोलवस्तीको नाम
१	डाँडागाउँ, भितिवनगाउँ, भितिवन चौर टाटके, माच्पानी, नुवागाउँ, थाला, पाटेखोला, कोट, नन्थाला, साँधनमुढा, खामआले, स्वीकोट पाखा, सानीपिपली, वाउनपाखा, वस्नेवडा आदी ।
२	डाँडाकटेरी, काप्रा, कैनकौडा, रुमालगाउँ, बारुले, खारखोला, वाउनगाउँ, रतुवाचाउखा आदी ।
३	वाउन चौर टोल, खोल्यखेत, राम्री, तिमिले, चिनाली, गुरुदासे, खापनेटा, मर्मपरिकाँडा, ईचीखोला, ईखारागेचौर आदी ।
४	वाउनगाउँ, खरखरेइना, वस्नेत जिउला, भण्डारखोला, कोर्ती, यदरा आदी ।
५	बाल्ले, त्वालदारी, खोरेखोला, नेटा, तिमिलकाँडा, तिमिले, भारेकाँडा, च्युराटाकुरा आदी ।

६	पिमाकाटिया, गोलकपुर, च्याउखोला, शेरागाउँ, बडागाउँ, मेलटाकुरा, कोटबारा, देबिस्थल, थापाचौर आदी ।
७	च्युराबोट, डाँडागाउँ, कोटबारा, तुरतुरे, हिले, पैयाखोला, पाटकोर, स्यानीजिमाली, ढाराखोला आदी ।

(स्रोत : कुमाख गाउँपालिका कार्यालय)

२.३.५ धार्मीक तथा सांस्कृतिक तथा पर्यटन

सल्यान जिल्लाको सदरमुका खलंगा देखि अन्दाजी ८ घण्टाको पैदल यात्राको दुरीमा रहेको धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल कुमाख २५३७ मिटरको उचाईमा रहेको छ । जिमाली, मर्मपरिकाँडा र शिद्देश्वरी गाउँहरुको क्षेत्रमा रहेको यस कुमाख पहाड रमणीय पर्वतको टुप्पामा शिद्ध मन्दिर छ । यस मन्दिरमा प्रत्येक वर्षको विजयादशमी का दिन देखि काजाग्रत पूर्णिमा को दिन सम्म पूजापाठ गर्ने गरिन्छ । वडा नं.७ को जिमाली, वडा नं.४ को थदरा मा पनि शिद्ध गुफा रहेको र सोही समयमा पूजापाठ गर्ने गरेको पाईन्छ । उच्च पहाडी जंगलमा पाईने महत्वपूर्ण जडिवुटीहरु, बिभिन्न प्रजातिका वनस्पती, फूल, र चरचुरुङ्गीहरुको साथै, राते, घोरल, चितुवा र अन्य वन्यजन्तुहरुको सुरक्षित वासस्थानको रुपमा कुमाखको वनक्षेत्रलाई लिईन्छ ।

२.३.६ कार्यरत सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरु

यस कुमाख गाउँपालिकामा जीविकोपार्जन सुधार र समुदाय विकासका लागि संस्थाहरुले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम मार्फत टेवा पुऱ्याएका छन् । कुनै पनि स्थानीय विकासमा सेवाप्रदायक संघ संस्था, सार्वजनिक संघसंस्था, नागरिक समाज एवं सञ्जाल सदस्यहरुको अहम भूमिका रहन्छ । जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिक तथा सहजीकरण सहयोग गर्न सक्ने संघसंस्था तथा निकायहरु पहिचान गरी सो संस्थाहरुको सम्भावित भूमिका र अपेक्षित सहयोगको बारेमा देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ । यस पालिकाले जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा रहेका निम्न बमोजिमका सम्पूर्ण सरकारी तथा गैरसरकारी संघ सस्थाहरुमा सहयोगका लागि बेला बेला अन्तर्क्रिया गर्ने, पत्राचार गर्ने तथा निरन्तर सम्पर्क समन्वय गरी अनुकूलन योजना कार्यन्वयन गर्नेछ ।

तालिका ९: सेवाप्रदायक संस्थाहरुको विश्लेषण

सेवा प्रदायक निकायहरु, संघ संस्था, कार्यालय	संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा तथा भूमिकाहरु	सम्भाव्यअनुकूलन सहयोग
जि.स.स.	विकास निर्माण, मेलमिलाप, आर्थिक सहयोग	लापा कार्यन्वयन तथा अनुगमनमा सहयोग
वडा, गाउँपालिका	दर्ता, सिफारिस, मालपोत आर्थिक सहयोग	लापा कार्यान्वयन
स्वास्थ्य संस्था	स्वास्थ्य सम्बन्धीउपचार, सल्लाह, सुझाव	जनचेतना, नयाँनयाँ रोगको बारेमा सचेतिकरण
पशु सेवाशाखा	भ्याक्सीन सेवा, पशु चौपायालाई न्यून शुल्कमा उपचार गर्ने	पशु नश्ल सुधार, निशुल्कपशु सेवा, स्तर उन्नति
कृषिशाखा	सहुलियत दर बीउ बीउबिजन वितरण	बीउविजनको व्यवस्था, पुनःकृषि तथा पशु सम्बन्धी तालिमदिने, आर्गनिक औषधीको लागि सल्लाह सुझाव
प्रहरी कार्यलय	शान्ती सुरक्षाकायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाइ अभियान
सशस्त्र प्रहरी वल	शान्ती सुरक्षाकायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाइ अभियान
नेपाली सेना	शान्ती सुरक्षाकायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाइ अभियान
डिबिजन वनकार्यलय	उपभोक्ताहरुको मागअनुसार वन पैदावर आपूर्ति र प्राविधिक सहयोग	वृक्षारोपण, वन व्यवस्थापनका कार्यमा सहयोग
मालपोत, नापी शाखा, भुमिसुधार	जग्गा रजिस्ट्रेसन, लालपुर्जा वितरण, रोक्का, फुकुवा	
विद्यालय	शैक्षिक सेवा केन्द्र	वन, वातावरण शिक्षा प्रदान
विद्युत प्राधिकरण कार्यालय	विद्युत लाइन विस्तार	सस्तो सुलभ तरिकाले सिएफएल सहयोग
बैंक तथा बित्तिय संस्थाहरु	ऋण दिने बैकिङ्ग कारोवार, तालिम	सुलभ ब्याजमा ऋण प्रदानगर्ने, आयआर्जन सम्बन्धी तालिम

सेवा प्रदायक निकायहरु, संघ संस्था, कार्यालय	संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा तथा भूमिकाहरु	सम्भाव्यअनुकूलन सहयोग
गैसस	निःशुल्क उपचार, अपाङ्गलाई भत्ता, अनाथलाई सहयोग, तरकारी बिऊ प्रदान , शुसासन सिकाई तथा कार्य केन्द्र, अनुकुलन योजना, आर्थिक र प्राविधिक रुपमा सहयोग गर्ने	जैविक विविधता संरक्षण, दिगो भू-परिधी व्यवस्थापन, वन संरक्षण क्षमतामा अभिवृद्धि, जीविकोपार्जन सम्बन्धी तालिम, अनुकुलनका कार्यक्रम संचालन साथै आर्थिक तथा सामाजिक बिकासका कार्यहरुमा सहयोग ।
नेपाल रेडक्रस	राहात सामाग्री वितरण भाँडाकुडा/त्रिपाल /वाटरगार्ड/फिल्टर	जटिल किसिमको रोग लाग्दा स्वास्थ्य उपचारको लागिआर्थिक सहयोग गर्ने, नयाँनयाँ रोगको बारेमा सचेतीकरण
सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	काठ, दाउरा प्रदान, विपन्न वर्गमुखी कार्यक्रम संचालन गरेको, सुशासनका कामहरु गर्ने गरेको, वन हेरालुलाई तालिम गोष्ठी तथा चाहिने सामाग्री वितरण, चोरी शिकारी नियन्त्रण दल गठन र परिचालन, का.स.का पदाधिकारीलाई तालिम गोष्ठी दिने गरेको	सुलभ मुल्यमा काठ, दाउरा प्रदान, आयआर्जन सम्बन्धी तालिम, जीविकापार्जनमा सहयोग, विपन्न वर्गमुखी कार्यक्रम अझ बढाउने, सुशानको काम गर्ने
बैक, लघुवित्त तथा सहकारी संस्था लि.	बचत र कर्जा प्रवाह, ऋण उपलब्ध गराउने, आयआर्जन र वैकल्पीक ऊर्जा	वायोग्यास तथा गोबरग्यास सस्तो सुलभ मात्रामा बनाउन सहजीकरण गर्ने

परिच्छेद ३: जलवायू परिवर्तन, विपद तथा प्रकोपको अवस्था

३.१ कुमाख गाउँपालिका मा तापक्रम र बर्षाको परिदृष्य

विगत (सन् १९७१ देखि २०१४ सम्म) को तापक्रम र वर्षाको मात्रालाई आधार मानेर नेपाल सरकार जलतथा मौसम विज्ञान विभागले २०७४ सालमा गरेको एक अध्ययन अनुसार नेपालको वार्षिक तापक्रम वृद्धि दर ०.०५६° सेन्टिग्रेड रहेको छ । सल्यान जिल्लामा वार्षिक अधिकतम तापक्रम ०.०७ देखि ०.०९° सेन्टिग्रेडले बढ्दै गइरहेको सो अध्ययनले देखाउँदछ। त्यसैगरी ताता दिनहरु एवम् रातहरु पनि बढ्दै गइरहेको साथै सल्यान लगायतका उत्तर पश्चिमी जिल्लाहरुमा वर्षा हुने दिनहरु बढ्दै गएको अध्ययनले देखाउँदछ । सल्यान जिल्लाको नजिकमा रहेको तापक्रम तथा वर्षा मापन केन्द्रको उपलब्ध तापक्रमतथा वर्षाको अध्ययन गर्दा औषत वार्षिक तापक्रम बृद्धि ०.०३२ डिग्री सेल्सीयस तथा औषत वार्षिक वर्षा वृद्दिदर -१.०८ मिलिमिटर रहेको छ। समग्र वार्षिक वर्षा दर घटेतापनि वर्षायामको वर्षादर भने केहि मात्रामा (०.३३ मिमि प्रति वर्ष) वढेको देखिन्छ। यसरी हेर्दा वर्षामा पानी पर्ने मात्रामा बढोत्तरी भएको देखिन्छ जसले गर्दा बाढी र पहिरोको घटनामा तिव्रता आउनसक्ने आँकलन गर्न सकिन्छ। जलवायु परिवर्तनको संकटासन्नताको सबालमा संकटासन्न तथा जोखिम विशलेषण २०२१ (VRA) अनुसार समग्र सल्यान जिल्ला उच्चजोखिममा रहेको देखाउँछ । यस अर्थमा कुमाख गाउँपालिका जलवायु संकटासन्नताका आधारमा उच्चजोखिममा रहेको भन्न सकिन्छ । उपलब्ध तथ्यांकलाई हेर्दा वार्षिक औसत न्यूनतम तापक्रम घट्दो क्रममा रहेको देखिन्छ भने वार्षिक औसत अधिकतम तापक्रमभने उच्च दरले (०.०७°) सेन्टिग्रेडले बढेको देखिन्छ ।

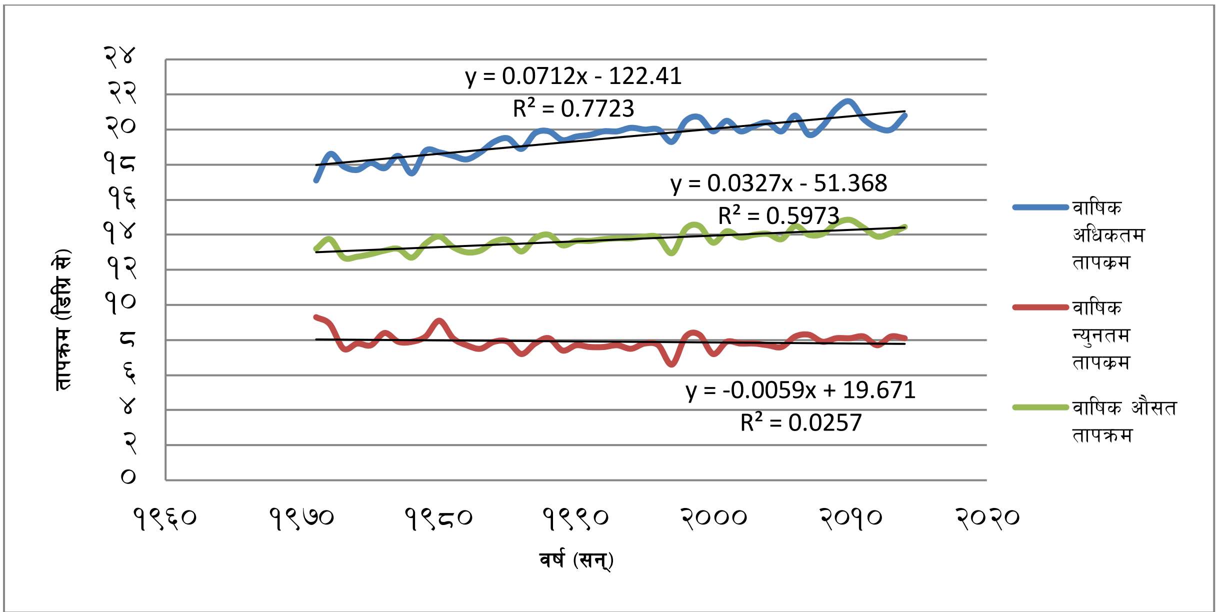

चित्र ४: तापक्रमको अवस्था

३.२ कुमाख गाउँपालिका वर्षाको परिदृष्य

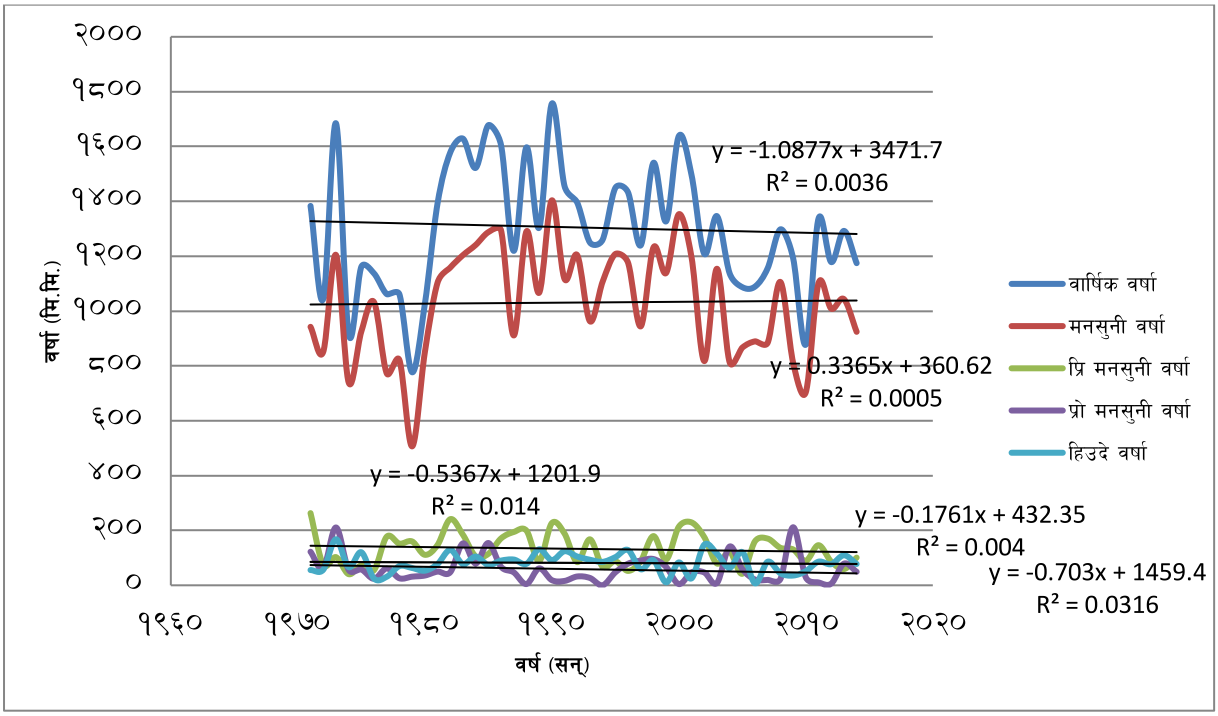

चित्र ५: वार्षिक वर्षा र ऋतुअनुसार वर्षाको विवरण

३.४ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

तालिका १०: प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम, कुमाख गाउँपालिका, सल्यान

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१,मर्माखोला	शान्तीबजार देखि भेरी नदी सम्मको अन्दाजी ७ किमी क्षेत्रमा धार परिवर्तन गरेको र अन्दाजी ३ सय ३० रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको । २०७५ सालमा ३५ बर्षिया छविलाल रानाको मृत्यु ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासमा नगन्य मात्रामा तारजाली तटवन्धको सुरुवात भएको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१, भेरी नदी	२०५७ सालमा नर बहादुर बुढाथोकी बेपत्ता । २०६२ सालमा मुराघर माईलाको छोराको मृत्यु । २०६९ सालमा नवराज बिष्टको माईली बुहारी बेपत्ता । २०७१ साल जेठ महिना हस्त बहादुर घतीको मृत्यु । २०७१ सालमा यामबहादुर राना बेपत्ता । २०७३ सालमा चोलपाल बुढाथोकी बेपत्ता । मर्माखोला मोड देखि राईनेखोला सम्म भेरीनदी किनारको को ८ किमि दुरीमा टाट्केको अन्दाजी ४ रोपनी, भिदविन चौरको अन्दाजी १ सय २० रोपनी, पाउकोटको ९० रोपनी आवादी जग्गा कटान गरेको	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासमा ३ दिनपछि हस्त ब.घर्तिको शव फेला परेको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१,भालुखोला	परिखेत देखि भेरीनदी सम्मको अन्दाजी ६ रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	कुनै पनि प्रयास नभएको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.१, खम्बाखोला	साउनेपानी गाउका २५ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको ।	स्थानीय साउनेपानी गाउ बिस्थापित हुनसक्ने ।	कुनै पनि प्रयास नभएको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.१, कैनकाँडा खोला	सिमलको रुख देखि शान्तीबजारसम्म अन्दाजी २५ रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	कुनै पनि प्रयास नभएको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.१, का खहरेखोलाहरु	बुरेलीखोला ले अन्दाजी ५० रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको । ढोरखोलाले अन्दाजी ५ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको । पानमला खोलाले अनदाजी १५ रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	कुनै पनि प्रयास नभएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
				पनेरी खोलाले अन्दाजी ८ रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको ।		
बाढी	२०५८ भाद्र	हरेकवर्ष	वडा नं.२, गातेनखोला	पठान रावत को १० बर्षिया नातिनी बगाएर मृत्यु , रतुवाचौका देखि कोईराल खोला सम्म अन्दाजी ४० रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको ।	मानवीय क्षति र खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासमा पटान रावत को नातिनीको शव २ दिनपछि फेला परेको र धार्मिक परम्परा अनुसार दाहसस्कार गरेको ।
बाढी	२०७२	हरेकवर्ष	वडा नं.२, धौलेखोला	अन्दाजी ८ रोपनी खेतीयोग्य जग्गामा ढुंगा र माटो ले पुरेको ।		स्थानीयहरुको प्रयासको सम्भावनानभएको ।
बाढी	२०७१ श्रावण	हरेकवर्ष	वडा नं.२, कैनकाडा खोला	जोगी रावतको १३ बर्षिया छोरीको मृत्यु, साहुखेत देखि शान्तीबजार सम्मको अन्दाजि ३ सय रोपनी खेतीयोग्य जमिनमा ढुंगा, वालुवा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	मृतक छोरीको शव १ दिनपछि पेला परेको र पोष्टमार्टम पछि परम्परागत दाहसस्कार गरेको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.२, मर्माखोला	२०७४ सालमा यामबहादुर रानाको मृत्यु ईर्खेखोला देखि शान्तीबजार सम्मको अन्दाजि ६ सय रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासमा सामान्य तटवन्ध गरेको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.२, का खहरेखोलाहरु	बेतानेखोलाले गातेनखोला खेत अन्दाजी २५ रोपनीमा ढुंगा थुपारेर क्षति गरेको । सेतीकमखोलाले सानोचौर देखि मरिलेखोला सम्म अन्दाजी ८० रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासको सम्भावना नभएको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.३, मर्माखोला	राउतैआली देखि झोलेपिप्लेसम्म ३ सय रोपनी कटान, १ सय रोपनी मा माटोढुंगा थुपारेको । २०७४ सालमा १ वटा पानीघट्ट वगाएको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले अन्दाजी ५० रोपनीवारीलाई पुनप्रयोगमा ल्याएको
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.३, घट्टखोला	राउटेरे देखि राउतैआली सम्म १ सय ५० रोपनी आवादीजग्गा कटान गरेको । २०७९ असोजको वर्षाले धावाखोली देखि खोरेखोला सम्म जमिन भासिएको र १७ घरधुरीहरु उच्च जोखिममा रहेको ।	उच्चजोखिममा रहेका घरधुरीहरुको जनधनको क्षति हुन सक्ने सम्भावना	स्थानीय बाट कुनै पनि प्रयास हुन नसकेको ।
बाढी	२०४२	हरेकवर्ष	वडा नं.३, इखेखोला	मगरको घट्ट देखिझोले पिप्ले सम्म १ सय रोपनी कटान गरेको, २०४२ सालमा तिलकबहादुर राना र धनबहादुर राना को ४ भैसी बगाएको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	बगाएर मृत अवस्थामा फेला परेका ४ वटा भैसीलाई स्थानीयहरुले खाडल खनेर पुरेको ।
बाढी	२०४२	हरेकवर्ष	वडा नं.३, का खहरेखोलाहरु	पनालेखोला देखि सौर्यखोला सम्म २५ रोपनीआवादीजग्गा कटान र २५ रोपानी मा बालुवाढुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीय बाट कुनैपनि प्रयास हुन नसकेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
				भेटेटाकुरा खोला देखि ठुलीआलि सम्म ७० रोपनी का कालुवाढुंगा थुपारेको ।		
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.४, जलजले खोला	२०४१ सालमा १ हलगोरु, २ बाखा, २ गाई र खेतवारीमा कामगर्ने स्थानीय कृषकहरुको खानपिनमा प्रयोग हुने भाडाकुडा बगाएको । २०६२ भाद्र भाद्र १३ गते डम्बर बिष्ट को घरसहिततत्कालिन १० लाख बराबरको किराना पसल पूर्णक्षति । बिक्रमखोला देखि फलाटेखोला सम्म २ सय रोपनी खेतीयोग्य आवादीजग्गा कटान गरेको र अन्दाजी १ सय रोपनी खेतीयोग्य जग्गामा बालुवा, ढुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	डम्बर बिष्ट लाई नेपाल रेडक्रस शोसाईटी, जिल्लाशाखा सल्यान बाट लत्ताकपडा र भाडाकुडा साथै तत्कालिन जिविस सल्यान बाट रु.८ हजार नगद सहयोग । बिक्रमखोला देखि फलाटेखोला सममको १ सय रोपनी आवादी जग्गामा थुपारिएको बालुवा, ढुंगा सम्वन्धित जग्गाधनिहरुले हटाएर पुनप्रयोग गरिएको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.४, कल्लेनीखोला	२०७५ सालमा सेराडाडा स्वास्थ्य चौकी खानेपानी योजनाको ईन्टेक उच्च जोखिममा रहेको र २४ रोपनी आवादी र वनक्षेत्र कटान गरेको ।	पुर्णरुपमाक्षतिहुनसक्ने	स्थानीय साधनश्रोतको कमीभएकोले अस्थायि रुपमा खानेपानी संचालनमा रहेको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.४, मर्माखोला	२०७८ भाद्र महिना ५५ बर्षिया लिलाधर जैसी लाई बगाएर मृत्यु भएको । २०७९ असोज २० गते भाडेखोला कान्छा को जीप बगाएर पूर्णक्षति भएको । सल्ली चौरजहारी सडकखण्ड र दांग चौरजहारी सडकखण्ड हरेक वर्ष अवरुद्द हुने गरेको । बागमारे देखि भेरीनदी सम्मको खेतीयोग्य आवादीजग्गा अन्दाजी २ सय रोपनी कटान गरेको र अन्दाजी ५० रोपनीमा ढुंगा, वालुवा थुपारेको । हरेकवर्ष गाई, गोरु, बाखाबगाउने गरेको ।	स्यानीपिप्ली को बस्ती र खेतीयोग्यआवादीजग्गा पूर्णक्षतिहुनेछ ।	लिलाधर जैसीको शवलाई स्थानीय र नेपालप्रहरीको प्रयासमा मृत अवस्थामा उद्दार गरि पोष्टमार्टम पछि परम्परागत शैलीमा दाहसस्कार गरेको र कुमाखगाउँपालिका बाट किरियाखर्च वाफत रु.२५ हजार राहत सहयोग । गाउँपालिकाको प्रयासमा बुलडोजरको सहायताले क्षतिग्रस्त जीप निकालिएको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.४, भेरीनदी	२०४५ असोज २५ गते नरेन्द्र बिक्रमशाह को २५ बर्षिया छोराको मृत्यु । २०४७ सालमा भक्तबहादुर बुढाथोकि को मृत्यु । २०५३ चन्द्र बहादुर गिरीको १० बर्षिया छोरीको मृत्यु । २०५७ सालमा रामबहादुर बुढाथोकीको मृत्यु । २०५८ सालमा हरि प्रसाद रेग्मीलाई बगाएर मृत्यु भएको । २०६० सालमा बिरभान गिरी बेपत्ता ।	एकल महिला तथा टुहुरा वालवालिका को संख्यामा बृद्दि हुनसक्ने । स्थानीय जनशक्ति कम हुनसक्ने ।	स्थानीयको प्रयासमा ५ दिनपछि मानबहादुर ओलीको शव फेला परेको । स्थानीय धार्मिक परम्परागत शैलिमा काजक्रिया तथा दाहसस्कार गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
				२०६८ सालमा नरेश गिरी बेपत्ता । २०७० सालमा वनपालेको छोराको मृत्यु । २०७९ जेठमा मानबहादुर अनेली को मृत्यु । बाँसखोला देखि मर्माखोला मोड सम्म अन्दाजी १ किमि लम्बाईमा ५ बिगाहाजति कटान र २ बिगाहा जतिमा बालुवा थुपारेको छ ।		
बाढी	२०७७	हरेकवर्ष	वडा नं.४, बिक्रमखोला	वस्तेत जिउलाको जमिन फाटेको, स्थानीय ८ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेका	बस्ती स्थानान्तर गर्नुपर्ने देखिन्छ	स्थानीय प्रयासको सम्भावना सम्भव नभएको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.४, का खहरेखोलाहरु	भट्टिलाखोला ले ४२ मिटर कटान गरेको रअन्दाजी ५ रोपनीआवादी जग्गामा बालुवा, ढुंगा थुपारेको । खाराखोला ले ५० मिटर कटान गरेको र अन्दाजी २० रोपनी आवादी खेतीयो बालुवा र ढुंगाले पुरेको छ । रिट्टेचौर खोलाले अन्दाजि २० रोपनी आवादीजग्गा कटान गरेको । घारीखेत खोलाले अन्दाजी ५ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको । पनालाखोला ले अन्दाजी ५० रोपनी खेतीयोग्य जग्गाबालुवा, ढुंगाले पुरेको । डौरी खोला ले अन्दाजी १० रोपनी खेतीयोग्य आवादी जग्गामा माटो, बालुवा, ढुंगाले पुरेको । करायो खोला ले अन्दाजी १० रोपनी खेतीयोग्य आवादी जग्गामा बालुवा, ढुंगाले पुरेको । पर्सेखोला ले अन्दाजी १४ रोपनी खेतीयोग्य आवादी जग्गामा माटो, बालुवा, ढुंगाले पुरेको । मौलाखोला ले अन्दाजी १३ रोपनी खेतीयोग्य आवादी जग्गा कटान गरेको ।	आवादीखेती योग्यजग्गा साघुरिदै गएको । उत्पादनशिल खेतीयोग्य जग्गा नाश भएको ।	सम्वन्धित जग्गाधनिको एकलप्रयासमा स्थानीय कच्चा पदार्थहरुको प्रयोग गरी छेकबार गर्ने गरेको ।
बाढी	२०४७	हरेकवर्ष	वडा नं.५, कौचेखोला	उज्वल प्रावि रोगा खोलादेखि दोभान सम्म २ सय रोपनी आवादी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको । अन्दाजी १५ रोपनीमा माटो, ढुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीहरुको सामान्य प्रयास गरेको ।
बाढी	२०४७	हरेकवर्ष	वडा नं.५, निगालखोला	ओखले देखि निगालखोला सम्मको खोलाकिनारको खेतीयोग्य आवादी जमिन अन्दाजी ३५ रोपनीमा माटो, ढुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीहरुको सामान्य प्रयास गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
बाढी	२०४८	हरेकवर्ष	वडा नं.५, दारखोला	कमारो कुमाई को ३ गाई, १ भेडा, १ गोरु बगाएर बेपत्ता । पधेराखोला देखि दोभानखोला सम्मको खेतीयोग्य आवादीजग्गा अन्दाजी १ सय रोपनी कटान गरेको र स्थानीय कृषकहरुको प्रयासमा ५० रोपनी पुनप्रयोगमा ।	उर्वराभुमीवगरमा परिणत हुनसक्ने ।	हरेकवर्ष स्थानीयहरुको श्रम खेर गईरहेको ।
बाढी	२०४८	हरेकवर्ष	वडा नं.५, दोभानखोला	दोभानखोला देखि त्रिवेणी सम्मका पानीघट्टका मुहानहरु बर्षेनीक्षति गर्ने गरेको । खेतीयोग्य आवादी जग्गाअअन्दाजी ५० रोपनी कटान र ६० रोपनी जति माटोढुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	बर्षेनी जग्गाधनीले माटोढुंगा हटाउने गरेको ।
बाढी	२०४८	हरेकवर्ष	वडा नं.५, तल्दारीखोला	२०७४ सालमातल्दारी देखि निगालखोला सम्म अन्दाजी १ सय रोपनी कटान र ३० रोपनी मा माटोढुंगा थुपारेको छ ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	बर्षेनी जग्गाधनीले माटोढुंगा हटाउने गरेको ।
बाढी	२०५४	हरेकवर्ष	वडा नं.५, घारीखोला	अन्दाजी२ सय मिटर क्षेत्रमाअन्दाजी १० रोपनी कटान गरेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	बर्षेनी जग्गाधनीले माटोढुंगा हटाउने गरेको ।
बाढी	२०७७	हरेकवर्ष	वडा नं.६, जिमालिखोला	२०७७ सालमा टिकाराम शर्माको १ घट्ट पूर्णक्षति गरेको । अन्य ५ वटा घट्टहरुको र स्थानीय ११ वटा सिचाई कूलोको मुहानक्षति गरेको । २०७८ सालमा लिलाधर शर्माको मृत्यु । कल्लेखोला देखि त्रिवेणी सम्म ६० रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान र ७ रोपनी क्षेत्रमा माटो, बालुवा, ढुंगा थुपारेको ।	सबै खेतीयोग्य जग्गा बगरमा परिणत हुनसक्ने मानविय क्षति भैरहने सम्भावना ।	मृतक लिलाधर शर्मा को पोष्टमार्टम पछि परम्परागत दाहसस्कार गरेको ।
बाढी	२०२७	हरेकवर्ष	वडा नं.६, खहरेखोलाहरु	२०२७ सालमा खन्नेखोला ले लोकवीर राना का २ गोरु स्थानीयहरुका १६ वटा बाखाहरु मरेका, च्याउखोलाका ३ घरधुरी विस्थापित भएका, जुगेधारा देखि रातापहरासम्मको खेतीयोग्य आवादीजग्गा अन्दाजी ११ रोपनी कटान गरेको । चिसापानी खोलाले त्रिवेणी देखि चिसापानीसम्मको ५ रोपनी आवादीजग्गा कटान गरेको । २०७७ साल देखि बडाचौर खोलाले वेतनीखोला देखि टाट्केनाउली सम्म १५ रोपनी कटान र ७ रोपनीमा वालुवा, ढुंगा थुपारेको । पिमाकाटिया खोलाले छरिखोला देखि नारेखेतसम्म अन्दाजी १५ रोपनी कटान गरेको ।	सबै खेतीयोग्य जग्गा बगरमा परिणत हुनसक्ने सम्भावना ।	स्थानीयहरुको प्रयासले मात्र सम्भावना नभएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
बाढी	१९९१ श्रावण	हरेकवर्ष	वडा नं.७, माउतेलीखोला	टिके खत्रीलाई बगाएर मृत्यु, गरेली खोलादेखि मसानघाट सम्मको ११ वटा सिचाई कूलो क्षति गरेको ।		मृतकलाई परम्परागत दाहसस्कार गरेको । जग्गाधनीहरुले स्वतस्फुर्त कूलो मर्मत गर्नेगरेको ।
बाढी	२०६८ श्रावण	हरेकवर्ष	वडा नं.७, भेरीखोला	२०६८ श्रावण मा खड्क बहादुर बुढा को १ गाई, गाईने दमाईको २ भेडा बगाएर वेपत्ता । काउलेखोला देखि लामीद्वारी सम्म ११ घरधुरीको १३ रोपनीआवादी खेतीयोग्य जग्गा मा ढुंगा काटो थुपारेको । ३ वटा घट्ट १ वटा पानीमिल र ४ वटा कुलोको मुहानहरु क्षति गरेको । अन्दाजी ३ रोपनी पुनप्रयोगमा रहेको ।	सबै खेतीयोग्य जग्गा बगरमा परिणत हुनसक्ने सम्भावना ।	स्थानीयहरुको प्रयासले मात्र सम्भावनानभएको ।
बाढी	२०७२	हरेकवर्ष	वडा नं.७, च्याउखोला	डूलाढुंगा खोला देखि साहुँको खेत सम्म २५ रोपनी कटान र ६० रोपनी मा ढुंगा, बालुवा थुपारेको ।	सबै खेतीयोग्य जग्गा बगरमा परिणत हुनसक्ने सम्भावना ।	स्थानीयहरुको प्रयासले मात्र सम्भावना नभएको ।
बाढी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	वडा नं.७, खहरेखोलाहरु	२०७२ सालदेखि बन्चरेखोला ले बर्षेनी चालु अवस्थामा रहेका ६ वटा खानेपानी मुहानका ईन्टेकहरु क्षतिगर्ने गरेको । कोटखोला देखि कल्ले खोला सम्म अन्दाजी ४० रोपनी आवादीजग्गा कटान गरेको ।	समयमा मर्मत सम्भार नगरेमा संकट पर्नसक्ने सम्भावना ।	स्थानीहरुले खानेपानीको मुहान बाट अस्थायी रुपमा प्रयोग गरेको
पहिरो	२०४२	हरेकवर्ष	वडा नं.१, पाटेखोलापहिरो	पाटेखोलाको खेतीयोग्य जमिन र सामुदायिक वनको अन्दाजी १० रोपनी जमिन कटान गरेको ।		कुनै पनि प्रयास गरिएको छैन ।
पहिरो	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.१, पाखापहिरो	पाखा मा २० रोपनी आवादि जग्गा क्षति र जमिन फाटेको ।		कुनै पनि प्रयास गरिएको छैन ।
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं.३, थापाडारा, इखापहिरो	निमबहादुर सार्कीको घर पूर्णक्षति	व्यवस्थापन गर्न ढिलाई भएका ठूलो क्षतिहुने सम्भावना ।	कुमाख गाउँपालिकाबाट र स्थानीय बाट सहयोग प्रदान
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं.३, गुरुदासे पहिरो	टेक बहादुर रावतको घर सहित घरमा भएगरेका बन्दोवस्तीका सामानहरु पूर्णक्षति ।		
पहिरो	१९९१	हरेकवर्ष	वडा नं.४, बग्याखेत पहिरो	स्थानीयहरुको अन्दाजी ३० रोपनी खेतीयोग्य आवादी जग्गा कटान गरेको ।	थप क्षति हुदै गएको ।	स्थानीयको प्रयास को सम्भावना नभएको ।
पहिरो	२०६८	हरेकवर्ष	वडा नं.४, रिट्ठेचौरपहिरो	हरे कटुवाल को १ घर, स्थानीयगोरेटो बाटो र अन्दाजी ३ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा उच्चजोखिममा रहेको ।	हरे कटुवालको घर, आवादी जग्गा र स्थानीय गोरेटो बाटो पूर्णक्षति हुनसक्ने सम्भावना रहेको ।	स्थानीयको प्रयासको सम्भावना नभएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
पहिरो	२०७९ भाद्र	हरेकवर्ष	वडा नं.४, नाउलीपाखा पहिरो	पधेरा खोला खानेपानी योजना को ईन्टेक पूर्णक्षतिभएको ।	थप क्षतिहुदै जाने सम्भावना ।	स्थानीयको प्रयासमा अस्थायी रुपमा प्रयोगमा रहेको ।
पहिरो	२०७९ असोज २२	हरेकवर्ष	वडा नं.४, भिरपट्टि पहिरो	नाउली खोला खानेपानी योजनाको ईन्टेक र रिजर्भटंकी क्षतिभएको ।	थप क्षतिहुदै जाने सम्भावना ।	स्थानीयको प्रयासमा अस्थायी रुपमा प्रयोगमा रहेको ।
पहिरो	२०३७	हरेकवर्ष	वडा नं.५, जामुने गैरा पहिरो	अन्दाजी ५ सय मिटर जमिन फाटेको, हाल ११ घरपरिवार बिस्थापित, १ सय १२ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको ।	उच्चजोखिम मा रहेका घरपरिवारहरुको संख्या बढने सम्भावना ।	तत्कालिन श्री ५ को सरकारले बस्ती स्थानान्तरका लागि सरकार द्वारा प्रमाणपत्र प्रदान गरेको । पहिरो स्थानमा सल्लाको पुनउत्पादन भएको ,
पहिरो	२०७४	हरेकवर्ष	वडा नं.५, सार्केगाउपहिरो	स्थानीयका २ गोरु, १ भैसी, १ पाडा पहिरोले पुरिएर मरेका । हाल ६ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेका ।	उच्चजोखिममा रहेका घरधुरीहरुको जनधन पूर्णक्षति हुने सम्भावना ।	घर, गाउ नजिकका बोटविरुवा संरक्षण गर्ने गरेको ।
पहिरो	२०७३ भाद्र	हरेकवर्ष	वडा नं.७, पैयाखोलापहिरो	अतिराम बोहरा को १गोठ पूर्णक्षति, निजको १ भैसी, १ पाडा, ३ बाखा, ३ भेडा मरेका । कृष्ण बोहरा, केशर बोहरा को १-१ वटा गोठ र तुलाराम बोहरा, ईन्द्र बोहरा, मित्रलाल बोहरा को १-१ वटा घर पूर्ण रुपमा क्षतिभएको । साथै खिमबहादुर बोहरा, गंगाराम बोहरा, शशिराम बोहराको अन्दाजी ९ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा पूर्णक्षति भएको । हाल ५० घरहरु भन्दा बढि उच्च जोखिममा रहेको	उच्च जोखिममा रहेका घरधुरीहरुको जनधन पूर्णक्षति हुने सम्भावना ।	पिडित घरधुरीहरुले तत्कालिन जिविस वाट र रेडक्रस बाट नियमानुसार न्यूनतम राहतप्राप्त गरेको । घर, गाउ नजिकका बोटविरुवा संरक्षण गर्ने गरेको ।
पहिरो	२०७७	हरेकवर्ष	वडा नं.७, चिउरावोट पहिरो	बाँसको झ्याङ्ग देखि बल बहादुर बुढाथोकीको घर सम्म ३ सय मिटर जमिन फाटेको ।	उच्च जोखिममा रहेका घरधुरीहरुको जनधन पूर्णक्षतिहुने सम्भावना ।	स्थानीय प्रयासको सम्भावना नभएको ।
पहिरो	२०७७	हरेकवर्ष	वडा नं.७, मलिक्चे पहिरो	बल बहादुर बुढाथोकीको घर, गोठ पूणृक्षति , ३ रोपनी खेतीयोग्य जमिन क्षति भएको ।	उच्च जोखिममा रहेका घरधुरीहरुको जनधन पूर्णक्षतिहुने सम्भावना ।	बिस्थापित भएको हाल स्थानीय बल बहादुर बुढाथोकी निजि जग्गामा घरनिर्माण गरेको ।
चट्याङ	२०६९	हरेकवर्ष	वडा नं.१, घारीवारी	घारीवारीका वादी रान को मृत्यु भएको ।	मानवीय क्षति बढ्ने सम्भावना रहेको ।	मृतकलाई पोष्टमार्टम पछि परम्परागत दाहसस्कार गरेको ।
चट्याङ	२०५४ श्रावण १	हरेकवर्ष	वडा नं.४, थदरा	केदारनाथ योगीको मृत्यु, जिवनगिरी घाईते । २०७३ मंसिर जितबहादुर गिरीको घरमा सोलार, छाना पूर्णक्षति र घर फुटेको ।	मानवीय र भौतिकक्षति बढ्नसक्ने ।	केदारनाथ योगिलाई तत्कालिन जिविस सल्यान बाट रु.१० हजार राहत सहयोग जिवन गिरीले अपाङ्गता सुविधालिने गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
चट्याङ	२०७८	हरेकवर्ष	वडा नं.४, कोट	दिलबहादुर परियार का ३ बाखा, १ भेडा मरेका	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासमा मरेका चौपायहरुलाई जमिनमुनी खाडल खनेर गाडेको ।
चट्याङ	२०७६	हरेकवर्ष	वडा नं.७, ठकुरी वस्ती	गणेश शाही, केशव शाहीको घरको वाईरिंग क्षति ।	मानवीय र भौतिकक्षति बढ्नसक्ने ।	आफनै खर्चमा पुनवाईरिंग गरेको ।
चट्याङ	२०७२	हरेकवर्ष	वडा नं.७, हिले, तुरतुरे	स्थानीयहरुको वाईरिंग क्षतिहुने गरेको	मानवीय र भौतिकक्षति बढ्नसक्ने ।	आफनै खर्चमा पुनवाईरिंग गरेको ।
आगलागी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	सबै वनक्षेत्र मा	स्थानीय सामुदायिक वनक्षेत्रमा र खरकट्टी क्षेत्रमा बर्षेनी आगलागी हुने गरेको र पुनउत्पादन ह्रास हुदे गएको । पानीका मुहानमा पानीको मात्रा घट्दो रहेको । जडिबुटी लोप हुदै गएको, चराचुरुङ्गी तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्गी मृत अवस्थामा देखिएका ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिबुटीनाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको
हावाहुरी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	सबै समुदायहरुमा	स्थानीय बिद्यालय र नीजि घरहरुका छाना उडाएर क्षतिहुने गरेको ।	विद्यालयहरुका छानाका र अन्य पूर्वाधारहरुलाई थप मजबुत पारिएन भने पठनपाठन प्रभावितहुने र थप जोखिमको सृजनाहुने देखिन्छ । भविष्यमा हावाहुरीका घटनाहरु वृद्धिभई कृषि क्षेत्रमा हुने क्षति बढेतापनि भौतिक पूर्वाधारमा क्षति कमहुनसक्ने देखिन्छ ।	स्थानीयले आआफनो घरगोठ र सार्वजनिक भौतिक संरचनाहरु मर्मत सम्भार गर्ने गरेको ।
असिना	२०४५, २०६१, २०७३	हरेकवर्ष	सबै समुदायहरु	बैशाख, जेठमा गहू वाली, कार्तिकमा धान र मकै वाली साथै तरकारी खेती नोक्सान गर्ने गरेको । स्थानीय गोरेटो बाटो भत्किएको, वन क्षेत्रमा रहेका डालेघाँस र अन्यबोट विरुवाको बोक्रा खुइलिएको र पातझरेको, स्थानीय खहरेखोला र भेरी नदी, मर्माखोला लगायत खहरे खोलाहरुमा बाढीआउने गरेको र खेतीयोग्य आवादीजग्गा कटान गरेको ।	अल्पवृष्टि अनावृष्टि, अतिवृष्टि जस्ता जलवायुजन्य परिवर्तन र असिनापानीको बारम्बारतालाई हेर्दा भविष्यमा असिनापानीको समस्या बढ्दै जाने देखिन्छ ।	समुदायले समय अगाडि वाली लगाउने र भित्र्याउने गरेको ।
सुख्खा खडेरी	२०१७, २०२८, २०२९, २०३९, २०४२, २०५४, २०६२	हरेकवर्ष	सबै समूदायहरु	स्थानीय समुदाय र वन क्षेत्रका डाले घाँस, आवादी क्षेत्रका फलफूल र तरकारी सुकेको, पानीका मुहान सुकेको । गहुँवाली नष्ट भएको ।भोकमरी परेको ।	कृषि रोग, पशु रोग, मानवरोगमा वृद्धि, पानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रा कमभएको । आगलागीका घटनाहरु वृद्धिले हुदा भविष्यमा खडेरीका घटनाहरु अझै बढ्ने, हिमालमा अनियमित हिमपात हुनसक्ने, मरुभुमीकरण हुन सक्ने, बढ्दो गर्मी तथा पानीका मुहानहरु सुक्ने कारणले गर्दा स्वस्च्छ पिउने पानीको अभाव भई अझै नयाँनयाँ खालका रोगहरु देखा पर्ने सम्भावना देखिन्छ ।	भोकमरीको कारण कन्दमुल, सिस्नुको जरा, हलहलेको जरा, साग, निउरो, बाँको, तितेसाग, खाएको । घरमा भएका गरगहना, भाडाकुडा र चौपायहरु बेचेको । चौरजहारी, सितलपाटी देखि उसिनेको चामल र रातो मकै ल्याएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
वन्यजन्तु आतंक	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	सबै समुदायहरु	मौसम अनुसारका अन्नबाली, तरकारी र फलफूल खेती वाली क्षतिहुने गरेको । बादरले घरभत्रि र घर बाहिरको खाद्य सामाग्री, तरकारी, फलफूल । चिल र वनबिरालोले कुखुरा क्षति गर्ने गरेको । दुम्सीले तरकारी, आलु क्षति गर्ने गरेको छ ।	मानवीय क्षतिक्रम बढदै जाने होभने बस्ती स्थानात्तर हुन सक्ने	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको ।
तुषारो	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	सबै समुदायहरु	वडा नं.२ को डाडाकटेरी, रुमालगाउ, वडा नं.५ को हिले, तुरतुरे आलुखेती नोक्सान गरेको ।		स्थानीयले कुनै प्रयास गरेको देखिदैन ।
मिचाहा प्रजाति	प्रत्येकवर्ष	मिचाहा प्रजातिको जोखिम र यसको बारम्बरता बढ्दो कममा रहेको छ ।	सबै समुदायहरु	कुमाख गाउँपालिकाका सातै वटा वडाका समुदाय स्तरमा पातीझार,कालो वनमारा,गन्दे, निलो गन्दे, जस्ता मिचाहा प्रजातीहरु क्रमश बढ्दो क्रममा रहेको कुरा सामुहिक छलफलले दर्शाएको छ । गन्देको बढी जोखिम कृषि क्षेत्रमा, कालो वनमाराको बढी जोखिमवन क्षेत्रमार पातीझार/माओवादीझार (स्थानीयकाअनुसार)को बढी जोखिम चरण र खुल्ला क्षेत्रमा बढी भएको पाईन्छ । रैथाने घाँस प्रजातिहरु लोप हुँदै गएको, पाखो वारी तथा खेतहरुमा अनावश्यक झारहरुले गर्दा कृषि उत्पादनमा कमी, वोटविरुवाको वृद्धि विकासमा असर, चरण क्षेत्रको अभाव भएको	उन्नत जातका बिउको बढ्दो प्रयोग, मोटरगाडीमा सामानको ओसार पसारले मिचाहा प्रजाती फैलाउने भेक्टरका रुपमा काम गर्न सक्ने, रैथाने घाँसहरु हराउने, बारीका काल्ना तथा बारीमा मिचाहा प्रजाती भएका कारण उत्पादनमा कमी, चरण क्षेत्रको अभाव घाँस संकलनका लागि टाढाटाढा जानुपर्ने हुनसक्छ, भविष्यमा मिचाहा प्रजातीको प्रकोप बढ्दै जाने देखिन्छ ।	डिभिजन वनकार्यालय र कृषिशाखा बाट सामान्य जनचेतनामुलक कार्यक्रम बाहेक बचाउका लागि संस्थागत पहल कतैबाट पनि नभएको ।
पशुरोग	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	सबै समुदायहरुमा	गाई, भैंसी, बाखा, गोरुमा खोरेत, मुखपाक्ने, चर्चरे, ख्यारख्यारे, रिङने रोग । कुखुरामा आँखापाक्ने, सेतो र हरियो छेर्ने । बर्षेनी १० देखि १५ वटा चौपायहरु मर्ने गरेको । २०७९ फागुण महिना देखि लम्कि स्किन रोग देखा परेको र स्थानीय स्तरमा गाई, गोरु र भैसी हजारौ संख्यामा मरेको ।	भविष्यमा पशुमा रोग बढ्दै जाने देखिन्छ, पशुपालनमा मानिसको चाहना हराउन सक्ने, यो सँगसँगै पशु स्वास्थ्य सेवाको पनि बिस्तार हुनेछ, पशु स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ । स्थानीय जातका पशुहरु लोप हुने समभावना ।	मृत पशुहरुलाई माटोमुनी गाडेको । प्राविधिकको सहयोग र स्थानीय जडिबुटिको प्रयोग गर्ने गरेको । मरेका भेडा, बाखा, भैसीहरु स्थानीयहरुले जमिनमुनी गाडेका ।
कृषिमा रोग	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	सबै समुदायहरुमा	गहुँमा ढुसी, सिन्दुरे, कालिपोके, डरुवा । मकैमा खुडो, कालिपोके, खुम्ले, रातोकमिला, ढुसी । कोदोमा खुम्ले र गभारो, वालामरुवा । धानमा डढुवा, बेरुवा, गुवे । आलुमा रातो कमिला, डरुवा, खुम्ले । सिमिमा पोका र रातो कमिला । २०७१ र २०७७ सालमा सलह किराले बाली र फलफूल नष्ट गरेको ।	भविष्यमा कृषिमा रोगहरु बढ्दै जाने, रासायनिक पदार्थको प्रयोग बढी हुने, ऊर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपुर्ति बढ्ने, कृषियोग्य जमिनहरु घडेरीमा परिणत हुने र सहरको विकास हुने	केहि घरधुरीले कृषि प्राविधिकको सल्लाह लिने गरेको, आधुनिक तथा व्यवसायिक तरकारी खेतीतर्फ उन्मुख भएको । अधिकतम बिषादीको प्रयोग गर्ने गरेको

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथाप्रभाव	भविश्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथाप्रभावहरु	समुदायको प्रयास
मानव रोग	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	गाउँपालिकाका सबै वडाका बस्तीस्तरमा	स्थानीय स्तरमा आँउ, झाडापखाला, निमोनिया, टाईफाईड, रुघाखोकी ले वालवालिका, बृद्धबृद्धा तथा विपन्न घरधुरीका परिवार सदस्यहरु अधिकतम प्रभावित हुने गरेको । २०७५ साल देखि हरेकवर्ष कोरोना को प्रभाव परेको ।	चाउचाउ, फ्रुटी, चिसो पेय पदार्थहरुको प्रयोगले सबैमा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्छ । दूषित खाद्य पदार्थको उपभोगबाट उत्पन्न हुने रोगहरूको फैलावट बढ्नेछ, सुनौला हजार दिनका आमाहरु सुरक्षीत पोषण नपाएर कमजोर हुने, गर्भमै बच्चा मर्ने, रक्तअल्पता हुने जस्ता समस्याबाट ग्रसित हुनेछन्, बच्चाहरु कुपोषित हुन सक्नेछन् । प्रदुषणजन्य रोग बढ्नेछ, स्वास्थ्य सेवाको पनि बिस्तार हुनेछ, स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ, खर्च वृद्धि हुनेछ ।	स्थानीय स्वास्थ्य चौकी र स्थानीय जटिवुटीको प्रयोग गरीउपचार गर्ने गरेका ।

३.५ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण

समग्रमा गाउँपालिकामा रहेको प्रकोपको प्रभाव, प्रकोपको प्रभावित क्षेत्रहरु विश्लेषण गर्नुका साथै भविष्यमा प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रकोपले पार्न सक्ने जोखिमको विश्लेषण गरिएको थियो । यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रभाव पार्न सक्ने जोखिमहरुको स्तर लाई १ देखी ४ अंकभार दिई विश्लेषण गरिएको थियो जसमा १ भन्नाले न्यून प्रभाव तथा प्रयास र ४ भन्नाले सबैभन्दा उच्च प्रभाव तथा प्रयास भन्ने बुझिन्छ । यसरी प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रभाव पार्न सक्ने जोखिमहरुको अंक भारलाई गुणांङ्क गरी प्रकोपको जोखिमको स्तर तय गरिएको हो ।

तालिका ११: प्रकोपको अवस्था तथा जोखिमहरुको विश्लेषण

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरु	असरको गम्भिरता	प्रकोप हुन सक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	स्कोर
बाढी (कटान, पटान, मानविय क्षति)	अन्नवाली, तरकारीखेती र फलफूल नष्ट हुनु	३	३	२	१८
	अन्नपातको अभाव हुनु	३		३	२७
	स्थानीय वीउविजन लोप हुनु	२		२	१२
	वन्यजन्तुहरुको बासस्थान नास हुनु	२		२	१२
	खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु	३		३	२७
	घर, गोठ क्षति हुनु	२		२	१२
	मानवीय क्षति हुनु	३		३	२७
	चौपायाहरुको क्षति हुनु	३		३	२७
	झोलुङ्गे र काठेपुल क्षति हुनु	२		२	१८
	पानी घट्ट वगाएर क्षति हुनु	३		३	२७
	सडक, मोटेरेवल पुल क्षति हुनु	३		३	२७
	आवातजावात अवरुद्ध	२		३	१८
पहिरो	खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु	३	२	३	१८
	घर, गोठ क्षति हुनु	२		२	८
	मानवीय क्षति हुनु	३		३	१८
	चौपायाहरुको क्षति हुनु	३		३	१८
	झोलुङ्गे र काठेपुल क्षति हुनु	२		२	८
	पानी घट्ट वगाएर क्षति हुनु	३		३	१८
	आवातजावात अवरुद्द	२		२	८
	खरकट्टी क्षति हुनु	२		२	८
	वन्यजन्तुको वासस्थान क्षति हुनु	२		२	८
	डालेघास र रुख, वोटविरुवा क्षति हुनु	२		२	८
	जडिवुटी नष्ट हुनु	३		३	१८
सुख्खा, खडेरी	उत्पादनमा कमी हुनु	३	२	३	१८
	पानीका मुहान सुक्नु	२		२	८
	पुर्नउत्पादनमा कमी	२		२	८
	खाद्यान्न अभाव तथा भोकमरी हुनु	२		२	८
	मानव रोग, पशुरोग र कृषिमा रोग तथा महामारी बढनु ।	२		२	८
पशुमा रोग	स्थानीय तथा रैथाने जातका पशुहरु लोप हुनु	२	३	२	१२
	ख्याउटे तथा रोगि पशुहरुको जन्मिनु	२		२	१२
	जीविकोपार्जनमा असर हुनु	२		२	१२
वन्यजन्तु आतंक	मानविय क्षति हुनु	३	३	३	२७
	त्राहित्राहि बस्नु	३		३	२७
	घरपालुवा चौपाय र कुखुराहरु नोक्सान हुनु	२		२	१२
	स्वतन्त्रपूर्वक हिडडुल गर्न कठिन हुनु	२		२	१२
	रेविज रोगको संक्रमण बढनु	२		२	१२

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरु	असरको गम्भिरता	प्रकोप हुन सक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	स्कोर
	जीविकोपार्जनमा क्षति हुनु	२		२	१२
	अन्नवाली, तरकारीवाली र फलफूलहरु क्षति हुनु	२		२	१२
कृषिमा रोग	जीविकोपार्जनमा समस्या हुनु	२	२	२	८
	अन्नको अभाव हुनु	१		१	२
	स्थानीय तथा रैथाने वीउविजन लोप हुनु	२		२	८
	भोकमरी सृजना हुनु	१		१	२
असिनापानी	अन्नवाली, तरकारीखेती र फलफूल नष्ट हुनु	३	३	२	१८
	अन्नपातको अभाव हुनु	३		३	२७
	स्थानीय वीउविजन लोप हुनु	२		२	१२
	वन्यजन्तुहरुको बासस्थान नास हुनु	२		२	१२
	खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु	३		३	२७
	घर, गोठ क्षति हुनु	२		२	१२
	मानवीय क्षति हुनु	३		३	२७
	चौपायाहरुको क्षति हुनु	३		३	२७
	झोलुङ्गे र काठेपुल क्षति हुनु	२		२	१८
	पानी घट्ट वगाएर क्षति हुनु	३		३	२७
	आवातजावात अवरुद्ध	२		३	१८
आगलागी	वोटविरुवा नष्ट हुनु	२	२	२	८
	महत्वपूर्ण जडिवुटी नष्ट हुनु तथा लोप हुनु	२		२	८
	वन विनास हुनु	३		३	१८
	भु.क्षय हुनु	३		३	१८
	पहिरो आउनु	३		३	१८
	वन्यजन्तुहरुको बासस्थान नास हुनु	३		३	१८
	अग्ला पहाडहरु बाट ढुंगा खस्नु	१		१	२
चट्याङ्ग	मनोवैज्ञानिक असर हुनु	२	१	२	४
	भौतिक संरचनाको क्षति हुनु	१		१	१
	चौपायाहरुको क्षति हुनु	१		१	१
	मानविय क्षति हुनु	३		३	९
हावाहुरी	अन्नवाली, तरकारी खेती र फलफूल खेती नष्ट हुनु	२	२	२	८
	स्थानीय समुदायका घरका छानाहरु क्षति हुनु	१		१	२
	बिद्यालयका छाना क्षति हुनु	१		१	२
	रुखहरु ढलेर बाटो अवरुद्द हुनु	१		१	२
मानव रोग	मानिस अस्वस्थ हुनु	१	२	१	२
	आम्दानीको श्रोतमा कमी हुनु	२		२	८
	खर्च बढनु, जीविकोपार्जमा समस्या हुनु	२		२	८
	गरिव तथा विपन्नवर्गहरु अकालमा ज्यान गुमाउनु	२		२	८
मिचाहा प्रजाति	खाद्यान्न तथा तरकारी खेती उत्पादनमा कमि हुनु ।	२	३	१	६
	जीविकोपार्जनमा कमी हुनु	२		१	६
	खेतीपातीको काममा कामदार को संख्या बढनु तथा खर्चमा बृद्धि हुनु	२		१	६
	वनक्षेत्रमा पुनउत्पादनमा कमी हुनु	२		१	६
	वनक्षेत्रको रैथाने प्रजाति तथा जडिबुटी लोप हुनु	२		१	६

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरु	असरको गम्भिरता	प्रकोप हुन सक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	स्कोर
तुषारो	अन्नवाली र तरकारी खेती क्षति हुनु	२	३	२	१२
	वालवालिका, बृद्वाहरुलाई हिडडुल गर्न जोखिम हुनु	२		२	१२

माथि उल्लेखित प्रकोपको अवस्था र अनुकूलनका प्रयासको अवस्था लाई बिश्लेषण गर्दा भौगोलिक विकटता, कमजोर भुवनावट र अनियमित बर्षाको कारण बाढी, पहिरोका साथै भेरीनदि, मर्माखोला लगायत खहरे खोलाहरुले धनजन र सामाजिक भौतिक संरचनाहरुलाई क्षति गर्ने गरेकोले अन्य प्रकोपहरुको तुलनामा बाढी, पहिरो, सुख्खाखडेरी, पशुरोग, वन्यजन्तु आतंक, कृषिमा रोग, असिना, आगलागी, चट्याङ्ग, हावाहुरी, मानवरोग र आगलागीले मानविय जीवनयापनमा अधिकतम असर पारेको देखिन्छ तसर्थ स्थानीय तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहयोग र समन्वयमा अनुकूलनका कृयाकलापहरु तत्काल कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका र वडा तथा स्थानीय समुदायले प्रयास गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३.६ संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान

प्रकोपले सिर्जना गरेका असरहरु विश्लेषण गरी उमेर समुह, लिंग, सामाजिक स्तर, वर्ग र जातजाती अनुसार पर्ने र पारेको प्रभावहरुमा छलफल गरियो । प्रकोपका असरहरुले समुदायका वर्ग, जातजातिमा के कस्ता प्रभाव पारेका छन् र ति प्रभावहरु कुन समुहमा बढी असर गर्दछन् भन्ने सवालहरुमा छलफल गरि सबै भन्दा उच्च असर पार्ने लाई ३, मध्यमलाई २ र न्युन असर गर्नेलाइ १ अंक दिएको थियो ।

तालिका १२ संकटासन्नवर्ग तथा सामाजिक समुहहरुको पहिचान

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	संकटासन्नटा वर्ग														जम्मा
		उमेर समूह				लिंग		वर्ग			सामाजिक स्तर		जातजाती			
		बालबालिका	युवा	वयस्क	वृद्धवृद्धा	महिला	पुरुष	विपन्न	मध्यम	सम्पन्न	अपांगताभएका व्यक्ति	एकलमहिला	दलित	जनजाति	बा.क्षे.ठ.	
बाढी	आवतजावतमा अवरुद्द, उत्पादनशिल जग्गा क्षति, घर र खेतीयोग्य जग्गा क्षति ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
पहिरो	आवतजावतमा अवरुद्द, उत्पादनशील खेतीयोग्य जग्गा क्षति, घर र सामाजिक संरचना क्षति ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
चट्याङ्ग	मानवीय र भौतिक संरचनाको क्षति हुनु । मानसिक त्रास बढदै जानु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
आगलागी	वन्यजन्तुको वासस्थान नाश हुनु । महत्वपूर्ण तथा लोपोन्मुख जडिवुटि नाश हुनु । पानीका मुहान सुक्नु । वन पैदावारको पुनउत्पादनमा कमी हुँदै जानु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
हावाहुरी	घर, गोठको छाना क्षति हुनु, बिद्यालयको छाना क्षति अनु, बिद्यार्थी, कर्मचारीहरुला आवतजावतमा कठिन हुनु, मनोवैज्ञानीक असर पर्नु	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
असिना	आवतजावतमा अवरुद्द, उत्पादनशिल जग्गा क्षति, घर र खेतीयोग्य जग्गा क्षति ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
सुख्खा खडेरी	उत्पादनमा कमी हुनु । भोकमरी सृजना हुनु । पानीका मुहान सुक्नु । वन पैदावार सुक्नु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
वन्यजन्तु आतंक	मानवीय र कुखुरा, पशुचौपाहरु क्षति हुनु । मानसिक त्रास बढ्दै जानु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
तुषारो	अन्नवाली र तरकारी खेती नष्ट हुनु आवतजावतमा समसया हुनु, पशुपालनमा समस्या हुनु, जिविकोपार्जमा समस्या हुनु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	संकटासन्नटा वर्ग														जम्मा
		उमेर समूह				लिंग		वर्ग			सामाजिक स्तर		जातजाती			
		वालवालिका	युवा	वयस्क	वृद्धवृद्धा	महिला	पुरुष	विपन्न	मध्यम	सम्पन्न	अपांगताभएका व्यक्ति	एकलमहिला	दलित	जनजाति	बा.क्षेठ.	
मिचाहा प्रजाति	उत्पादनमा कमी हुनु, रैथाने प्रजाति लोप हुनु,	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
पशुरोग	पशुधनको क्षति हुनु । आम्दानीको श्रोत घट्दै जानु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
कृषिमा रोग	उत्पादनमा कमी हुनु । भोकमरी पर्नु । स्थानीय वीउविजन लोप हुनु	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
मानव रोग	बर्षेनी आँउ, पखाला, निमोनिया, आँखा पाक्ने रोग आउनु । महिलाहरुको पाठेघर सम्बन्धिको समस्या बढदै जानु	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1	**28**
जम्मा		**39**	**13**	**13**	**39**	**26**	**13**	**39**	**26**	**13**	**39**	**26**	**39**	**26**	**13**	
	नोट : १ - न्यून, २ - मध्यम, ३ - उच्च															

माथि उल्लेखित संकटासन्नवर्ग तथा सामाजिक समुहहरुको तालिका बाट यो स्पष्ट हुन्छ की स्थानीय स्तरमा देखापरेका तथा महसुश गरेका बिभिन्न खालका प्रकोपहरुले स्थानीय स्तरका वालवालिका, बृद्दबृद्दाहरु, विपन्न, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु र दलित समुदायहरुलाई अधिकतम असर पार्ने गरेको देखिन्छ । यस्ता प्रकोपको असर उमेर समुहमा वालवालिका र बृद्दबृद्दाहरुमा उच्च, त्यस्तै लिंगको आधारमा महिलामा उच्च, वर्गको आधारमा विपन्नमा उच्च, सामाजिक स्तरको आधारमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिमा उच्च र जातजातीको आधारमा दलितमा उच्च रहेको छ । गाउँपालिकाका वडा तथा समुदायमा देखापरेका सबैखालका प्रकोपहरुले स्थानीय जनजिवन, जिविकोपार्जन लाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ ।

३.७ प्रकोप सूचकाङ्क

कुमाख गाउँपालिकाको सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण गर्नको लागि गाउँपालिकास्तरीय अन्तरक्रियाका सहभागीहरूले पहिचान गरेका आठवटा प्रकोपहरूले सामुदायमा पारेका असरहरूको विश्लेषण गरिएको छ। यसका लागि विभिन्न प्रकोपहरूसँग सामुदायको सम्मुखता, संवेदनशीलता र प्रकोपहरूसँग जुध्ने अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण नेपाल सरकारले तय गरेका विभिन्न सूचकहरूमध्यबाट यस गाउँपालिकाका लागि उपयुक्त सूचकहरूको पहिचान र छनोट गरी गरिएको छ। तल प्रस्तुत तालिका अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूको समस्या तथा जोखिम कुमाख गाउँपालिकाको वडा ३ मा सबैभन्दा बढी र वडा ६ मा सबैभन्दा कम रहेको छ।

तालिका १३: जलवायूजन्य प्रकोपहरूको वडागत सुचकाङ्क

प्रकोप	प्रकोपको वडागत सूचाङ्कहरु						
	वडा नं. ०१	वडा नं. ०२	वडा नं. ०३	वडा नं. ०४	वडा नं. ०५	वडा नं. ०६	वडा नं. ०७
आगलागी, डढेलो	०.४०	०.२०	१.००	१.००	०.६०	०.००	०.२०
चट्याङ्ग	०.३३	०.००	०.००	१.००	०.००	०.००	१.००
नदी कटान, बाढी	०.५२	०.१३	०.०९	१.००	०.१३	०.००	०.०९
पशुरोग	०.००	१.००	१.००	०.००	१.००	०.००	०.००
पहिरो	०.५०	०.००	०.५०	१.००	०.२५	०.५०	०.७५
हावाहुरी	०.६७	०.३३	१.००	०.००	०.००	०.००	०.६७
कृषि रोग	०.६७	०.३३	१.००	०.६७	०.००	१.००	०.३३
वन्यजन्तु आतङ्क	०.३३	०.००	१.००	०.६७	०.६७	०.००	०.३३
जम्मा	३.४२	२.००	५.५९	५.३३	२.६५	१.५०	३.३७

तल प्रस्तुत तालिका ४ अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूको मान हेर्दा सबैभन्दा बढी पहिरो र सबैभन्दा कम वन्यजन्तु आतङ्क रहेका छन्।

तालिका १४: जलवायूजन्य प्रकोपहरूको वडागत मान

प्रकोप	प्रकोपको वडागत मान							औषत
	वडा नं. ०१	वडा नं. ०२	वडा नं. ०३	वडा नं. ०४	वडा नं. ०५	वडा नं. ०६	वडा नं. ०७	
आगलागी, डढेलो	०.०६	०.०३	०.१५	०.१५	०.०९	०.००	०.०३	**०.०७**
चट्याङ्ग	०.०३	०.००	०.००	०.१०	०.००	०.००	०.१०	**०.०३**
नदी कटान, बाढी	०.१०	०.०३	०.०२	०.२०	०.०३	०.००	०.०२	**०.०६**
पशुरोग	०.००	०.१०	०.१०	०.००	०.१०	०.००	०.००	**०.०४**
पहिरो	०.१०	०.००	०.१०	०.२०	०.०५	०.१०	०.१५	**०.१०**
हावाहुरी	०.०७	०.०३	०.१०	०.००	०.००	०.००	०.०७	**०.०४**
कृषि रोग	०.०७	०.०३	०.१०	०.०७	०.००	०.१०	०.०३	**०.०६**
वन्यजन्तु आतङ्क	०.०२	०.००	०.०५	०.०३	०.०३	०.००	०.०२	**०.०२**
जम्मा	०.४५	०.२२	०.६२	०.७५	०.३०	०.२०	०.४१	०.४२

३.८ सम्मुखता

यस कुमाख गाउँपालिका सम्मुखताको विश्लेषणका लागि जम्मा जनसङ्ख्या, खेतीयोग्य जमिन, वन क्षेत्र, बसोबास तथा आवास र सडक क्षेत्रलाई सूचकको रूपमा लिइएको छ । नगरपालिकामा आयोजना भएको अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गबाट प्रत्येक सूचकको वडागत मान निर्धारण गरेका छन् । यसरी मान निर्धारण गर्नका लागि प्रत्येक वडाको जम्मा सम्मुखतालाई एक मानी पहिचान भएका आठवटा प्रकोपसँग बढी सम्मुख भएको सूचकलाई बढी र कम सम्मुख भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ। गाउँपालिका भरीको औसतलाई हेर्दा प्रकोपहरूले सबैभन्दा बढी कृषिभूमिमा असर गरेको छ भने त्यसपछि क्रमश बसोबास तथा निर्माण क्षेत्र, मानव जनसङ्ख्या, वनक्षेत्र र सडक क्षेत्रमा असर गरेको छ ।

तालिका १५: जलवायूजन्य सम्मुखताको वडागत मान

सम्मुखताका सूचकहरु	सम्मुखताको वडागत मान							औषत
	वडा नं. ०१	वडा नं. ०२	वडा नं. ०३	वडा नं. ०४	वडा नं. ०५	वडा नं. ०६	वडा नं. ०७	
जम्मा जनसंख्या	०.००	०.०२	०.३०	०.१२	०.०५	०.०९	०.११	**०.१०**
कृषि भूमि क्षेत्र (वर्ग किलोमिटर)	०.०४	०.०७	०.१७	०.२५	०.२१	०.२५	०.००	**०.१४**
वन तथा झाडी क्षेत्र (वर्ग कि.मी.)	०.०५	०.०२	०.०६	०.००	०.१०	०.१५	०.०१	**०.०६**
बसोबास तथा निर्माण क्षेत्र (वर्ग कि.मी.)	०.२२	०.२५	०.१२	०.१५	०.०१	०.१०	०.००	**०.१२**
सडक (कि.मी.)	०.००	०.०१	०.०१	०.०५	०.०३	०.०१	०.००	**०.०२**
जम्मा	**०.३१**	**०.३८**	**०.६६**	**०.५७**	**०.४०**	**०.६१**	**०.१२**	०.४४

तल प्रस्तुत तालिका ६ अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूसँग वडा ४ सबैभन्दा बढी र वडा ७ सबैभन्दा कम सम्मुख रहेका छन् ।

तालिका १६: जलवायूजन्य सम्मुखताको वडागत सुचाङ्क

सम्मुखताका सूचकहरु	सम्मुखताको वडागत सुचाङ्क						
	वडा नं. ०१	वडा नं. ०२	वडा नं. ०३	वडा नं. ०४	वडा नं. ०५	वडा नं. ०६	वडा नं. ०७
जम्मा जनसंख्या	०.००	०.०७	१.००	०.३९	०.१७	०.३१	०.३६
कृषि भूमि क्षेत्र (वर्ग किलोमिटर)	०.१५	०.३०	०.६८	१.००	०.८३	१.००	०.००
वन तथा झाडी क्षेत्र (वर्ग कि.मी.)	०.३५	०.१२	०.३७	०.००	०.६७	१.००	०.०७
बसोबास तथा निर्माण क्षेत्र (वर्ग कि.मी.)	०.८६	१.००	०.४९	०.६२	०.०२	०.४१	०.००
सडक (कि.मी.)	०.१०	०.२७	०.२६	१.००	०.७०	०.२५	०.००
जम्मा	**१.४६**	**१.७६**	**२.८०**	**३.०१**	**२.३९**	**२.९७**	**०.४४**

३.९ संवेदनशीलता

यस गाउँपालिका संवेदनशीलताको विश्लेषणका लागि १५ वर्ष मुनि र ६० माथीका जनसङ्ख्या, महिलाको जनसङ्ख्या, फरक क्षमता भएको जनसङ्ख्या, वर्षामा केन्द्रित खेतीयोग्य जमिन, कच्ची घरको सङ्ख्या, गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसङ्ख्या, दाउरालाई मात्र इन्धनको रूपमा प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या, खुला पानी पिउने घरधुरी, उज्यालोको लागि बिजुली नभएका घरधुरीलाई सूचकको रूपमा लिइएको छ । गाउँपालिकामा आयोजना भएको अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गबाट प्रत्येक सूचकको वडागत मान निर्धारण गरेका छन् । यसरी मान निर्धारण गर्नको लागि प्रत्येक वडाको जम्मा संवेदनशीलतालाई एक मानी पहिचान भएका आठवटा प्रकोपसँग बढी संवेदनशील भएको सूचकलाई बढी र कम संवेदनशील भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ ।

यसरी हेर्दा गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसङ्ख्या बढी संवेदनशील र सुरक्षित पानीको आपूर्तिमा पहुँच नभएका घरधुरी संख्या कम संवेदनशील भएको देखिन्छ ।

तालिका १७: जलवायूजन्य संवेदनशीलताको वडागत मान								
संवेदनशीलताका सुचकहरु	**संवेदनशीलताको वडागत मान**							**औषत**
	वडा नं. ०१	**वडा नं. ०२**	**वडा नं. ०३**	**वडा नं. ०४**	**वडा नं. ०५**	**वडा नं. ०६**	**वडा नं. ०७**	
उमेर समूह (१५ वर्ष मुनि, र ६०+) को जनसंख्या	०.००	०.०१	०.२०	०.०८	०.०३	०.०६	०.०७	**०.०७**
महिला जनसंख्या	०.००	०.०१	०.१०	०.०४	०.०२	०.०३	०.०३	**०.०३**
अपाङ्गता भएका जनसंख्या	०.००	०.०१	०.१०	०.०४	०.०२	०.०३	०.०४	**०.०३**
कृषि भूमिको वर्षा केन्द्रित क्षेत्र (वर्ग किलोमिटर)	०.०१	०.०१	०.०३	०.०५	०.०४	०.०५	०.००	**०.०३**
कच्ची घर (खरको छाना, लोड बेयरिंग पर्खाल)	०.००	०.०२	०.१०	०.०५	०.०३	०.०४	०.०१	**०.०४**
गरिबीको रेखामुनी रहेका घरधुरी संख्या	०.०६	०.००	०.१४	०.१२	०.२५	०.१०	०.१०	**०.११**
ऊर्जाको स्रोतको रूपमा काठ दाउराको प्रयोग हुने घरधुरी संख्या	०.००	०.०२	०.०५	०.०४	०.०३	०.०३	०.०२	**०.०३**
सुरक्षित पानीको आपूर्तिमा पहुँच नभएका घरधुरी संख्या	०.०२	०.०२	०.०२	०.०५	०.०२	०.०१	०.००	**०.०२**
उज्यालोको लागि बिजुली नभएका घरधुरी संख्या	०.००	०.०५	०.१०	०.०१	०.०५	०.०५	०.०१	**०.०४**
जम्मा संवेदनशीलता	**०.०९**	**०.१६**	**०.८५**	**०.४८**	**०.५०**	**०.४०**	**०.२८**	**०.३९**

तल प्रस्तुत तालिका ८ अनुसार कुमाख गाउँपालिकाका जलवायुजन्य प्रकोपहरूसँग वडा ३ सबैभन्दा बढी र वडा १ सबैभन्दा कम संवेदनशील रहेका छन् ।

तालिका १८: जलवायूजन्य संवेदनशीलताको वडागत सूचाङ्क							
संवेदनशीलताका सुचकहरु	**संवेदनशीलताको वडागत सूचाङ्क**						
	वडा नं. ०१	**वडा नं. ०२**	**वडा नं. ०३**	**वडा नं. ०४**	**वडा नं. ०५**	**वडा नं. ०६**	**वडा नं. ०७**
उमेर समूह (१५ वर्ष मुनि, र ६०+) को जनसंख्या	०.००	०.०७	१.००	०.३९	०.१७	०.३१	०.३६
महिला जनसंख्या	०.००	०.१३	१.००	०.३९	०.२१	०.२५	०.२६
अपाङ्गता भएका जनसंख्या	०.००	०.०७	१.००	०.३९	०.१७	०.३०	०.३५
कृषि भूमिको वर्षा केन्द्रित क्षेत्र (वर्ग किलोमिटर)	०.१५	०.३०	०.६८	१.००	०.८३	१.००	०.००
कच्ची घर (खरको छाना, लोड बेयरिंग पर्खाल)	०.००	०.१८	१.००	०.५३	०.२६	०.३८	०.११
गरिबीको रेखामुनी रहेका घरधुरी संख्या	०.२२	०.००	०.५७	०.४९	१.००	०.४१	०.४१
ऊर्जाको स्रोतको रूपमा काठ दाउराको प्रयोग हुने घरधुरी संख्या	०.००	०.४७	१.००	०.८२	०.६१	०.६८	०.४६
सुरक्षित पानीको आपूर्तिमा पहुँच नभएका घरधुरी संख्या	०.४८	०.३२	०.३८	१.००	०.४७	०.१८	०.००
उज्यालोको लागि बिजुली नभएका घरधुरी संख्या	०.००	०.५५	१.००	०.०८	०.५५	०.५०	०.१२
जम्मा संवेदनशीलता	**०.८५**	**२.०९**	**७.६४**	**५.१०**	**४.२७**	**४.०१**	**२.०८**

३.१० अनुकूलन क्षमता

यस गाउँपालिका अनुकूलन क्षमता विश्लेषणका लागि आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या, शिक्षित जनसङ्ख्या, सिँचाइ सुविधा पुगेका क्षेत्रफल, उपलब्ध कृषि, पशु सेवा केन्द्र संख्या, समुदायले व्यवस्थापन गरेको वनको सङ्ख्या, खानेपानी सुविधा पुगेका घरधुरी, बिजुलीमा पहुँच भएको घरधुरी, विद्यालयको सङ्ख्या, स्वास्थ्य केन्द्र वा अस्पतालको सङ्ख्या, नदी नालाहरुको संख्या, ब्यापारीक केन्द्र वा बजारको संख्या, पर्यटन केन्द्रको सङ्ख्या र समुदायिक समूहको सङ्ख्यालाई सूचकको रूपमा लिइएको छ । गाउँपालिकामा आयोजना भएको अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गबाट प्रत्येक सूचकको वडागत मान निर्धारण गरेका छन् । यसरी मान निर्धारण गर्नको लागि प्रत्येक वडाको जम्मा अनुकूलन क्षमतालाई एक मानी पहिचान भएका आठवटा प्रकोपले कम असर पारेका सूचकलाई बढी र बढी असर पारेका सूचकलाई कम मान दिइएको छ ।

तालिका १९: अनुकूलन क्षमताको वडागत मान								
अनुकूलन क्षमताका सूचकहरु	**अनुकूलन क्षमताको वडागत मान**							**औषत**
	वडा नं. ०१	**वडा नं. ०२**	**वडा नं. ०३**	**वडा नं. ०४**	**वडा नं. ०५**	**वडा नं. ०६**	**वडा नं. ०७**	
आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या	०.००	०.००	०.०१	०.२०	०.०८	०.०३	०.०७	**०.०६**
शिक्षित जनसङ्ख्या	०.००	०.००	०.०१	०.१५	०.०६	०.०३	०.०५	**०.०४**
सिंचित क्षेत्र (वर्ग कि.मी.)	०.०३	०.०३	०.०६	०.१४	०.२०	०.१६	०.२०	**०.१२**
उपलब्ध कृषि, पशु सेवा केन्द्र (संख्या)	०.०३	०.०३	०.००	०.०५	०.००	०.००	०.०३	**०.०२**
समुदायद्धारा व्यवस्थीत गरिएका वनको संख्या	०.०१	०.०१	०.०२	०.०१	०.०१	०.००	०.००	**०.०१**
सुरक्षित पानी आपूर्तिको पहुँच भएका घरधुरी संख्या	०.००	०.००	०.०१	०.०२	०.००	०.०१	०.०१	**०.०१**
बिजुलीको पहुँच भएका घरधुरी संख्या	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.००	**०.००**
स्कुलहरुको संख्या	०.००	०.००	०.००	०.०२	०.००	०.०१	०.०१	**०.०१**
स्वास्थ्य पूर्वाधारहरुको संख्या	०.०७	०.०७	०.१४	०.०७	०.०७	०.००	०.००	**०.०६**
नदी नालाहरुको संख्या	०.०६	०.०६	०.०५	०.०१	०.०५	०.०६	०.००	**०.०४**
ब्यापारीक केन्द्र वा बजारको संख्या	०.००	०.००	०.०३	०.०३	०.०३	०.००	०.०३	**०.०२**
पर्यटकीय गन्तव्यहरुको संख्या	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०२	०.०२	**०.०१**
समुदायमा आधारीत समूहहरुको संख्या	०.०४	०.०४	०.०४	०.०८	०.०३	०.०७	०.०६	**०.०५**
जम्मा अनुकूलन क्षमता	**०.२४**	**०.२४**	**०.३७**	**०.७९**	**०.५४**	**०.३८**	**०.४९**	**०.४३**

तल प्रस्तुत तालिका १० अनुसार गाउँपालिकाका जलवायुजन्य प्रकोपहरूसँग जुध्नको लागि वडा ४ सँग सबैभन्दा राम्रो र वडा १ र २ समान अर्थात सबैभन्दा कमजोर अनुकूलन क्षमता रहेको छ ।

तालिका २०: अनुकूलन क्षमताको वडागत सुचाङ्क							
अन’क”लन क्षमताका स”चकहरु	**ऋन’क”लन क्षमताको वडागत स’चाङ्क**						
	वडा नं. ०१	**व्डा नं. ०२**	**वडा नं. ०३**	**वडा नं. ०४**	**वडा नं. ०५**	**वडा नं. ०६**	**वडा नं. ०७**
आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या	०.००	०.००	०.०४	१.००	०.४२	०.१७	०.३४
शिक्षित जनसङ्ख्या	०.००	०.००	०.०६	१.००	०.४३	०.१७	०.३५
सिंचित क्षेत्र (वर्ग कि.मी.)	०.१७	०.१७	०.३२	०.६८	०.९९	०.७८	१.००
उपलब्ध कृषि, पश’ सेवा केन्द्र (संख्या)	०.५०	०.५०	०.००	१.००	०.००	०.००	०.५०
सम’दायद्धारा व्यवस्थीत गरिएका वनको संख्या	०.४५	०.४५	१.००	०.७३	०.२७	०.००	०.१८
स’रक्षित पानी आप”र्तिको पह’च भएका घरध’री संख्या	०.०५	०.०५	०.३५	१.००	०.००	०.२८	०.६७
बिज’लीको पह’च भएका घरध’री संख्या	०.४९	०.४९	०.००	०.३७	१.००	०.०८	०.३०
स्क’लहरुको संख्या	०.००	०.००	०.००	१.००	०.००	०.२५	०.५०
स्वास्थ्य प”र्वाधारहरुको संख्या	०.५०	०.५०	१.००	०.५०	०.५०	०.००	०.००
नदी नालाहरुको संख्या	१.००	१.००	०.८०	०.२०	०.८०	१.००	०.००
ब्यापारीक केन्द्र वा बजारको संख्या	०.००	०.००	१.००	१.००	१.००	०.००	१.००
पर्यटकीय गन्तव्यहरुको संख्या	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१.००	१.००
सम’दायमा आधारीत सम”हहरुको संख्या	०.४६	०.४६	०.५४	१.००	०.३८	०.९२	०.७७
जम्मा अन’क”लन क्षमता	३.६३	३.६३	५.११	९.४८	५.७९	४.६५	६.६१

३.११ जोखिमका आधारमा वडा स्तरीकरण

संवेदनशीलता तथा अनुकूलन क्षमताको वडागत कूल सूचकाङ्कको आधारमा वडागत सङ्कटासन्नता पहिचान गरिएको छ । र अन्त्यमा प्रकोप, सम्मुखता र सङ्कटासन्नताका आधारमा जोखिमको वडागत सूचकाङ्क निकालिएको छ। यसरी जोखिमको वडागत सूचकाङ्कको पहिचान गरी पाँच वटा नै वडाहरूको स्तरीकरण गरिएको छ । तालिकामा देखाइए झैँ नमोबुद्ध नगरपालिकाको दुइ वटा वडा अति कम जोखिममा रहेका छन् । ती वडाहरू वडा १ र वडा ४ रहेका छन् । कम जोखिममा रहेको वडा ५ हो । मध्यम जोखिममा वडा २ र ७ रहेका छन् । अति उच्च जोखिममा वडा ३ र ६ रहेका छन् ।

तालिका २१: प्रकोप, सम्मूखता, संवेदनशीलता, अनूकुलन क्षमता, सङ्कटासन्नता तथा जोखिमको आधारमा वडा स्तरीकरण

वडा नं.	प्रकोप	सम्मुखता	संवेदनशीलता	अनुकूलन क्षमता	सङ्कटासन्नता	जोखिम	जोखिमको आधारमा वडा स्तरीकरण	वडा स्तरीय जोखिमको तह
१	०.४५	०.३१	०.०९	०.२४	-०.१५	-०.०२१	६	न्यून
२	०.२२	०.३८	०.१६	०.२४	-०.०८	-०.००७	४	मध्यम
३	०.६२	०.६६	०.८५	०.३७	०.४८	०.१९५	१	अति उच्च
४	०.७५	०.५७	०.४८	०.७९	-०.३०	-०.१३१	७	न्यून
५	०.३०	०.४०	०.५०	०.५४	-०.०४	-०.००५	३	मध्यम
६	०.२०	०.६१	०.४०	०.३८	०.०२	०.००२	२	अति उच्च
७	०.४१	०.१२	०.२८	०.४९	-०.२०	-०.०१०	५	मध्यम

३.१२ वडाहरुको जोडागत जोखिम स्तरीकरण

यस कुमाख गाउँपालिकाका सबै वडाहरुमा प्राकृतिक तथा गैह्रप्राकृतिक रुपले सिर्जित प्रकोपहरुले सङ्कटासन्न वर्ग तथा समुदायहरुलाई पारेको असर पहिचान गरी विश्लेषण गर्दा मुख्यतया आर्थिक रूपले विपन्न, सामाजिक रूपमा पिछडिएका समुदायहरु र वालवालिकाहरु बढी सङ्कटासन्न रहेको पाईएको छ । यस क्रममा सङ्कटासन्नतायुक्त र सुरक्षित स्थान, भौगोलिक, सामाजिक संरचना, प्रकोपका घटनाबाट विगतमा भएको क्षतिको आँकलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापनका अवसर र चुनौती जस्ता विषयको अध्ययन गरिएको छ ।

तालिका २२: वडाहरुको जोडागत जोखिम स्तरीकरण

वडा नं. हरु	१	२	३	४	५	६	७
१		१	१	१	५	१	१
२			३	२	५	६	७
३				३	५	६	७
४					५	६	७
५						५	५
६							६
७							
प्राप्तअंक	5	1	2	0	6	4	3
स्तर	2	6	5	7	1	3	4

मथि उल्लेखित तालिका अनुसार उच्च जोखिमका वडाहरु क्रमस पहिलोमा वडा नं.५, दोश्रोमा वडा नं. १, तेश्रोमा वडा नं. ६, चौथोमा वडा नं.७, मध्य जोखिमको पाँचौमा वडा नं.३, छैठौमा वडा नं.२, न्यून जोखिममा सातौमा वडा नं.४ पर्दछन् ।

३.१३ प्रकोपको स्तरिकरण

यस विधिको प्रयोगबाट ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा प्रकोप नक्शाकनबाट पहिचान गरिएका कुमाख गाउँपालिका अर्न्तगतका ७ वटैवडाहरुमा रहेका जलवायुजन्य प्रकोपहरु मध्ये सबैभन्दा बढी असर तथा प्रभाव पारेको प्रकोप कुन हो भनी स्तरीकरण गर्दै विश्लेषण गरिएको थियो । यस कुमाख गाउँपालिका ऐतिहासिक समयरेखा र छलफलको आधारमा देखिएको विभिन्न प्रकारका जलवायुजन्य तथा गैह्र जलवायुजन्य प्रकोपहरुले सबै भन्दा बढी जिविकोपार्जनमा पारेको असर र प्रकोपको वारम्वारता साथै त्यसको असरको लेखाजोखा गरी जोखिम तथा प्रकोपको विश्लेषण जोडा विधीको प्रयोग गरि प्रकोप स्तरिकरण गरिएको छ ।

तालिका २३: प्रकोपको स्तरीकरण

प्रकोप	बाढी	पहिरो	चट्याङ्ग	आगलागी	हावाहुरी	असिना	खडेरी	वन्यजन्तु आतंक	तुषारो	मिचाहा प्रजाति	पशुरोग	कृषिरोग	मानव रोग
बाढी		बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी
पहिरो			पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो
चट्याङ्ग				आगलागी	चट्याङ्ग	असिना	खडेरी	वन्यजन्तु आतंक	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग	पशुरोग	कृषिरोग	चट्याङ्ग
आगलागी					आगलागी	असिना	खडेरी	वन्यजन्तु आतंक	आगलागी	आगलागी	पशुरोग	कृषिरोग	आगलागी
हावाहुरी						असिना	खडेरी	वन्यजन्तु आतंक	हावाहुरी	हावाहुरी	पशुरोग	कृषिरोग	हावाहुरी
असिना							खडेरी	वन्यजन्तु आतंक	असिना	असिना	पशुरोग	कृषिरोग	असिना
खडेरी								खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
वन्यजन्तु आतंक									वन्यजन्तु आतंक	वन्यजन्तु आतंक	पशुरोग	वन्यजन्तु आतंक	वन्यजन्तु आतंक
तुषारो										मिचाहा प्रजाति	पशुरोग	कृषिरोग	मानव रोग
मिचाहा प्रजाति											पशुरोग	कृषिरोग	मानव रोग
पशुरोग												पशुरोग	पशुरोग
कृषिरोग													कृषिरोग
मानव रोग													
जम्मा अङ्क	**12**	**11**	**4**	**5**	**3**	**6**	**10**	**8**	**0**	**1**	**9**	**7**	**2**
स्तर	**1**	**2**	**9**	**8**	**10**	**7**	**3**	**5**	**13**	**12**	**4**	**6**	**11**

समदाय र कुमाख गाउँपालिका स्तरिय बिभिन्न कार्यक्रममा भएको व्यापक सहभागितामूलक छलफलबाट माथि उल्लेखित तालिका अनुसार यस गाउँपालिकामा मुख्य गरी क्रमस बाढी, पहिरो, सुख्खाखडेरी, पशुरोग, वन्यजन्तु आतंक, कृषिमारोग, असिना, आगलागी, चट्यांग, हावाहुरी, मानवरोग, मिचाहा प्रजाति र तुषारो प्रभाव देखिन्छ । यस कुमाख गाउँपालिकाको कमजोर भुवनावट, मध्यपहाड, भौगोलिक विगठता रहेको र अनियमित बर्षा, असिनापानी का कारण बाढी, पहिरोले बर्षेनी बस्तीस्तर र खोला किनाराका खेतीयोग्य जग्गाजमिन र मानविय क्षति हुने गरेको पाईन्छ । बदलिदो मौसम तथा जलवायु परिवर्तन ले पशुपालनमा बिभिन्न किसिमका नयानया रोगले पशुचौपायहरु क्षति हुनेगरेको पाईन्छ । सुख्खा खडेरीको कारण कृषि उत्पादनमा कमी, मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेती र अन्नवालीलाई रोग किराले अधिकतम असर गर्ने गरेको साथै वनक्षेत्र संग जोडिएका आवादी खेतीयोग्य क्षेत्रमा वन्यजन्तुले अन्नवाली, फलफूल र तरकारी खेती क्षति गर्ने गरेको छ ।

३.१४ स्रोतहरुको विवरण तथा जोखिमको अवस्था

माथि उल्लेखित मौसमी पात्रो, ऐतिहासिक घटनाक्रमको समयरेखा विश्लेषणको माध्यमबाट एकिन गरिएका प्रमुख प्रकोपहरुले प्रभावित पारेका क्षेत्रलाई कुमाख गाउँपालिका को नक्सामा चित्रित गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको छ । सहभागितामूलक तरिकाले तयार गरिएको तल उल्लेखित नक्सामा बाढी र पहिरोको दोहोरिन सक्ने स्थान र प्रभावित हुनसक्ने बस्ती तथा समुदाय देखाइएको छ । यस विधिको प्रयोगबाट गाउँपालिका क्षेत्रमा हाल विद्यमान प्रकोपहरु, ती

प्रकोपहरुबाट भईरहेका र भविष्यमा हुन सक्ने समस्याको अवस्था तथा प्रकोपबाट प्रभावित र प्रभावित हुन सक्ने संकटासन्न समुदायहरुको विश्लेषण गरिएको थियो ।

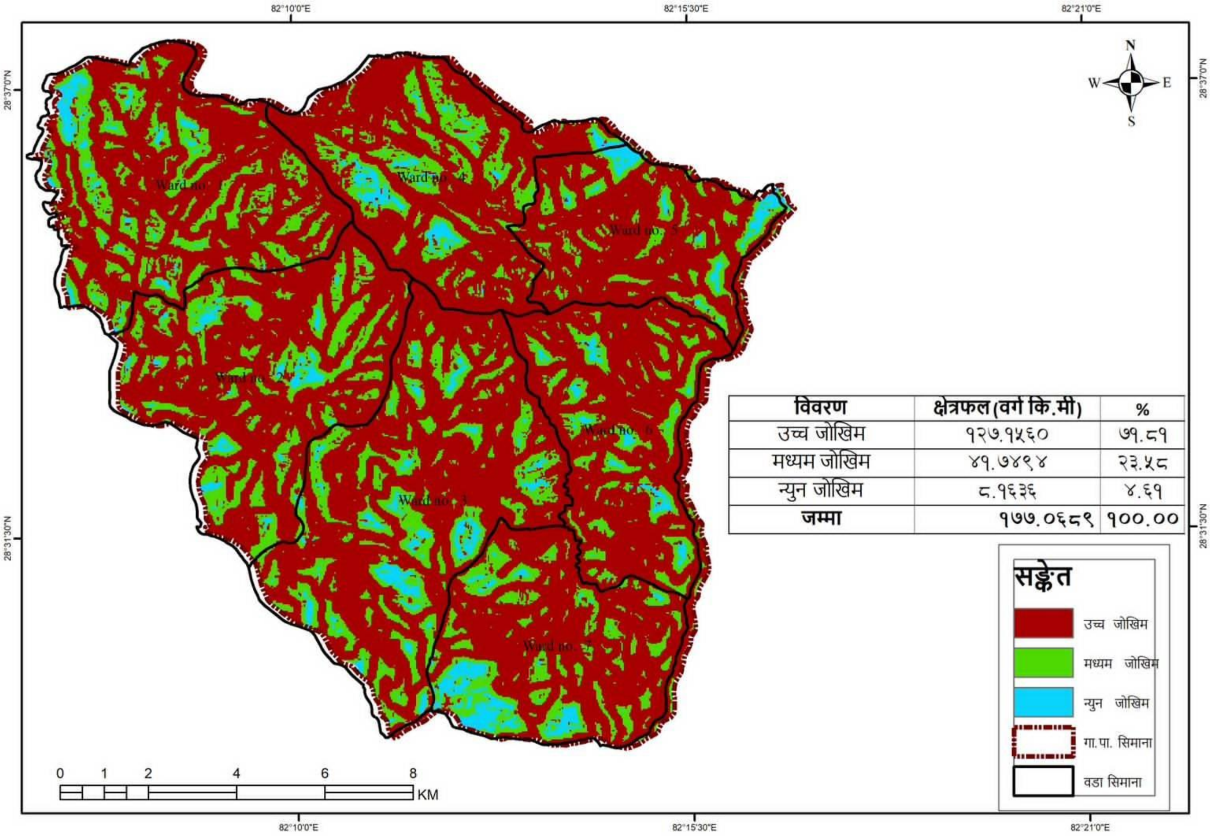

विवरण	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	%
उच्च जोखिम	१२७.१५६०	७१.८१
मध्यम जोखिम	४१.७४९४	२३.५८
न्युन जोखिम	८.१६३६	४.६१
जम्मा	१७७.०६८९	१००.००

*चित्र:६ कुमाख गाउँपालिकाको VRA नक्शा स्रोत: **USGS, Sentinel2, Landsat9***

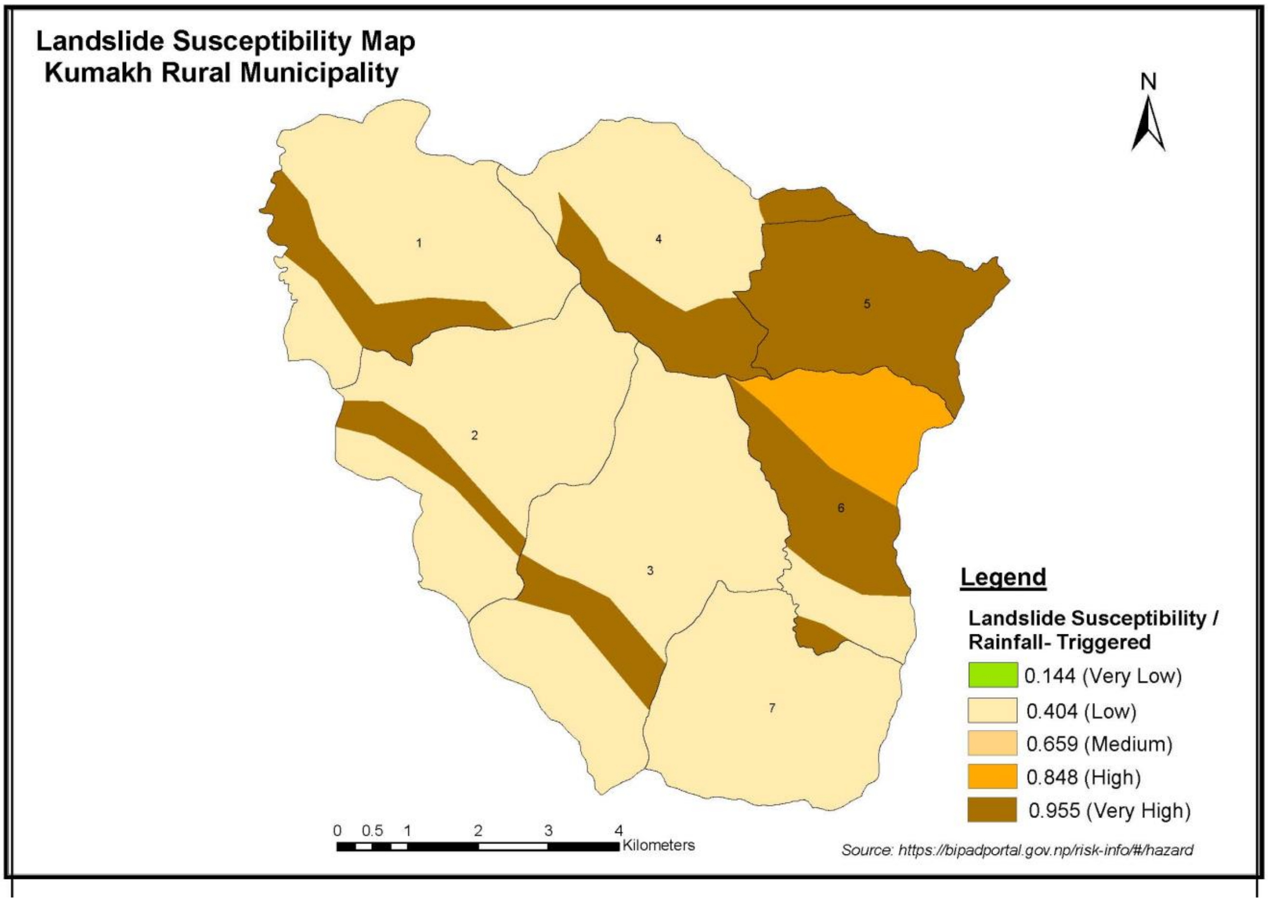

चित्र नं. पहिरोको संवेदनशिलता नक्शा

३.१५ परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो

स्थानीय मौसम र मौसमी अवस्था, बाली तथा प्रकोपमा आएको परिवर्तन बारे जानकारी हासिल गर्न परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो विधिको प्रयोग गरिएको थियो । समुदायको ज्येष्ठ नागरीक, बुद्धिजीविहरु संगको छलफलबाट भएको जलवायु सम्वन्धी जानकारी विवरणका आधारमा तापक्रम, वर्षाको स्वरुप, बिरुवाको व्यवहार, प्रकोपको स्वरुप आदिमा आधारित यो पात्रो तयार गरिएको थियो । मौसमी पात्रो सम्वन्धी जानकारी हासिल गर्न विगतको करिब ३० वर्ष भन्दा पहिले र हालको बारे तुलनात्मक अध्ययन गरी प्रकोप, तापकम, बाली आदि हुने समयमा परिवर्तन आएको प्रस्ट समुदायमा देखिएको थियो । कुमाख गाउँपालिकामा तयार पारिएको परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २४ : परिवर्तित प्रकोप, वाली तथा मौसमी पात्रो

समस्याको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	बैशाख	जेष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
तापक्रम	गर्मीको दिन	पहिले	१	२	४	४	३								गर्मी हुने समय १ महिनाले बढेको र अत्याधिकगर्मी हुने समय उस्तै रहेको
		अहिले	२	३	४	४	३							१	
	जाडो का दिन	पहिले						१	२	३	४	४	३	१	जाडोका दिन २ महिनाले घटेको साथै अत्याधिक
		अहिले							१	२	४	४	१		

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
															जाडो हुने समय पनि १ महिनाले घटेको
वर्षा तथा यसको स्वरुप	मौसमी वर्षा	पहिले		१	४	४	१								वर्खेवर्षा १ महिनाले घटेर, १ महिनाले पछाडी सरेको साथै पहिलेको जस्तो अत्याधिक वर्षा हुने नगरेको
		अहिले			१	२	२	१							
	हिउंदे वर्षा	पहिले													पहिले हिउँदमा वर्षा नहुने तर हाल हिउ पर्न कमी भई वर्षा हुने गरेको
		अहिले									१	१	१		
	हिमपात	पहिले							१	१	४	४	४	१	अहिले हिउकम पर्न थालेको साथै हिउ पर्ने समयमा पनि २ महिनाले कमी आएको र अत्याधिक हिउ पर्ने समय पनि १ महिनाले घटेको ।
		अहिले									३	३	१	१	
	तुसारो	पहिले						१	२	२					पहिलेको भन्दा अहिले तुषारो पर्ने समय १ महिनाले घटेको
		अहिले							१	१					
विरुवाको व्यवहार	फूल फूल्ने	पहिले	३												रैथाने स्याउको बिरुवाको व्यवहार हेरिएको, जस अनुसार फुललाग्ने समय १ महिनाले अघि सरेको
		अहिले												३	
	फल फल्ने	पहिले		३											रैथाने स्याउको बिरुवाको व्यवहार हेरिएको, जस अनुसार फलफल्ने समय १ महिनाले अघि सरेको
		अहिले	३												
प्रकोपको स्वरुप	खडेरीको घटना	पहिले													पहिले खडेरीको समस्या थिएन तर हालआएर खडेरीको प्रभाव देखिएको छ
		अहिले	३	४									१	२	
	बाढीपहिरोको घटना	पहिले			१	१									वर्षा हुने समयको परिवर्तन सँगै बाढीपहिरोको घटनाक्रम पनि पछि सरेको
		अहिले				३	४								
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरु	गहुँ (छर्ने र भित्र्याउन समय)	पहिले		४					४						पहिले जेष्ठमा फफर छर्ने र कार्तिकमा भित्र्याउने गरेकोमा हाल असारमा छर्ने र असोजमा भित्र्याउने गरेको
		अहिले			४			४							
	जौ (छर्ने र भित्र्याउन समय)	पहिले		४						४					जौ पहिले मंसिरमा छर्ने जेष्ठमा भित्र्याइन्थ्यो भने हाल कार्तिक मंसिर तिर छर्ने जेष्ठमा भित्र्याउने गरेको
		अहिले		४					४	३					

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	बैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
भौतिक जानकारी	पानीको मूल फुट्ने	पहिले		१	२	३									पहिले हिउँ प्रशस्त मात्रामा पर्नेभएकोले हिउँदै मुलहरु चैत्र र बैशाखमा फुट्ने र वर्खे मुलहरु असार र श्रावणमा फुट्ने गरेकोमा हालहिउ कमपर्ने कारण हिउँदे मुल नफुट्ने र वर्खे मुलमात्र फुट्ने गरेको
		अहिले				३									
	पहिले भन्नाले ३० वर्ष भन्दामाथि र अहिले भन्नाले विगत ५ देखि यताको समय सम्झनु पर्छ														

नोट : अतिउच्चप्रभाव परेको भए ४, उच्चप्रभाव ३ मध्यमप्रभाव परेको भए २ र न्यूनप्रभाव परेको भए १ अंक

जलवायु परिवर्तनका कारण हाल गर्मीका दिनहरु बढेका छन् भने जाडोका दिनहरु घट्ने क्रममा छन् । हिउ कम पर्न थालेको छ जसले गर्दा हिउँदे वर्षा हुने गरेको छ । यस्ता मौसमी परिवर्तनले गर्दा बाढी पहिरोको घटना झन बढ्ने क्रममा छ र यसले पार्ने जोखिम पनि उच्च रहेको छ । वर्खे वर्षा समयमा कमी आएको छ जसले गर्दा पहिले खडेरीको प्रभाव थिएन भने अहिले यसको प्रभाव उच्च पाइएको छ । यस्ता फेरबदलले गर्दा बाली लगाउने तथा भित्र्याउने समयमा फरक आएको छ र अनिश्चितता रहेको छ ।

३.१६ जीविकोपार्जनका स्रोतहरु माथिको प्रभाव विश्लेषण

प्राथमिकीकरणमा परेका जोखिमहरुलाई एकातर्फ र जीविकोपार्जनका स्रोतहरुलाई अर्कोतर्फ राखि सहभागिमूलक विधीद्वारा प्रत्येक जीविकोपार्जनका स्रोतहरुलाई प्रत्येक प्रकोपले पारेको प्रभावसँग तुलना गरी क्षति पुर्‍याउछ । थोरै क्षति, केही क्षति र धेरै क्षतिको आधारमा ०, १, २, र ३ अंक क्रमशः प्रदान गरि सोही बमोजिम तलको तालिकामा विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका २५: जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रभाव विश्लेषण

क्र.सं.	प्रकोपहरु जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	पहिरो	बाढी	चट्याङ्ग	वन्यजन्तु आतंक	सुख्खा खडेरी	असिना	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	हावाहुरी	आगलागी	मिचाहा प्रजाति	भुकम्प	मानव रोग	हिमपात	तुषारो	कुल अङ्क
१	**प्राकृतिक श्रोतहरु**																
१.१	जमीन	२	३	०	०	३	०	१	१	०	३	३	३	०	०	०	**१९**
१.२	पानीको स्रोत	३	३	०	०	३	०	२	२	१	२	३	३	०	०	०	**२२**
१.३	वन जङ्गल	३	३	१	०	३	१	०	०	२	३	३	२	१	०	०	**२२**
१.४	वन्यजन्तु	१	२	१	०	३	२	१	०	२	३	३	१	०	०	०	**१९**
१.५	जडीबुटी	३	३	०	०	३	१	०	०	१	३	३	१	०	०	०	**१८**
२	**भौतिक श्रोतहरु**																
२.१	सडक, बाटो	३	३	०	०	१	२	०	०	०	१	१	२	०	१	०	**१४**
२.२	खानेपानी	३	३	०	०	३	१	०	०	२	३	३	२	१	०	०	**२१**
२.३	विद्युत	३	३	१	०	३	१	०	०	३	१	३	२	०	२	०	**२२**
२.४	सिँचाइ	३	३	०	०	३	१	०	०	१	१	३	२	०	०	०	**१७**
३	**आर्थिक सम्पत्ती**																
३.१	कृषि	२	२	०	१	३	२	३	०	२	१	३	१	२	१	१	**२४**
३.२	पशु पालन	१	१	०	१	३	१	१	२	२	२	३	१	२	१	१	**२२**
३.३	रोजगार	१	२	०	०	१	०	१	१	१	१	१	१	२	१	०	**१३**
३.४	व्यापार तथा उद्यम	१	१	०	०	१	०	१	१	१	१	१	१	१	१	०	**११**
४	**सामाजिक स्रोतहरू**																
४.१	सामुदायिक भवन	२	२	१	०	१	१	०	०	१	१	१	१	०	०	०	**११**
४.२	विद्यालय र स्वास्थ्य चौकी	२	२	१	०	१	१	०	०	१	१	१	२	२	१	०	**१५**
४.३	आमा समुह, बाल क्लब, कृषि समुह	२	२	१	१	१	१	०	०	१	१	१	२	२	१	१	**१७**
५	**मानविय सम्पत्ती**																
५.१	कर्मचारी	२	२	१	०	१	१	०	०	१	१	१	१	१	१	०	**१३**
५.२	कामदार (दक्षकर्मी र अदक्षकर्मी)	२	२	२	२	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	**१८**

३.१७ जोखिम समुदाय तथा घरधुरी

तालिका **२६** : संकटासन्नता घरधुरी सर्भेक्षण विवरण

वडा नं.	संकटासन्नता १	संकटासन्नता २	संकटासन्नता ३	संकटासन्नता ४
१			टाट्केचौर २११ घरधुरी, जिउलापाखा १२७ घरधुरी	पाखेपानी १२८ घरधुरी, मिलचौक १०४ घरधुरी, कोट ९३ घरधुरी
२			नेटाबजार ९४ घरधुरी, करिनकाँडा ११५ घरधुरी, रुमालगाउ ९२ घरधुरी, खारखोला ७५ घरधुरी, नारायण टाकुरा ११२ घरधुरी	बारुले १२१ घरधुरी, डाराकटेरी ४८ घरधुरी
३			ईच्छुखोला ४५ घरधुरी, रागेचौर ६४ घरधुरी	तिमिले गाउ ६३ घरधुरी, चिनालि गाउ ३५ घरधुरी, गुरुदासे गाउ १४९ घरधुरी, सेरीपाटा ५४ घरधुरी, खाप्ले गाउ ७१ घरधुरी, मर्मपरिकाँडा १५३ घरधुरी, राम्रीगाउ ११५ घरधुरी, जोगिनगाडे ११५ घरधुरी, ईखा गाउ ९९ घरधुरी
४			थदरा, सानीपिप्ली, घाटाचौर, कुईयापानी, सिमपोखरा २१९ घरधुरी	कोट गाउ १४७ घरधुरी, बस्नेत जिउला २५२ घरधुरी कोत्री गाउ १६३ घरधुरी, भण्डारखोला १५९ घरधुरी सेराडाडा १२८ घरधुरी
५				तिमिले ८५ घरधुरी, बाल्य ८६ घरधुरी, तालदारी ८४ घरधुरी, खोरेखोला ८० घरधुरी, झारकाँडा १३० घरधुरी, नेटा, चिउराडाडा १२३ घरधुरी, तिमिलडाडा, कौचे २०७ घरधुरी
६			भगवती टोल ४७ घरधुरी	बडाचौर ९० घरधुरी, आदर्शटोल ६१ घरधुरी, शाईकुमारी टोल १०७ घरधुरी, सेरागाउ १०६ घरधुरी, मालिका ४५ घरधुरी, मिलनवस्ती ४६ घरधुरी, गोलकपुर २३ घरधुरी, आनन्दपुर ६८ घरधुरी, वेशिटोल ४७ घरधुरी, जनज्योति टोल ६१ घरधुरी ।
७			डाडागाउ ४९ घरधुरी	पाटकारे, डुम्कोट ७१ घरधुरी, सान्जीमानी, सुगुरपोखरी ८८ घरधुरी तुरतुरे ११४ घरधुरी, हिले ३० घरधुरी पैयाखोला ६२ घरधुरी, ठकुरीवस्ती, दलितवस्ती १०५ घरधुरी, चिउरावोट ५८ घरधुरी, ठाराखोला, डुङगली ९३ घरधुरी

३.१८ जोखिमको रुपरेखा

यस विधिको प्रयोगबाट कुमाख गाउँपालिका काक्षेत्रमा हाल विद्यमान प्रकोपहरु, ती प्रकोपहरुबाट भईरहेका र भविष्यमा हुन सक्ने समस्याको अवस्था तथा प्रकोप बाट प्रभावित र प्रभावित हुन सक्ने संकटासन्न समुदायहरुको विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका २७ : कुमाख गाउँपालिकाको जोखिमको रुपरेखा

प्रकोप	संकटासन्नता तथा जोखिम	अहिलेको अवस्था	भविष्यमा हुन सक्ने
बाढी	संकटासन्न	महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु	महिला, वालवालिका, बृद्धबृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	धन जनको क्षती, मानव पशुपंछी मर्ने, खेतबारीको माटो तथा पोषण तत्वहरु बगाउने, धन जनको क्षती, सिचाई कुलोमा क्षति, वाटोघाटोमा क्षति, विद्यालय तथा वस्तीमा क्षति, खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति, पशुचौपायाको नाश तथा घाईते, धनजनको क्षति, मानव पशुपंछी मर्ने	पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आउनुका साथै अवैज्ञानिक तरिकाले सडक निर्माण, भिरालो क्षेत्रमा भइरहेको खनजोत पुर्वाधार विकास, र भुउपयोगितामा आएको परितर्वन जस्ता कियाकलापहरुले गर्दा भविष्यमा अस्वभाविक स्थानहरुमा अस्वभाविक हिसाबको बाढीका घटनाहरु बढ्ने देखिन्छ ।
पहिरो तथा भू-क्षय	संकटासन्न	महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु	महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	धनजनको क्षती, मानव तथा पशुपछी मर्ने, खेतबारीको माटो तथा पोषण तत्वहरु बगाउने, सिचाई, कुलोमा क्षति, बाटोघाटोमा क्षति, विद्यालय तथा वस्तीमा क्षति, खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति, पशुचौपायाको नाश तथा घाईते, धन जनको क्षती, मानव पशुपछी मर्ने	पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आउनुका साथै अवैज्ञानिक तरिकाले सडक निर्माण, भिरालो क्षेत्रमा भइरहेको खनजोत जस्ता क्रियाकलापहरुले गर्दा भविष्यमा पहिरोका घटनाहरु बढ्ने देखिन्छ ।
सुख्खा खडेरी	संकटासन्न	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक
	जोखिम	पानीका मुहान सुक्ने, पानीको मात्रा घट्ने, पानीका मुहान कुवा, पधेंरा सुक्ने, कृषि उत्पादनमा कमी, वन तथा जैविक विविधतामा क्षति तथा असर, मानव रोगमा वृद्धि, जग्गाको बाझोपना बढ्ने, उर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपुर्ति बढ्ने, मनौविज्ञानमा असर पर्ने, खाद्य संकट, कुपोषण हुने, कृषि रोग, पशु रोग वृद्धि, पानीका मुहनहरु सुकेको, आगलागीका घटनाहरु वृद्धि	उत्पादनमा कमी, खाद्य असुरक्षा, मिचाहा प्रजातीको जोखिम बढ्ने, कृषि रोग, पशु रोग, मानवरोगमा वृद्धि, पानीका थप मुहानहरु सुकेको, आगलागीका घटनाहरु वृद्धिले गर्दा भविष्यमा खडेरीका घटनाहरु अझै बढ्ने, मरुभुमीकरण हुन सक्ने, बढदो गर्मि तथा पानीका मुहानहरु सुक्ने कारणले गर्दा स्वच्छ पिउने पानीको अभाव भई अझै नयाँ नयाँ खालका रोगहरु देखा पर्ने सम्भावना देखिन्छ ।
पशुमा रोग	संकटासन्न	पशुपालक किसान, गोठालाहरु, महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक)	पशुपालक किसान, गोठालाहरु, महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक)
	जोखिम	पशुमा विभिन्न किसिमका रोगमा वृद्धि, पशु चौपाया मर्ने, बथान नै मर्ने, पशुपंक्षीबाट मानिसमा संक्रामक रोगहरु सर्न सक्ने, दुध, मासुको उपलब्धता घट्ने, पशु स्वास्थ्य सेवाको खर्च बढ्ने	भविष्यमा पशुमा रोग बढ्दै जाने देखिन्छ, पशुपालनमा मानिसको चाहना हराउन सक्ने, यो सँगसँगै पशु स्वास्थ्य सेवाको पनि बिस्तार हुनेछ, पशु स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ ।
वन्यजन्तु आतंक	संकटासन्न	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक ।	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, धान, तरकारी, फलफूल, आलु र घरपालुवा जनावर साथै कुखुरा, हास खाईदिने र स्यालले घरपालुवा कुकुर टोकेर रेविज रोग संक्रमण बढने गरेको र कुखुरा खाईदिने गरेको । बाँदरले मानिस लाई टोक्ने र खाद्यान्न वाली, फलफूल, साथै घरभित्र पसेर क्षति गर्ने गरेको । मानविय आवातजावत मा त्रसित वातावरण श्रृजना हुनु ।	भविष्यमा वन्यजन्तुको आक्रमण तथा मानविय क्षतिका घटनाहरु बढने, त्रासमय वातावरण सृजना हुनेछ । कृषि क्षेत्रको उतपादन क्षतिहुदा खाद्यसंकट हुनसक्ने देखिन्छ ।
कृषिमा रोगकिरा	संकटासन्न	महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, पशुपालक	महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, पशुपालक
	जोखिम	अन्नबालीमा रोग किराको संक्रमणमा वृद्धि, खाद्यान्नको उत्पादनमा र गुणस्तरमा ह्रास, भण्डारण गरेको बिउँमा किरा लाग्ने, कृषिमा रोगसँग जुध्न बढी खर्च, बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपुर्ति बढ्ने, भाउ बढ्ने, मनौविज्ञानमा असर पर्ने, मानव रोगमा वृद्धि, कुपोषण हुने, पशुपालनका लागि अन्न दाना कमी, पशुपालनका लागि खाद्य सामाग्रीका रुपमा प्रयोग हुने कृषिजन्य पराल, छ्वाली, मकैको ढोडको मात्रा र गुणस्तर घट्ने, कृषि उत्पादनको गुणस्तर घट्ने र भएका कृषि	भविष्यमा कृषिमा रोगहरु बढ्दै जाने, रसायनिक पदार्थको प्रयोग बढी हुने, उर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपुर्ति बढ्ने, नौमुले, रापट, सातटार, बाटारका ठुलाठुला कृषियोग्य जमिनहरु घडेरीमा परिणत हुने र शहरको विकास हुने

प्रकोप	संकटासन्नता तथा जोखिम	अहिलेको अवस्था	भविष्यमा हुन सक्ने
		उत्पादनको मुल्यमा गिरावट आउने, रसायनिक पदार्थको प्रयोग बढी हुने	
असिना पानी	संकटासन्न	महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपछी तथा वन्यजन्तु	महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	खाद्यबाली, नगदेबालीको क्षति हुने, खाद्यान्नको उत्पादनमा र गुणस्तरमा ह्रास, कहिलेकाहीं बिउको लागि पनि जोगाउन नसकेको दृष्टान्त, पशु चौपायामा क्षति, तरकारी खेतीमा उच्च प्रभाव, उर्जाशील जनशक्ति पलायन बाहिरि स्रोतबाट खाद्यान्नको आपुर्ति बढ्ने, मनौविज्ञानमा असर पर्ने, खाद्य संकट, कुपोषण हुने	असिना पानीको बारम्बारतालाई हेर्दा भविष्यमा असिनापानीको समस्या बढ्दै जाने देखिन्छ जसले गर्दा पालिकाको खाद्यबाली, नगदेबालीको क्षति हुने, खाद्यान्नको उत्पादनमा र गुणस्तरमा ह्रास आउने देखिन्छ ।
आगलागी/वन डढेलो	संकटासन्न	महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु, जडीबुटी संकलक	महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	धन जनको क्षती, मानव पशुपंछी मर्ने, घाईते हुने, भण्डारण गरेको खाद्यान्न नाश, रुखविरुवा, चराचुरुंगी तथा अन्य वन्यजन्तुमा क्षति, घाँस तथा जडिवुटीका प्रजातिहरु लोप हुँदै गएको, बोट विरुवाको वृद्धि विकासमा असर, वन्यजन्तुहरु लोप हुँदै गएको ।	हाल खडेरीको प्रकोप बढ्दै गएकोले आगलागीको घटना पनि बढ्ने देखिन्छ । खरको छाना क्रमश विस्थापन भई आगलागीको जोखिम कम हुनेछ ।
चट्याङ्ग	संकटासन्न	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्याथी, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	पशु चौपायामा क्षति, मानव जनजिवनको क्षति, विद्युतीय उपकरणहरु, सोलार प्यानलहरुको नाश	गोठ राख्ने चलन क्रमश हट्दै जाने, पशुचौपाया उन्नत जातको बधुवा पाल्ने कम बढ्ने छ, अत उच्च क्षेत्रमा चट्याङ्गसँगको पशुचौपाया र गोठालाको सम्मुखता घट्ने छ, ग्रामिण विद्युतीकरणसँगै अर्थिकको व्यवस्थाले घरमा चट्याङ्गको प्रभाव कम पर्ने छ ।
हावाहुरी	संकटासन्न	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, धानका बोटहरु ढालिदिने र उत्पादनमा ह्रास आउने, घर गोठ, विद्यालयहरु छानाको उडाएको, पठनपाठन बन्द भएको, आरन, घट्टको छानाको उडाएको, मानसिक बिचलन पैदा भएको, ममर्तका लागि थप रकम विनियोजन गर्नुपरेको, घट्ट तथा आरन संचालकहरु कतिपय अवस्थामा मर्मत गरी पुनसंचालनमा ल्याउने अवस्थामा नरहेको, फलफुलको बोटहरु भाँचेको ।	भविष्यमा हावाहुरीका घटनाहरु वृद्धि भई कृषि क्षेत्रमा हुने क्षति बढे तापनि भौतिक पूर्बाधारमा कम क्षति पर्ने देखिन्छ ।
मानव रोग	संकटासन्न	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक
	जोखिम	झाडापखाला, आँखा पाक्ने रोग, औलो, टाईफाईड आदीको संक्रमणमा वृद्धि, गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालकले क्षमता अनुसारको कार्य सम्पादन गर्न नसक्ने, मानसिक बिचलन पैदा हुनु, औषधीको खरिदमा रकम बाहिरिनु, दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको माग बढ्नु, स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरुमा भीड हुनु, खर्चमा वृद्धि हुनु, घरभित्र हुने वायु प्रदुषणका कारणले खाना बनाउने समयमा घरभित्र धेरै समय बिताउने गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थीलाई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या बढ्दै गएको छ ।	चाउचाउ, फ्रुटी, चिसो पियपदार्थहरुको प्रयोगले सबै स्थानियहरु, विशेष गरी महिला तथा वालवालिकामा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्छ । दूषित खाद्य पदार्थको उपभोगबाट उत्पन्न हुने रोगहरूको फैलावट बढ्नेछ, सुनौला हजार दिनका आमाहरु सुरक्षीत पोषण नपाएर कमजोर हुने, गर्भमै बच्चा मर्ने, रक्तअल्पता हुने जस्ता समस्याबाट ग्रसित हुनेछन्, बच्चाहरु कुपोषित हुन सक्नेछन् । प्रदुषणजन्य रोग बढ्नेछ, स्वास्थ्य सेवाको पनि विस्तार हुनेछ, स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ, खर्च वृद्धि हुनेछ ।
मिचाहा प्रजाति	संकटासन्न	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक
	जोखिम	खाद्यबाली, नगदेबालीको उत्पादनमा कमी, घाँस प्रजातीको उपलब्धतामा कमी, जैविक विविधतामा असर, वन डढेलोका लागि ईन्धनका रुपमा काम गर्ने, जडीबुटीको फैलावटमा	उन्नत जातका बिउको बढ्दो, मोटरगाडीमा हुने सामानको ओसारपसारले मिचाहा प्रजाती फैलाउने भेक्टरका रुपमा काम गर्न सक्ने, रैथाने घाँसहरु

प्रकोप	संकटासन्नता तथा जोखिम	अहिलेको अवस्था	भविष्यमा हुन सक्ने
		बाधा, उपलब्धतामा कमी, चराका घाँसे बासस्थान नाश, वन्यजन्तुको चरण क्षेत्रमा प्रभाव, जलचरका बासस्थान विनाश ।	हराउने, वारीका काल्ना तथा वारीमा मिचाहा प्रजाती भएका कारण उत्पादनमा कमी, चरण क्षेत्रको अभाव, घाँस संकलनका लागि टाढाटाढा जानुपर्ने हुनसक्छ, अत् भविष्यमा मिचाहा प्रजातीको प्रकोप बढ्दै जाने देखिन्छ ।
तुषारो	संकटासन्न	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, वालवालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, जौ, तरकारी, फलफूल, आलु क्षति हुने । उत्पादनमा कमी हुने। खाद्यसंकट हुने। खाद्यान्न वाली, फलफूल, तरकारी को अभाव हुने। मानविय आवातजावतमा समस्या हुने, बाटो अवरुद्ध हुने ।	आर्गेनिक खाद्यानन को अभाव हुने । कृषि क्षेत्रको उतपादन क्षतिहुदा खाद्यसंकट हुनसक्ने देखिन्छ ।

३.१९ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव

परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका २०७६ ले दस वटा विषयगत क्षेत्र र यस विधिबाट कुमाख गाउँपालिकामा विगत ३० वर्ष पहिले देखि हालसम्म जलवायुमा देखिएको परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रगत प्रभाव तथा हालको अवस्थार भविष्यको अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ। पहिलेको अवस्थाबाट वर्तमान अवस्थामा भएको परिवर्तन र भविष्यमा पार्नसक्ने नकारात्मक असरको चित्रण गरिएको छ। जसले जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असरबाट अनुकूलित हुन गर्नुपर्ने कामहरूको प्राथमिकीकरण र लेखाजोखा गर्न मद्दत भएको छ।

तालिका २८: विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव

३० वर्ष भन्दा अगाडीको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
कृषि तथा खाद्यसुरक्षा		
प्रयाप्त पानी र परम्परागत सिचाईको अवस्था अव्यवस्थित थियो । खेतबारी उर्वराशक्ति राम्रो थियो, अधिकतम प्रांगारिक र गोठे मलको प्रयोग गरिन्थ्यो ।स्थानीय जातको वीउको प्रयोग ।धान, गँहु, मकै, कोदो, आलु राम्रो फल्थ्यो, पानी धेरै तथा समयमा पर्थ्यो । वातावरण स्वच्छ थियो । स्थानीय जातका पशुपालन गरिन्थ्यो । चौपायहरु धेरै पाल्ने चलन थियो । कृषिमा पूर्ण निर्भर हुनुपर्थ्यो ।	कुलो सिचाईको व्यवस्था व्यवस्थित हुँदै गरेको । खेतबारीमा रासायनिक मलको अत्याधिक प्रयोग हुने गरेको । आधुनिक खेती प्रणालि र उन्नत वीउविजनको प्रयोग । पानी समयमा नपर्ने, असिना बाढी पहिरोले खेत बगाउने, मिचाहा प्रजाति देखा परेको । उन्नत जातको पशुपालन शुरु गरिएको । गाइवस्तु पाल्ने चलन कम हुदैं गएको छ ।	पक्की तथा व्यवस्थित सिचाई कुलो निर्माण ।पानीका मुहानहरु सुक्ने संभावना । प्रांगारिक मलको प्रयोग घट्ने तथा रासायनिक मलको प्रयोग बढ्ने र किटनाशक विषाधिहरुको अत्यधिक प्रयोग हुने । स्थानीय वीउविजनको लोप हुने । खाद्यान्न अभाव तथा भोकमरी हुन सक्ने । बाढि, पहिरोले खेतीयोग्य जमिनमा धेरै क्षति गर्न सक्ने, पानीको समस्या झन बढ्दै जाने । कृषि उत्पादनमा कमि आउनेछ । स्थानीय प्रजातिको पशुचौपाय लोप हुनसक्ने ।उन्नत जातका पशुपालनमा बृद्धि हुने ।
वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण		
९० प्रतिशत भु-भाग वनले ओगटेको, घना जंगल थियो जंगली जनावर र चराचुरुङ्गीहरु प्रसस्त देख्न पाईन्थ्यो । पहाडि क्षेत्रमा पाईने सबैखालका लोपोन्मुख जडीवुटी प्रयाप्त मात्रामा पाईन्थ्यो । समुदायस्तरमा ससाना ताल, कुण्ड, पोखरी थिए ।	वनको घनत्वमा कमी तथा पातलो हुदै गएको वन्यजन्तुहरु लोप भैसकेको छिटफुट लोपोन्मुख जनावर र जडिबुटी कम मात्रामा देखिने गरेको । वन क्षेत्रलाई सामुदायिक वन र कवुलियती वनको रुपमा हस्तान्तरणको क्रम बढेको । समुदायस्तरका ताल, कुण्ड, पोखरी सुकेका ।	वन पातलो हुँदै जाने क्रम नरोकिए जैविक विविधतामा कमी आउन सक्नेछ, । जनावर र चराचुरुङ्गी हरु लोप भएर देख्न नपाईने । जनावरहरु पूर्णरुपमा लोप हुने, पशुपंक्षी सकिने । सबैखालका जडिवुटिहरु लोप भएका हुनेछन् । सम्पूर्ण वनक्षेत्र सामुदायिक वन र कवुलियती वनको रुपमा हस्तान्तरण हुदा राष्ट्रिय वनक्षेत्र साघुरो हुनेछ । समुदायस्तरका ताल, कुण्ड, पोखरी हरुलाई धनी तथा टाठावाठाहरुले घरघडेरीमा प्रयोग गरेका हुनेछन ।
जलस्रोत तथा उर्जा		

३० वर्ष भन्दा अगाडीको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
पानीका मूल तथा मुहानहरु प्रयाप्त थिए र पानकिो श्रोत राम्रो ।आकाशे पानी र हिमपात समय समयमा पर्दथ्यो । घना जंगल थियो, दाउरा, घाँस नजिकै पाईन्थ्यो । दाउरा र टुकी वत्तीको प्रयोग गरिन्थ्यो । पानी धेरै पर्ने गर्थो । पानी घट्टको प्रयोग हुन्थ्यो ।	साउने मुहान र अन्य पानीको मुहानहरु चाँडै सुक्ने गरेको । बिद्युत बत्ति को अधिकतम प्रयोग । छिटफुटसोलार वत्ती, एल.पी.ग्याँस को प्रयोगमा बृद्दि । घाँस दाउरा पाउन धेरै टाढा जानुपरेको । बिद्युतको प्रयोग हुने गरेको ।पानी घट्टको प्रयोग कम हुदै गएको र सेलरमिल को प्रयोग हुन थालेको ।	वर्षेनी भुकम्प को पराकम्पन र वनको चापमा बृद्धि भईरहेकोले सुख्खा खडेरी, खण्डवृष्टि, अतिवृष्टि हुने अवस्था आउन सक्छ ।पानीको मुहानहरु सुक्दै जान्छन, भविष्यमा जमिनमुनिको पानी सुक्न सक्ने सम्भावना । हिमपातमा अनियमितता हुने । वन जंगल इतिहासमा मात्रै सिमित रहने, जंगल सखापै हुने, दाउराघाँस नपाउने, खडेरी तथा मरुभुमी हुनसक्ने ।सोलार र बिजुलीको अधिकतम प्रयोग भई नयाँ नयाँ ऊर्जाको अविष्कार हुनेछन् । लघु विद्युत आयोजना र राष्ट्रिय प्रसारण निर्माण हुन सक्ने र प्रयाप्त बिद्युतिय सुबिधा हुने ।
स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई		
विषादी रहित पोषणयुक्त भोजन हुन्थ्यो । ताजाताजा फलफुल, माछा, मासु, दुध, दही, घ्यू, मह, आदि प्रयाप्त पाईन्थ्यो । मानव रोग पहिचान हुदैन्थ्यो । प्राकृतिक उपचार, जडीवुटी, धामीझाँक्रीको व्यापक प्रयोग गरिन्थ्यो । धामी, झाँक्री तथा आयुर्वेदिक औषधीको अत्याधिक प्रयोग । स्वास्थ्य संस्थाहरु थिएनन् ।	अधिकतम रासायनिक तथा खाद्यमलको प्रयोग, नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, मानव स्वास्थ्यमा असर । स्वास्थ्य चौकी तथा उपचार गर्ने ठाउँको व्यवस्था बढदै गएकोले मान्छेको स्वास्थयमा सुधार हुदै गएको । हाल स्वास्थ्यकर्मीको संख्यामा वृद्धि, चेतनामा वृद्धि भईरहेको छ । प्रेसर, सुगर, हाड जोर्नि, मृगौला जस्ता रोगहरु धेरै मानिसमा देखा परेको, धामी झाँक्री हरु द्वारा उपचारमा कमि साथै अस्पताल र स्वास्थ्य चौकिमा उपचार गर्नेको सङ्ख्यामा वृद्धि ।	रासायनिक विषादीको प्रयोग भएको खाद्यान्नले नयाँ नयाँ रोगहरु देखा पर्नेछ । मानीस ख्याउटे, पुडका, अपाङ्ग हुने र महिलाको पाठेघर समस्या साथै गर्भ तुहिने हुन सक्छ । ठुलाठुला स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्थापना हुन सक्ने । अस्पतालको पहुँचमा वृद्धि सँगै वडा स्तरमा अस्पतालको व्यवस्था हुनसक्ने । एम्वुलेन्स सुविधा उपलव्ध हुनसक्ने । नयाँनयाँ रोगहरु देखा पर्ने । समुदायहरुमा व्यवस्थित गाउघर क्लिनीक स्थापना हुनेछन् ।
जलवायु जन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद जोखिम व्यवस्थापन		
समयमा वर्षा हुन्थ्यो, तापक्रम समय अनुकूलन थियो, उर्वराशक्ति प्रसस्त थियो, पानीको स्रोतहरु प्रसस्त थियो । हावापानीको प्रभावका कारण उत्पन्न रोगहरु कम थियो । वन विनास थिएन, बाढी कम हुन्थ्यो । समय समयमा हिउ पर्थ्यो । वन्यजन्तु प्रसस्त थिए, जडीवुटी प्रचुर मात्रामा पाईन्थ्यो समयमा पानी पर्ने तर पहिरोको जोखिम कम थियो	वर्षा ढिलो हुने गरेको छ ।तापक्रम वृद्धि, उर्वराशक्ति घट्दै गएको, पानीका स्रोतहरु सुक्दै गएको रोगको मात्रा बढेको वन विनासमा वृद्धिका कारण बाढी तथा पहिरोको प्रकोप रहेको वन्यजन्तु र जडिवुटिको मात्रामा कमिपानी कम पर्ने हुदा बाढी र पहिरोले क्षति पुऱ्याएको ।	अतिवृष्टि तथा अनावृष्टि हुन सक्ने ।प्रतिकुल तापक्रम, उत्पादनको सम्भावनामा कमी, पानीका स्रोतहरु कहाँ थिए भनेर खोज्नु पर्ने अवस्था झन बढने सम्भावना, सबै मानव रोगि हुने सम्भावना । वन सम्पदाको अस्तित्व खतरामा, वन्यजन्तु लोप हुने सम्भावना, जडीवुटी नरहने सम्भावना, अग्ला पहाड तथा हिमश्रृखलाहरुमा व्यापक रुपमा पहिरोले क्षति गरेको हुनेछ ।
स्थानीय ग्रामिण तथा शहरी वस्ती		
जनसंख्या कम थियो । पातलो वस्ती थियो । सरकारी कार्यालयहरु टाढा थिए सामान्य गोरेटो बाटोको व्यवस्था थियो । सामान्य माटोढुंगा र काठले बनेका घरहरु थिए, खानेपानी योजना तथा विद्ययालयहरु थिएन ।	पक्की घरहरु निर्माणका कामहरु बढिरहेको ।सरकारी कार्यालय र गैसस हरुको कार्यालय स्थापनाको क्रम बढदो रहेकोगाँउ तथा वस्तीस्तर सम्म मोटरबाटो विस्तारको कार्य भैरहेको । घरको सङ्ख्यामा बृद्धि भएका छ । खानेपानी योजना सञ्चालनमा छन । सामान्य मोटर बाटोको निर्माण भएको छ । विद्यालय भवनको निमार्ण भएको छ	बढदो शहरीकरणले खेतीयोग्य जग्गा कम हुदै जानेछ ।समुदायको पायक पर्ने गरी सरकारी तथा गैससहरु नजिक रहने र भौतिक संरचनामा व्यापकता रहने । गाँउ तथा समुदायमा पक्की बाटो हुने । प्रयाप्त यातायात सुबिधा रहने छ । पक्की घर, पक्की बाटो, विद्यालयको पूर्वाधारमा बृद्धि, खानेपानी तथा सिँचाइको राम्रो व्यवस्था हुनसक्ने छ ।
उद्योग यातायात तथा भौतीक पूर्वाधार		

३० वर्ष भन्दा अगाडीको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
परम्परागत जीवन शैली थियो । कुनैपनि उद्योग स्थापना भएका थिएनन । सडक तथा यातायातका साधनहरु नभएकाले हिडेँर नै आवतजावत गरिन्थ्यो ।	स्थानीय स्तरमा वडा तथा समुदायहरु सम्म कच्ची सडकहरुको ट्र्याक खोलिएका र कहिकतै पक्की सडकको सुरुवात भएको । सामान्य ससाना उद्योगहरु स्थापना हुन थालेका छन् ।	गाउगाउ तथा वस्तीस्तर सम्मका सबै बाटोहरुमा कालोपत्रे गरिएको हुनेछ । ठूलाठूला उद्योगहरु स्थापना भई रोजगार सृजना हुनेछन् ।
पर्यटन एवं प्राकृतिक एवं सास्कृतिक सम्पदा		
पर्यापर्यटनको पहिचान नभएको । समय सापेक्ष मठमन्दिरमा पूजापाठ गरिन्थ्यो । सामाजिक संस्कार, रितिथितिको अधिकतम मान्यता दिने गरिन्थ्यो ।	पर्यापर्यटनका लागि ओझेलमा परेका सांस्कृतिक सम्पदाहरुको खोजी भैरहेको छ ।	पालिका स्तरका प्राकृतिक तथा सास्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण तथा संवर्धन हुदा आन्तरिक र बाह्य पर्यटकहरुको गन्तव्य हुनेछ ।
लैङ्गिंक समानता सामाजिक समावेशीकरण, जीविकोपार्जन र शुसासन		
सरल जिवन शैली थियो । सामाजिक कार्यमा अधिकतम जनश्रमदान गरिन्थ्यो । सर्वसम्मत र सामाजिक सम्मान तथा मर्यादाको विश्वास हुन्थ्यो । अधिकारमुखी अवधारणा संग कुनै चासो हुदैन्थ्यो ।	मानव अधिकारको प्रत्याभुतिका लागि आवाज उठिरहेका छन् । सामाजिक श्रमदानमा कमि हुदै गएको छ । सामाजिक शुशासन का प्रयास भैरहेको छ ।	लोकतान्त्रिक पद्दति र लोकतन्त्रको प्रत्याभुति हुनेछ । सामाजिक श्रमदान हुनेछैन र सबै परनिर्भर हुनेछन् । भ्रष्टाचार र अनियमितता गर्ने गराउने दुबै पक्षलाई कारवाहीको कडा कानुनी राज्यको प्रत्याभुति हुनेछ
जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास तथा अनुगमन		
सामाजिक सम्मान प्रदान गरिन्थ्यो । सामाजिक कार्यमा सर्वसम्मत निर्णय तथा सहमतिमा कार्य संचालन गर्ने गरिन्थ्यो ।	सामाजिक सुशासनको शुरुवात भएको छ । सामाजिक कार्यमा केही सचेत नागरिकहरुको चासो बढेको छ ।	सुशासन युक्त, भष्टाचार मुक्त समाजको निर्माण हुनेछ ।

३.२० पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता चित्रण तथा विश्लेषण

यस कुमाख गाउँपालिका मा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरु तथा संभावित जोखिम र तिनहरुले वन जङ्गल/जैविक विविधतामा, कृषि र जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा कस्तो असर पारिरहेको छ भनी पत्ता लगाउनु यस विश्लेषणको उद्देश्य रहेको छ ।

३.२०.१ वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

यस गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरु तथा संभावित जोखिमहरुले वनको अवस्थामा तथा जैविक विविधतामा के कस्तो असर पारिरहेको छ भनी पत्ता लगाउन यस विधिको प्रयोग गरिएको थियो । समुहमा छलफल र अर्न्तक्रियाबाट जानकारी संकलन गरिएको थियो । पत्ता लगाईएका जोखिमहरुलाई उच्च-३, मध्यम-२ तथा न्युन-१ वर्गमा विभाजन गरी वन प्रजातीमा परिवर्तन, जीवजन्तुका प्रजातीमा परिवर्तन, वनको अवस्था, यसका संयोजन तथा पारिस्थितिकिय प्रणलीको सेवामा कस्तो परिवर्तन आएको छ भनी विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका २९: वन जङ्गल पारिस्थितिकिय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

क.सं.	जोखिमहरु	वन प्रजातीमा परिवर्तन	जिवजन्तु प्रजातीमा परिवर्तन	वनको अवस्था/गुणस्तर	संयोजन	वनको पारिस्थितिकिय प्रणाली सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	बाढी	२	२	१	२	२	९
२	पहिरो	२	२	१	१	२	८
३	सुख्खा खडेरी	३	२	२	१	२	१०

क.सं.	जोखिमहरु	वन प्रजातीमा परिवर्तन	जिवजन्तु प्रजातीमा परिवर्तन	वनको अवस्था/गुणस्तर	संयोजन	वनको पारिस्थितिकिय प्रणाली सेवामा परिवर्तन	जम्मा
४	पशुरोग	१	२	१	१	१	६
५	वन्यजन्तु आतंक	१	१	१	१	१	५
६	कृषिमा रोग	२	२	३	१	३	११
७	असिना	२	२	१	२	२	९
८	आगलागी	३	३	३	२	३	१४
९	चट्याङ्ग	१	१	१	१	१	५
१०	हावाहुरी	१	१	१	१	१	५
११	मानव रोग	१	१	१	१	१	५
१२	मिचाहा प्रजाति	३	२	२	२	३	१२
१३	तुषारो	१	१	१	१	१	५
	औसत	**१.७६९**	**१.६९२**	**१.४६१**	**१.३०७**	**१.७६९**	

यस कुमाख गाउँपालिका मा वन पारिस्थितिकीय प्रणालीको विश्लेषण गरी हेर्दा सबैभन्दा बढी असर आगलागी, कृषिमा रोग तथा असिनाले पारेको छ। आगलागी र मिचाहा प्रजातिले वनपैदावारको पुर्नउत्पादन हुन नदिने र रुखलाई सुकाउने भएकाले वन तथा जैविक विविधतामा ह्रास आएको साथै वनले ढाकेको क्षेत्रफल घट्ने र हैसियत बिग्रने गरेको छ।

३.१५.२ कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

जलवायु परिवर्तनका प्रकोपहरुले कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको प्रभाव विश्लेषण गर्नलाई यो विधि प्रयोग गरिएको थियो। समुहमा छलफल र अर्न्तक्रियाबाट जानकारी संकलन गरिएको थियो। पत्ता लगाईएका जोखिमहरुलाई उच्च-३, मध्यम-२ तथा न्युन-१ वर्गमा विभाजन गरी प्रमुख बालीहरुलाई आधार मानि विश्लेषण गरिएको थियो।

तालिका ३०: कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

क.सं.	जोखिमहरु	खेती प्रणालीमा परिवर्तन	कृषि भूमिमा बसोबास गर्ने जिवजन्तु प्रजातीमा परिवर्तन	कृषिजन्य उत्पादन गुणस्तर	कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	बाढी	३	३	२	२	१०
२	पहिरो	३	२	३	३	११
३	सुख्खा खडेरी	१	२	१	१	५
४	पशुरोग	३	२	२	२	९
५	वन्यजन्तु आतंक	१	१	१	१	४
६	कृषिमा रोग	२	२	३	३	१०
७	असिना	१	१	१	१	४
८	आगलागी	२	१	१	१	५
९	चट्याङ्ग	१	१	१	१	४
१०	हावाहुरी	३	२	२	२	९
११	मानव रोग	१	१	१	१	४
१२	मिचाहा प्रजाति	१	१	१	१	४
१३	तुषारो	१	१	१	१	४
	औसत	**१.७६९**	**१.५३८**	**१.५३८**	**१.५३८**	

यस गाउँपालिकाको कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीको विश्लेषण गरी हेर्दा सबैभन्दा बढी असर पहिरो र बाढीले पारेको देखिन्छ। पहिरो र बाढीले उत्पादनशिल खेतीयोग्य जमिन कटान गरेकोले उत्पादकत्वमा कमी आएको देखिन्छ। कृषि वाली तथा फलफूल र तरकारिका विभिन्न खालका रोगकिराले स्थानीय प्रजातिको लोप हुँदै गएको। आयातित वीउविजन बाट फाईदा लिन नसकेको देखिन्छ।

३.२०।३ जल (खोला, ताल, नदी) पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

यस गाउँपालिकामा भएका खोलानाला, पानीका मुहानमा जलवायु परिवर्तनले पारेको असर विश्लेषण गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको थियो । एकातिर जोखिमहरु राखेर र अर्कोतिर पानीका स्रोतहरुमा रहेका वनस्पति र जीवजन्तुमा परिवर्तन, पानीको गुणस्तरमा परिवर्तन, पारिस्थितिकीय प्रणालीको संयोजन तथा तिनका सेवामा परिवर्तन राखी जोखिमको अवस्था विश्लेषण गरिएको थियो । समुहमा छलफल र अर्न्तक्रियाबाट जानकारी संकलन गरिएको थियो । पत्ता लगाईएका जोखिमहरुलाई उच्च-३, मध्यम-२ तथा न्युन-१ वर्गमा विभाजन गरी विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका ३१: जल (खोला, ताल, नदी) पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

क.सं.	जोखिमहरु	वनस्पती जल प्रजातीमा परिवर्तन	जिवजन्तु प्रजातीमा परिवर्तन	पानीको अवस्था गुणस्तर	संयोजन	जल पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	बाढी	२	२	२	२	२	१०
२	पहिरो	३	२	२	२	३	१२
३	सुख्खा खडेरी	१	१	१	२	१	६
४	पशुरोग	२	२	२	१	२	९
५	वन्यजन्तु आतंक	१	१	१	१	१	५
६	कृषिमा रोग	१	१	१	१	१	५
७	असिना	२	२	२	२	२	१०
८	आगलागी	१	१	१	१	१	५
९	चट्याङ्ग	१	१	१	१	१	५
१०	हावाहुरी	३	२	२	२	२	११
११	मानव रोग	१	१	२	१	२	७
१२	मिचाहा प्रजाति	१	१	१	१	१	५
१३	तुषारो	१	१	१	१	१	५
	औसत	**१.५३८**	**१.३८४**	**१.४६१**	**१.३८४**	**१.५३८**	

यस गाउँपालिकाको जल पारिस्थितिकीय प्रणालीको विश्लेषण गरी हेर्दा सबैभन्दा बढी असर असिना बाढी, पहिरो, कृषिमा रोग, पशु रोगले पारेको छ । पहिरोले पानीका मुहानहरु परिवर्तन हुने, पानी प्रदुषित हुने र कृषि तथा पशुरोगले वातावरण प्रदुषित हुने भएकोले मानवीय स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष असरपारेको देखिन्छ ।

३.२०.४ पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको तुलनात्मक रुपमा जोखिम विश्लेषण

विभिन्न पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको विश्लेषण गरे पश्चात निम्न बमोजिमको तालिकामा राखी तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका ३२: पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण

क्र. सं	पारिस्थितिकिय प्रणाली	विविधता	अवस्था/ गुणस्तर	संयोजन	पारिस्थितिकिय प्रणालीमा परिवर्तन	जम्मा	औसत
१	वन पारिस्थातिकीय प्रणाली	१.७३०	१.४६१	१.३०७	१.७६९	६.२६७	१.५६६
२	कृषि पारिस्थातिकीय प्रणाली	१.६५३	१.५३८	०.००	१.५३८	४.७२९	१.५७६
३	जल पारिस्थातिकीय प्रणाली	१.४६१	१.४६१	१.३८४	१.५३८	५.८४४	१.४६१

माथि उल्लेखित प्रमुख ३ वटा पारिस्थितिकीय प्रणालीहरु वन, कृषि तथा जल क्षेत्रहरुलाई उपरोक्त विश्लेषणबाट जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरु कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा नै तुलनात्मक रुपमा बढी भएको देखिन्छ । कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालिमा असिना बाढी, कृषिमा रोग, सुख्खा खडेरी, नदी तथा खोलाले खेतीयोग्य जग्गा कटान, खहरेखोलाले ढुंगा,

वालुवा र माटो थुपार्ने गरेकोले कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालिमा असर देखिएको हो । यसको साथै वन र जल क्षेत्रमा पनि प्रभाव पारेको देखिन्छ ।

परिच्छेद ४ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका रणनीतिहरुको पहिचान

४.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका रणनीतिहरु

विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरूको सामना गरी रुपान्तरित सहज जीवनयापन गर्न सक्ने अवस्थाको सिर्जना गर्ने प्रक्रिया, स्थानीय परिस्थिति अनुसार अल्पकालीन, मध्यमकालिन तथा दीर्घकालीन अनुकूलनका रणनीतिहरूको अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यस रणनीति तथा उपायहरु अवलम्बन गरी गाउँपालिकाले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना कार्यान्वयनमा सवै सरोकारवालाहरुको सहयोगमा सम्पन्न गरिने छ । विषेशगरी गाउँपालिकाले अति प्रभावित क्षेत्र, वर्ग, समुदाय, घरधुरी तथा व्यक्तीहरुलाई प्राथामिकताका साथ निम्नानुसारका रणनीतिहरु अवलम्वन गर्नेछ :

- अति सम्वेदनशील, अनुकूलनका क्षमता कम भएका वर्ग, समुदाय र घरधुरीलाई जलवायु परिवर्तनका असरसंग सामना गर्नको लागि सहयोग गर्ने ।
- अति जोखिम वर्ग, समुदायका घरपरिवारहरुलाई जीविकोपार्जनका लागि प्राथामिकता दिने ।
- विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा जोखिम वर्ग, घरधुरीलाई जोखिम वहन गर्नसक्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- तत्कालिन, अति महत्व र जलवायु परिवर्तनका प्रभावमा परेकाहरुलाई प्राथमिकता दिने ।
- जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन योजनाका महत्वपूर्ण कृयाकलापहरुलाई स्थानीय योजनामा मुलप्रवाहीकरण गर्ने ।

४.२ विषषगत क्षेत्र अनुसारका रणनीतिहरु

- कृषिः परिवर्तित जलवायु अनुसार सुख्खा सहने वा सुख्खामा हुने तथा बढि पानी लाग्ने क्षेत्रमा हुने वालीनालीका प्रजाति लागउन सहयोग गर्ने ।
- बनः जैविक विविधता संरक्षण, पारिस्थितिकीय प्रणाली संरक्षण, आगलागी नियन्त्रण, रिचार्ज पोखरीको प्रवर्धन तथा फलफुल खेतीलाई प्राथामिकता दिने ।
- स्वास्थ्यः पानीजन्य र हावाजन्य रोगहरुद्धारा प्रभावित अति विपन्न घरपरिवारहरुलाई प्राथमिकता दिने ।
- खानेपानी तथा सिंचाईः खानेपानी तथा सिंचाईका लागि पानी उपलब्ध गराउन पानीका मुहान संरक्षण, लघुसिंचाईका उपायहरु संचालन गर्ने ।
- क्षमता अभिवृद्धिः विपद् व्यवस्थापन, कृषि, आगलागी नियन्त्रण, कृषिवन दक्षता सम्वन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने ।

परिच्छेद ५ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना

५.१. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापहरुको पहिचान

विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरूको सामना गरी परिवर्तित सहज जीवनयापन गर्नसक्ने अवस्थाको सृजना गर्ने प्रक्रिया, स्थानीय परिस्थिति अनुसार अल्पकालीन र दीर्घकालीन अनुकूलनका रणनीतिहरूको अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यस रणनीति तथा उपायहरु अवलम्बन गरी कुमाख गाउँपालिकाले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना कार्यान्वयनमा सवै सरोकारवालाहरुको सहयोगमा सम्पन्न गरिने छ ।

तालिका ३३: अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापको पहिचान

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेको छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद जोखिम न्यूनिकरण
बाढी	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु, आवतजावतमा अवरुद्द, अन्नवाली र फलफूल वालि नष्ट हुनु,, वन्यजन्तुको वासस्थान नाश हुनु ।	खेतीयोग्य जमिन साघुरिदै, उत्पादकत्वमा कमी, खानेपानी र सिचाई कुलो क्षति, पशुपंक्षी मर्ने, लोपोन्मुख वन्यजन्तुको लोप हुनु, खाद्यान्न वाली र फलफूल खेती नष्ट हुनु, चौपााय मर्नु,	स्थानीय जग्गाधनीको प्रयासमा बाढी रोकथामका लागि ढुंगाले छेकवार गरेको । असिनाको लागि कुनै उपाय नभएको ।	छैनन	छैनन	तारजालि तटवन्ध, बुक्षारोपन, डालेघास रोपन, सिचाई कुलो मर्मत, खानेपानी मर्मत, बाटोको स्तरउन्नति गर्नुपर्ने । तरकारीको लागि टनेलखेती, फलफुलको लागि असिना जालीको प्रयोग
पहिरो	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु, आवतजावतमा अवरुद्द,	खेतीयोग्य जमिन साघुरिदै, उत्पादकत्वमा कमी, खानेपानी र सिचाई कुलो क्षति, पशुपंछि मर्ने,	स्थानीय जग्गाधनीको प्रयासमा ढुंगाले छेकवार गरेको	छैनन	छैनन	तारजालि तटवन्ध, बुक्षरोपन, डालेघास रोपन, सिचाई कुलो मर्मत, खानेपानी मर्मत,
सुख्खा खडेरी	वनस्पति सुक्नु, अन्नवाली र तरकारी वाली सुकेर नाश हुनु, फलफूल सुक्नु,	उत्पादनमा कमी हुनु, भोकमरी हुनु, पानीका मुहान सुक्नु, जग्गाको बाझोपना बढनु, मानवीय स्वास्थ्यमा असर, कुपोषण बढनु, जैविक विविधतामा असर	आकाशे पानीको पर्खाईमा रहेको, खाद्यान्न खरिद गर्नुपर्ने, खोरिया फडानी बढनु	छैनन	छैनन	बेमौसमी तरकारीखेती, सुख्खा सहने वाली, आधुनिक खेती प्रणालीको विकास, टनेल खेती, आधुनिक खेती प्रणाली
पशुमा रोग	उत्पादनमा कमी, पशुपालन, कुखुरापालन,	स्थानीय नश्लहरु समाप्त हुनु, रोगको् संक्रमण बढनु, उत्पानमा कमी	स्थानीय जडिवुटि को प्रयोग	छैन	छैन	पशु प्राविधिक तालिम, पशु बिमा
वन्यजन्तु आतंक	मानविय क्षति, पशुचौपाया को क्षति, कुखुरा क्षति, अन्नवाली, तरकारीखेती, फलफूल खेती नोक्सान	मनोवैज्ञानीक असर, त्रसित हुनु, जिविकोपार्जनमा असर	डम्फु, ढोल र जस्तापाता बजाउनु, मानिस कराउनु	छैन	छैन	होर्डिङ्ग बोर्ड, पोस्टर टास्ने, जनचेतनामूलक तालिम, जैविक विविधता तालिम, खेतीपातीमा परिवर्तन

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेको छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद जोखिम न्यूनिकरण
कृषिमा रोग	अन्नवाली, तरकारी वाली, फलफूल खेती, नगदेवाली,	स्थानीय वीउविजन पाउन छोडनु, नयानया रोगकिरा देखापरेको, खाद्यान्न वालीको मुल्य बृद्धि, वीउमा रोगकिरा, रासायनिक मलको प्रयोग	परम्परागत चालचलनमा सिमित	छैन	छैन	अर्गानिक विषादी सम्बन्धि तालिम र सहयोग, कृषि प्राविधिक तालिम, वाली बिमा
असिना	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु, आवतजावतमा अवरुद्ध, हिमाली भुभागमा अन्नवाली र फलफूल वाली, नष्ट हुनु,, वन्यजन्तुको वासस्थान नाश,	खेतीयोग्य जमिन साघुरिदै, उत्पादकत्वमा कमी, खानेपानी र सिचाई कुलो क्षति, पशुपंछि मर्ने, लोपोन्मुख वन्यजन्तुको लोप हुनु, खाद्यान्न वाली र फलफूल खेती नष्ट हुनु, चौपाया मर्नु,	असिनाको लागि कुनै उपाय नभएको ।	छैनन	छैनन	तारजालि तटवन्ध, बृक्षारोपन, डालेघास रोपन, सिचाई कुलो मर्मत, खानेपानी मर्मत, बाटोको स्तरउन्नति गर्नुपर्ने । तरकारीको लागि टनेलखोती, स्याउको लागि असिना जालीको प्रयोग
आगलागी	लेकाली भुभागको अन्नवाली नष्ट हुनु, परम्परागत प्रयोगमा रहेका जडिवुटी पाउन छोडनु, जडिवुटी नष्ट हुनु,	जडिवुटी पाउन छोडनु, धनजनको क्षति, पशुपंछि को वासस्थान नाश, वन्यजन्तु लोप हुनु	घर वरिपरि सरसफाई	छैन	छैन	अग्नी नियन्त्रण तालिम र प्रविधि सहयोग, होडिङ्ग वोर्ड स्थापना, जैविक विविधता तालिम, जनचेतनामूलक तालिम, गोष्ठी
चट्याङ	पशुपालन क्षति, मानविय क्षति हुनु, वालवालिका लाई मनोवैज्ञानिक असर	पशु चौपाय क्षति, मानविय क्षति विद्युतीय उपकरणहरुमा क्षति	स्थानीय जडिबुटिको प्रयोग,	छैन्	छैन्	अर्थिङ्ग गर्ने, चट्याङ्ग सम्बन्धी जनचेतनामुलक काम गर्ने, होर्डिङ्ग बोर्ड, पोस्टर टाँस्ने
हावाहुरी	अन्नबाली, तरकारीखेती, फपलफूल खेती क्षति, पशुपालनमा असर, जागिर, व्यापार, आवतजावतमा असर	अन्नवाली, तरकारीखेती, फलफूल खेती नोक्सान पुर्‍याउने र उत्पादनमा कमी हुने, घर गोठ, विद्यालयहरुका छानाको उडाएको, मनोवैज्ञानिक असर पर्नु, जिविकोपार्जनमा असर	स्वयम् ले आआफनो घरगोठ मर्मत गरेको । बिद्यालयहरुलाई स्थानीयको श्रमदान बाट पुननिर्माण गर्नेगरेको ।	छैन्	छैन्	वाली बिमा, प्राविधिकको डिजाईन तथा नक्सानुसार बलियो संरचना निर्माण गर्ने ।
मानव रोग	खाद्यबाली, नगदेबाली खेती, जडीबुटी संकलन, ज्याला मजदुरी, पशुपालन, जागिर, व्यापार,	आउ, पखाला, ज्वरो, आँखा पाक्ने रोग, टाईफाईड आदीको संक्रमणमा वृद्धि, कृषक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक, जागिरेले क्षमता अनुसारको	झारफुक गर्ने, स्थानिय जडिबुटीको प्रयोग गर्ने	छैन्	छैन्	आयुर्वेदिक औषधिको पहिचान र प्रयोग, जनचेतनामुलक कार्यक्रम, प्राथमिक उपचार सम्बन्धि तालिम तथा प्राथमिक उपचार सामग्री वितरण, स्वास्थ्य ईकाईको सबलिकरण, पानीको

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेको छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद जोखिम न्यूनिकरण
		कार्यसम्पादन गर्न नसक्नु, मानसिक बिचलन पैदा हुनु, औषधीको खरिदमा रकम बाहिरिनु,				शुद्धिकरण गरी प्रयोग, पोषण सम्वन्धि तालिम, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, कोभिड- १९, कोरोनाजस्ता महामारीका लागि क्वारिनटाईन तथा होल्डीङ्ग सेन्टर सहित अत्यावश्यक उपचारको व्यवस्था गर्ने,
मिचाहा प्रजाति	अन्नवाली, तरकारी वाली, फलफूल खेती, नगदेवाली,	स्थानीय वीउविजन पाउन छोडनु, नयानया रोगकिरा देखापरेको, खाद्यान्न वालीको मुल्य बृद्धि, वीउमा रोगकिरा, रासायनिक मल तथा विषादीको अधिकतम बृद्दि हुनु ।	परम्परागत चालचलनमा सिमित	छैन	छैन	आग्रेनिक विषाधि सम्बन्धि तालिम र सहयोग, कृषि प्राविधिक तालिम, वाली बिमा, मिचाहा प्रजातिको व्यवस्थापन सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्नु ।
तुषारो	आवतजावतमा असर, अन्नवाली र तरकारी वाली नोक्सान	उत्पादनमा कमी, आर्थिक संकट आउने	केही समय अगाडि वा पछाडी अन्नवाली लगाउने	छैन्	छैन्	खेतीपातीमा परिवर्तन, फलफूलखेती, स्याउखेती

५.२ अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण

पहिचान भएका जोखिम तथा प्रकोपहरूको प्रभावहरू तथा त्यसको लाभ लागत अनुपात लाभान्वित वर्ग आदिलाई मध्यनजर गरी अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकीकरण तय गरिएको छ । प्राथमिकीकरण गर्ने क्रममा प्रभावकारिता, खर्चको मितव्ययीता, सम्भावना, महिलाप्रति संवेदनशिलता जस्ता उल्लेखित विषय वस्तुहरूलाई अङ्क १ देखि ३ निर्धारण गरिएको थियो जसमा अङ्क १ ले आधार राम्ररी पुरा गर्न नसक्ने तथा अङ्क ३ ले राम्ररी पुऱ्याउन सक्ने जनाउँछ । यस विधिमा खर्चको मितव्ययिताभने कम खर्चिलोलाई अङ्क ३ र धेरै खर्चिलोलाई अङ्क १ मानिएको छ । सबै विश्लेषणको नतिजालाई जोडेर आएको कुल अङ्कहरूलाई ३ भागमा विभाजन गरिएको थियो जसमध्ये १४-१५अङ्क आएका उपायहरूलाई तत्काल र अत्यावश्यक अवलम्बन गर्नुपर्ने १२-१३ अङ्कलाई उच्च आवश्यक र ११ भन्दा कमका अङ्क आएकाहरूलाई आवश्यक भनी वर्गीकरण गरिएको थियो । सोअनुसार प्राथमिकीकरण क्रमशः प्रथम, द्धितिय र तृतिय गरी श्रेणीबद्ध गरिएको छ ।

तालिका नं.३४: अनुकूलन तथा विपद जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरुको प्राथमिकीकरण

प्रकोप	अनुकूलनकाउपायहरु	उपयोगिता, दीगोपन तथा सान्दर्भिकता (१-३) (क)	प्रभावकारीता(१-३) (ख)	लैङ्गिकको प्रभावकारीता(१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३)(घ)	लैङ्गिक सवेदनशीलता (ङ)	कूल (क+ख+ग+घ+ङ)	कैफियत प्राथमीकिरण)
पहिरो	पहिरो पूर्व सूचना प्रणालीको स्थापना	३	३	१	१	२	१०	तृतिय
	तटवन्ध निर्माण, ग्याविनपर्खाल	३	३	३	२	३	१४	प्रथम
	वायोइन्जीनियरिङ , बृक्षारोपण	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नति	३	२	१	३	३	१२	द्धितिय
	नदी किनारमा वृक्षारोपण	३	३	३	२	३	१४	प्रथम
	ढल निकास, भलनिकास गर्नु	३	३	३	२	३	१४	प्रथम
	कृषिवन प्रणाली प्रर्वद्धन	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
बाढी	खानेपानी मुहान संरक्षण	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	सूचना प्रणलीको स्थापना	३	३	१	२	२	११	तृतिय
	तटवन्ध तथा नाली मर्मत तथा निर्माण, गोरेटो बाटो सुधार	३	३	१	१	३	११	तृतिय
	वायो ईन्जिनियरिंग (जैविक वाध र पर्खाल)	२	३	३	२	३	१४	प्रथम
चट्याङ्ग	जनचेतनामूलक तालिम, गोष्ठी, होर्डिंगबोर्ड स्थापना	३	३	१	२	३	१२	द्धितिय
	अर्थिङ्ग स्थापना	३	३	२	२	३	१३	द्धितिय
	सचेतनामूलक कार्यक्रम	३	३	२	२	३	१३	द्धितिय
वन्यजन्तु आतंक	होडिङ्गवोर्ड स्थापना	३	३	१	२	३	१२	द्धितिय
	सचेतनामूलक कार्यक्रम	३	३	२	२	३	१३	द्धितिय
सुख्खा खडेरी	सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नति	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	टनेल तथा वेमौसमी तरकारी खेती	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	रिचार्ज पोखरी निर्माण	३	३	१	१	१	९	तृतिय
	पोखरी तथा ताल तलैया संरक्षण	३	३	३	२	३	१४	प्रथम
	खानेपानी मुहान संरक्षण	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
असिना	सूचना प्रणालीको स्थापना	३	३	१	२	२	११	तृतिय
	असिनापानी प्रतिरोधी जाली वितरण	३	२	१	२	३	११	तृतिय
	टनेल खेती	३	२	२	३	३	१३	द्धितिय
	तटवन्ध, तथा नालीमर्मत तथा निर्माण, गोरेटो बाटो सुधार	३	३	१	१	३	११	तृतिय
	वायो ईन्जिनियरिंग (जैविक वाध र पर्खाल)	२	३	३	२	३	१४	प्रथम
कृषिमा रोग	प्रांगारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	३	३	३	२	२	१३	द्धितिय
	बालीविमा वारे जनचेतना	३	२	२	२	२	११	तृतिय
	माटो परीक्षण शिविर	३	३	१	२	३	१२	द्धितिय
	आलु बीउ भण्डारणको स्थापना	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	मौसमी तथा बेमौसमी खाद्य र कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	उन्नत जातका बीउ वितरण	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	तरकारी खेतीका लागि नर्सरी स्थापना	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	कृषि औजारहरुको मिनी टिलर, थ्रेसर, मकै छोडाउने हाते मेसिन, दाँते, मेसिन लगायतका मेसिन खरिद तथा वितरण	३	२	१	२	२	१०	तृतिय
	फलफुल विरुवा वितरण (ओखर, टिम्मुर)	३	३	३	३	३	१५	प्रथम

प्रकोप	अनुकूलनकाउपायहरु	उपयोगिता, दीगोपन तथा सान्दर्भिकता (१-३) (क)	प्रभावकारीता(१-३) (ख)	लक्ष्यको प्रभावकारीता(१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३)(घ)	लैङ्गिक सवेदनशीलता (ङ)	कूल (क+ख+ग+घ+ङ)	कैफियत प्राथमीकरण)
	फलफुल खेती, व्यवसायिक भेडा बाखापालन र अगुवा कृषक तालिम, माहुरीपालन तालिम	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	माहुरीको घार वितरण	३	२	१	३	३	१२	द्धितिय
	कम्पोस्ट मल तयारी तालिम	३	३	३	२	२	१३	द्धितिय
	माटो परीक्षण, माटोको उपचार	३	३	१	२	३	१२	द्धितिय
	जैविकमल र विषादी तयारी तालिम	३	३	२	२	२	१२	द्धितिय
पशुरोग	पशु शिविर तथा औषधी वितरण/पशु खोप कार्यक्रम	३	३	१	२	३	१२	द्धितिय
	भकारो सुधार	३	३	२	२	२	१२	द्धितिय
	भेडाबाखाको खोर सुधार	३	२	२	२	२	११	तृतिय
	पशु बिमा बारे जनचेतना	२	२	१	२	२	९	तृतिय
	गोठ सुधार कार्यक्रम	२	२	१	१	१	७	तृतिय
	भेटनरी तालीम तथा पशु प्राबिधिक तालिम	३	२	१	१	१	८	तृतिय
	विद्यालय छाना सुधार कार्यक्रम	३	३	२	२	३	१३	द्धितिय
हावाहुरी	अग्नि नियन्त्रण सम्बन्धी तालिम तथा सामाग्री वितरण	३	२	२	२	२	११	तृतिय
आगलागी	डँढेलो नियण्त्रण सामाग्री वितरण तथा जनशक्ति उत्पादन	३	२	२	१	२	१०	तृतिय
	डढेलो नियण्त्रणको सुचना सहितको होर्डिंग बोर्ड स्थापना	३	२	३	३	३	१४	प्रथम
	जनचेतना मूलककार्यक्रम संचालन	३	२	३	३	३	१४	प्रथम
मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण	३	२	३	३	३	१४	प्रथम
	मिचाहा प्रजाति प्रशोधन तथा व्यवस्थापन	३	२	३	३	३	१४	प्रथम
	जनचेतनामुलक कार्यक्रम	३	३	२	२	३	१३	द्धितिय
मानव रोग	स्टेचर वितरण	३	३	३	२	३	१३	द्धितिय
	प्राथमिक उपचार सम्वन्धी तालिम तथा सामग्री खरिद	३	३	३	२	३	१३	द्धितिय
	वर्थिङ सेन्टर स्थापना	३	३	१	२	३	१२	द्धितिय
	पानीको शुद्धिकरण	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	स्वास्थ्य शिविर, आँखा शिविर, सम्पूर्ण रोग परीक्षण शिविर	३	३	२	२	३	१३	द्धितिय
	खाद्य तथा पोषण व्यवहार परिवर्तन तालिम	३	२	२	२	३	१२	द्धितिय
	सुधारीएको चुलो निर्माण तालिम	३	२	२	२	३	१२	द्धितिय
	सरसफाई सम्वन्धी सडक नाटक	३	२	२	२	३	१२	द्धितिय
	आधुनिक खेती प्रणाली	३	२	२	२	३	१२	द्धितिय
तुषारो	जनचेतनामुलक कार्यक्रम	३	२	२	२	३	१२	द्धितिय

५.३ अनुकूलन कार्ययोजनाको निर्माण

अघिल्ला खण्डहरुमा भएका प्राथमिकता अनुसार सहभागितामूलक खुल्ला छलफलको आधारमा र हालसम्म भएको प्रगति तथा बाँकी क्रियाकलापहरु समेतलाई ध्यानमा राखी निम्नानुसार योजना (२०८०/०८१ देखि २०८४/०८५ सम्म) जलवायू परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, कुमाख गाउँपालिकाले तयार गरेको छ। यस योजनामा बजेट अनुमान गर्दा सहभागितामूलक छलफलबाट स्थानीय अनुभव तथा वर्तमान दर रेटका आधारमा गरिएको छ।

तालिका ३५:स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
१	**कृषि तथा खाद्य सुरक्षा**																
1	माटो परिक्षण	पटक	21	100	7	700	7	700	7	700	0	0	0	0	2100	पलिका अर्न्तगतका ७ वटै वडा कार्यालयहरुमा	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
2	तरकारी बीउ भण्डारण स्थापना	पटक	1	7000	0	0	0	0	1	7000	0	0	0	0	7000	वडा नं.३, रागेचौर	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
3	तरकारी खेती तालिम	पटक	3	100	1	100	1	100	1	100	0	0	0	0	300	७वटै वडाका सक्रिय कृषहरु	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
4	खाद्यान्न को लागि कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	पटक	1	7000	0	0	0	0	1	7000	0	0	0	0	7000	वडा नं.३, रागेचौर	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
5	पशु नश्ल सुधार कार्यक्रम तथा उन्नतजातको बाखा, बोका वितरण	वटा	46	100	15	1500	15	1500	11	1100	0	0	0	0	4100	७ वटै वडाका सक्रिय कृषहरु	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
6	एक वडा एक कृषि प्राविधिक तालिम	जना	7	100	0	0	7	700	0	0	0	0	0	0	700	७ वटै वडाका गरिव तथा विपन्नवर्गका	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

क.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																योग्य महिला वा पुरुष	
7	एक वडा एक पशु प्राविधिक तालिम	जना	7	100	0	0	7	700	0	0	0	0	0	0	700	७ वटै वडाका गरिव तथा विपन्न वर्गका योग्य महिला वा पुरुष	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
hDdf						2300	0	3700	0	15900	0	0	0	0	21900		
2	**Jfg, h}ljs ljljwtf tyf hnfwf/ ;+/lf)F**																
1	वडा नं. १, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	8	500	8	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	4000	छराखोला, बुरेलीखोला, गरेनाखोला, खम्वखोला, गैरीगाउखोला, रिङ्गाखोला, मेमरलीखोला, ईमिलेखोला	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
2	वडा नं. १, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	9	500	9	4500	0	0	0	0	0	0	0	0	4500	पाखेपानी, भालुखोला, झलझलेपहर, साउनेपानी, वागमारे, पाटेखोला, मचपानी, परिखोला, डावाखोला	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
3	वडा नं. २, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	8	500	8	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	4000	गुर्दासे घारिखोला, मोदेरे, काप्रा, नाउखोला, किच्याना, ढुंगेपानी, नाउलाखोला, गातेनखोला	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
4	वडा नं. २, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	7	500	0	0	7	3500	0	0	0	0	0	0	3500	लेखाखोला, काउले, राजनाउला, सानाऔल,	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजारमा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																कैनकाँडा धारा, माल्लेखोला, भुर्केमूल ।	
5	वडा नं. ३, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	8	500	0	0	7	4000	0	0	0	0	0	0	4000	हिलेभारा, गोगनपानी, सिस्नेरी २ वटा, देउथानकुवा, हिलेखोला, सानीपनेरी धारा, पनेरखिोला	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
6	वडा नं. ४, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	7	500	7	3500	0	0	0	0	0	0	0	0	3500	धारेखोला, डौरीखोला, भारेखोला, कल्लेनीखोला, नाउलाखोला, ढुंगेपानी, घारीखेत	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
7	वडा नं. ४, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	5	500	5	2500	0	0	0	0	0	0	0	0	2500	कालासिम, डिउरेनी, जम्मुखोला, जलजले, तेरछा मुहान	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
8	वडा नं. ५, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	12	500	0	0	12	6000	0	0	0	0	0	0	6000	हिलेमुहान, जुगेपानी, कौचेखोला, लामजुले, खोलासिम, विरेखोला, पधेरीखोला, मदैनेखोला ५ वटा	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
9	वडा नं. ५, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	12	500	0	0	0	0	12	6000	0	0	0	0	6000	केउरेपानी, खोरियाखोला, ढुंगेपानी, मुलागैरा, सिस्नेखोला, क्वाईखोला, चिसिखोली,	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजारमा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																ब्रह्माधारा, ओखल्याधारा, पधेराधारा, निगालखोला, दलदारी	
10	वडा नं. ६, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	10	500	0	0	10	5000	0	0	0	0	0	0	5000	विष्णुपुर, खुलखुले, थापाखोला, रानीखोला २ वटा, लिखनधारा, खारखोला, पुरानोपानी, तिलारीचौर, गोगन्याहुरी	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
11	वडा नं. ६, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	9	500	0	0	9	4500	0	0	0	0	0	0	4500	भोटेनीगारे, जुम्लेधारा, तल्लाधारा, चिसाखोला, खन्नेखोला, वेतनीखोला, घोरजलेखोला, ढुंगेपधेरा, बाहुनेपानी	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
12	वडा नं. ७, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	10	500	10	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	5000	बन्चरे मुहान ६ वटा, लेखापानी ३, हिलेखोलामुहान, रुप्सेपातल २ वटा, सानीपधेरी ।	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
13	वडा नं. ७, खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	6	500	6	3000	0	0	0	0	0	0	0	0	3000	कसारेखोला ३ वटा, सिस्नेरी, भेरखिोला, ठूलीपधेरी मुहान	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
14	जैविक तटवन्ध र भुईघास रोपण	लस	1	500	0	0	1	500	0	0	0	0	0	0	500	सावउस वन क्षेत्र	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगीनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																	सरोकारवालानिकायहरु
15	जैविक तटवन्ध र डालेघास रोपण	पटक	2	500	0	0	1	500	1	500	0	0	0	0	1000	सावउस वन क्षेत्र	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
16	डालेघाँस रोपण	पटक	3	100	0	0	0	0	1	100	1	100	1	100	300	सावउस वन क्षेत्र	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
17	निगालो रोपण	हे.	5	50	0	0	5	250	0	0	0	0	0	0	250	सावउस उपभोक्ताहरु	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
18	अग्नि नियन्त्रण तालिम र सामाग्रि सहयोग	पटक	15	50	3	150	3	150	3	150	3	150	3	150	750	सावउस उपभोक्ताहरु	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
19	डालेघास को नर्सरी निर्माण	पटक	5	50	1	50	1	50	1	50	1	50	1	50	250	रागेचौर	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
20	कृतिम पोखरी तथा ताल निर्माण	वटा	1	3000	0	0	1	3000	0	0	0	0	0	0	3000	वडा नं.५, ६, ७	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
21	चिस्यान केन्द्र तथा कृतिम पोखरी निर्माण	वटा	2	500	0	0	2	1000	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.२, नेटा	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
hDdf						26700	0	28450	0	6800	0	300	0	300	62550		
3	**जलश्रोत तथा ऊर्जा**																
1	लिफ्ट सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	1	8000	1	8000	0	0	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.१, भेरीनदी देखि टाट्केचौर सम्म।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
2	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	3	1000	0	0	0	0	4	3000	0	0	0	0	3000	वडा नं.१, मरेली खोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था,

क.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																देखि सिसाआलिहुदै बुरेलीखोला सम्म ।	सरोकारवालानिकायहरु
3	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.१,शान्तीबजार देखि बुरेलीखोला सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
4	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	1	1000	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.१, खैरीटापु देखि पनेरीखोला सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
5	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.१, सानोपिप्ली देखि मौलाखोला सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
6	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.१,अमारचौर देखि झोलुंगेपुल सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
7	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	1	1000	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.१, ढारेखोला देखि मोरामुख पुछार सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
8	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.१, सानोपिप्लीदेखि ढारेखोला सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
9	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	1	1000	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.१, परिखोला देखि टाट्के सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
10	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	1	1000	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.१, ढारेखोला देखि मोरामुख पुछार सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
11	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.१,भालुखोला देखि साधनमुडा चौर सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
12	सिचाईकुलो मर्मत तथा निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.१, डावाखोला देखि थाला सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
13	थारखोला सिचाई कूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	2	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.२, थारखोला देखि लापचरे सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
14	पोखराखोलासिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	2	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.२, पोखराखोला देखि रजिगारे सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
15	ठाराओढार सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	0	0	2	2000	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.२, ठाराओढार देखि गातेन सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
16	सिमाडाँडा सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	1	1000	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.२, सिमाडाँडा देखि लामिस्याली सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
17	पिर्यडाँडा सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	1	1000	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.२, पिर्यडाँडा देखि अग्ले सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजारमा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
18	सेतिकमसिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	0	0	0	0	2	2000	0	0	0	0	2000	वडा नं.२, सेतिकम देखि शान्तीबजार सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
19	लामिरह सिचाई कूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.२, लामिरह देखि रातामाटा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
20	बागमारे खोला सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	0	0	0	0	2	2000	0	0	0	0	2000	वडा नं.३, बागमारेखोला देखि राउतेआली सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
21	टुलाधारा देखि पोखरा सिचाई पोखरी निर्माण योजना	किमि	1	2000	1	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.३, जोगिनीगाडे	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
22	इखेखोला सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	0	0	0	0	2	2000	0	0	0	0	2000	वडा नं.३, इखेखोला देखि देवल सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
23	घट्टेखोला सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.३, घट्टेखोला देखि राउतेआलि सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
24	भित्रिखोला सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	0	0	1	1000	0	0	1000	वडा नं.३, भित्रीखोला देखि बाखआलि सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
25	खुलखुले सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	0	0	1	1000	0	0	1000	वडा नं.३, खुलखुले देखि सिम सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
26	झालेवगर सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	0	0	1	1000	0	0	1000	वडा नं.३,	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																भफालेवगर देखि वनडाडा बरकोरुख सम्म	सरोकारवालानिकायहरु
27	लिफ्ट सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	1	8000	1	8000	0	0	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.४, भेरीनदीं देखि घाटाचौर सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
28	लिफ्ट सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	1	8000	1	8000	0	0	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.४, भेरीनदीं देखि थदरा सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
29	सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.४, जलजले देखि बिक्रमखोला सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
30	सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.४, चिसापानी देखि वनगाउ सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
31	सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.४, कोरीमारे ताल देखि पेदा सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
32	सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.४, स्यानीपिप्ली देखि मौलाखोला सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
33	सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	1	1000	0	0	0	0	1000	वडा नं.४, खैरीटापु देखि शान्तीवजार सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
34	कल्लेखोला सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	0	0	0	0	2	2000	0	0	0	0	2000	वडा नं. ६,	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था,

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																कल्ले देखि तिलारीचौर, डारा सम्म	सरोकारवालानिकायहरु
35	बल्लेखोला सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	0	0	0	0	0	0	2	2000	0	0	2000	वडा नं. ६, बल्लेखोला देखि बसनेउरा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
36	छहरीखोला सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं. ६, छहरीखोला देखि सिमखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
37	बागमारे सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं. ६, बागमारे देखि घट्टेखोलाहुदै रानाखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
38	ठूलाखेत सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं. ६, रेख ठूलाखेत देखि गाभाकुडा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
39	तल्लोकल्ले सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं. ७, मसानघाट देखि तल्लोकल्ले सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
40	भेरीखोला सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	2	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं. ७, भेरीखोला देखि कुन्टी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
41	च्याउखोला सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	2	1000	2	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं. ७, च्याउखोला देखि सिरुटाकुरा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
42	कासेखोरिया सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं. ७, कासेखोरिया घट्ट देखि छराखोली सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
hDdf						39000	0	8000	0	24000	0	5000	0	0	76000		
4	:jf:Yo, vfg]kfgL tyf ;/;kmfO{																
1	खानेपानी ईन्टेक मर्मत निर्माण योजना	पटक	1	500	1	500	0	0	0	0	0	0	0	0	500	वडा नं.१,भित्रीवनचौर खानेपानी योजना	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
2	एकघर एकधारा खानेपानीनिर्माण योजना	किमि	1	700	1	700	0	0	0	0	0	0	0	0	700	वडा नं.१, बुरेलीखोला देखि बाहुनपाखा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
3	एकघर एकधारा खानेपानी निर्माण योजना	किमि	2	700	0	0	2	1400	0	0	0	0	0	0	1400	वडा नं.१, छराखोला देखि जिउलापाखा सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
4	एकघर एकधारा खानेपानी निर्माण योजना	किमि	2	700	2	1400	0	0	0	0	0	0	0	0	1400	वडा नं.१, ठुलाखोला देखि टाट्केचौर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
5	भुर्कमूल लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना (एकघर एक धारा)	किमि	1	5000	1	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	5000	वडा नं.२, भुर्कमूल देखि बारुले, मालिका सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
6	मरेले लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना (एकघर एक धारा)	किमि	1	5000	1	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	5000	वडा नं.२, मरेले देखि सिस्नेकोट सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
7	तल्नाकाप्रा लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	5000	1	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	5000	वडा नं.२,	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
	(एकघर एक धारा)															तल्लाकाप्रामुहान देखि अठालेगाउ सम्म	सरोकारवालानिकायहरु
8	खारखोला, काफलरुख खानेपानी निर्माण योजना	किमि	2	1000	0	0	0	0	2	2000	0	0	0	0	2000	वडा नं.२, खारखोला, काफलरुख देखि सिस्नेकोट सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
9	नाउखोला खानेपानी निर्माण योजना	किमि	2	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2000	2000	वडा नं.२ नाउखोला देखि बागर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
10	बेतने खोला खानेपानी निर्माण योजना	किमि	2	1000	0	0	0	0	2	2000	0	0	0	0	2000	वडा नं.२, बेतनेखोला देखि रतुवाचौका सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
11	गातेनखोला खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	0	0	1	1000	0	0	1000	वडा नं.२, गातेनखोला देखि गातेनखोलागाउ सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
12	काउले खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	0	0	1	1000	0	0	1000	वडा नं.२, काउले मुहान देखि डाडाकटेरी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
13	मुद्यारे खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1000	1000	वडा नं.२, मुद्यारे देखि डाडाकटेरी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
14	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	6000	0	0	1	6000	0	0	0	0	0	0	6000	वडा नं.३, सेतापहर देखि	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजारमा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																सेरीपाटागाउ सम्म	
15	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	6000	1	6000	0	0	0	0	0	0	0	0	6000	वडा नं.३, हृदयखोला देखि अमलटाकुरा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
16	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	6000	1	6000	0	0	0	0	0	0	0	0	6000	वडा नं.३, पनेलीखोला देखि राम्रीगाउ सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
17	हिले खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	500	0	0	0	0	0	0	0	0	1	500	500	वडा नं.३, हिले मुहान देखि हिले सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
18	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	6000	0	0	1	6000	0	0	0	0	0	0	6000	वडा नं.४, झाक्रिसल्ला देखि भगवतीमन्दिर कोट सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
19	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	8000	1	8000	0	0	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.४, मर्माखोला देखि भन्डारखोलागाउ सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
20	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	8000	1	8000	0	0	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.४, मर्माखोला देखि वोराचौर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
21	खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	800	1	800	0	0	0	0	0	0	0	0	800	वडा नं.४, नाउलीखोलाखा नेपानी	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
22	खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	800	1	800	0	0	0	0	0	0	0	0	800	वडा नं.४, जुगेपानी देखि जनकल्यानआ	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																व, कोत्रीगाउ सम्म	
23	खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	800	1	800	0	0	0	0	0	0	0	0	800	वडा नं.४, साउनेपानी देखि जनकल्यानआिव, कोत्रीगाउ सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
24	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	वटा	1	800	0	0	0	0	1	800	0	0	0	0	800	वडा नं.४, स्यानीपिप्लीबजार	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
25	विरेखोला खानेपानी निर्माण योजना	किमि	2	800	2	1600	0	0	0	0	0	0	0	0	1600	वडा नं.५, वीरेखोला देखि सानाझारकाँडा, खोरेखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
26	बराहखोला खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	800	1	800	0	0	0	0	0	0	0	0	800	वडा नं.५, बराहखोला देखि सिमलचौर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
27	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	8000	1	8000	0	0	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.५, पाखेपानी देखि बोहरागाउँ सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
27	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	8000	0	0	0	0	0	0	1	8000	0	0	8000	वडा नं.५, चिसिखोली देखि कालिकाथान सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
28	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	8000	0	0	1	8000	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.५, खोरियाखोला देखि	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																पोखराखाली सम्म	
29	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	8000	0	0	1	8000	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.६, पुरानापानी देखि तकमारा मेलालाग्ने सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
30	थापाखोला खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	800	0	0	0	0	0	0	1	800	0	0	800	वडा नं.६, थापाखोला देखि बेशिटोल सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
31	घोरजले खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	800	1	800	0	0	0	0	0	0	0	0	800	वडा नं.६, घोरजले देखि वादीगाउ, डाडा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
32	बिष्णुपुर खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	800	1	800	0	0	0	0	0	0	0	0	800	वडा नं.६, बिष्णुपुर मुहान देखि बिष्णुपुर, शंकरपानी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
33	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	8000	0	0	1	8000	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.७, जुगेखोला देखि हिलेगाउ सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
34	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	1	8000	0	0	0	0	1	8000	0	0	0	0	8000	वडा नं.७, पनेरीखोला देखि उन्नेचौर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
35	ढल निकास व्यवस्थापन	किमि	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.३, रागेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
hDdf					0	61000	0	37400	0	12800	0	10800	0	3500	125500		
5	**:yfgLo u|fld)F tyf zx/L j:tL**																

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
					0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
						0		0		0		0		0	0		
6	**hnjfo' hGo k|sf]k Go"gLs/)F tyf ljkb\ hf]lvd Joj:yfkg**																
1	मर्माखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	3	7000	0	0	0	0	1	7000	1	7000	1	7000	21000	वडा नं.१, शान्तीबजार देखि मोरामुख सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
2	भेरी नदी तारजाली तटवन्ध	किमि	1	7000	0	0	1	7000	0	0	0	0	0	0	7000	वडा नं.१, मोरामुख देखि राईरेखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
3	कैनकाडा खोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	7000	0	0	1	7000	0	0	0	0	0	0	7000	वडा नं.१,सिमलको रुख देखी शान्तीबजार सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
4	बुरेली खोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	7000	0	0	1	7000	0	0	0	0	0	0	7000	वडा नं.१, बुरेलीखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
5	पाटेखोला जैविक तटवन्ध	लस	1	2000	0	0	1	2000	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.१, पाटेखोलापहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
6	ढारेखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	7000	0	0	1	7000	0	0	0	0	0	0	7000	वडा नं.१, ढारेखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
7	पनेरीखोला तारजाली तटवन्ध	लस	1	1000	0	0	1	1000	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.१, पनेरीखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
8	गैरीगाउखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	7000	0	0	0	0	1	7000	0	0	0	0	7000	वडा नं.१, गैरीगाउखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																	सरोकारवालानिकायहरु
9	पाखापहिरो भलनिकास	किमि	1	800	0	0	1	800	0	0	0	0	0	0	800	वडा नं. १, पाखापहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
10	गातेनखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	4000	0	0	1	4000	0	0	0	0	0	0	4000	वडा नं.२, रतुवाचौका देखि कोईरालखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
11	धौलेखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.२, भट्टेखोला देखि धौलेखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
12	गातेनखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5000	5000	वडा नं.२, साहुखेत देखि शान्तीबजार सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
13	मर्माखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	8000	0	0	0	0	1	8000	0	0	0	0	8000	वडा नं.२, ईखेखोला देखि शान्तीवजार सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
14	बेतानेखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4000	4000	वडा नं.२, बेतानेखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
15	सेतीकम खोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4000	4000	वडा नं.२, सेतीकमखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
16	मर्माखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	7000	0	0	0	0	0	0	1	7000	0	0	7000	वडा नं.३, मर्माखोला को राउतैआलि देखि	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																झोलेपिप्ले सम्म	
17	घट्टेखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	5000	0	0	0	0	1	5000	0	0	0	0	5000	वडा नं.३, राउटेरे देखि राउतैआलि सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
18	घट्टेखोला भलनिकास	किमि	1	2000	0	0	0	0	1	2000	0	0	0	0	2000	वडा नं.३, राउटेरे देखि राउतैआलि सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
19	इखेखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4000	4000	वडा नं.३, मगरको घट्ट देखि झोलेपिप्ले सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
20	पनालेखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	3000	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3000	3000	वडा नं.३, पनालेखोला देखि सौर्यखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
21	भेडेटाकुरा खोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2000	2000	वडा नं.३, भेटेटाकुराखोला देखि ठूलीआलि सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
22	मर्माखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	1	8000	0	0	1	8000	0	0	0	0	0	0	8000	वडा नं.४ को मर्माखोला को बागमारे देखि भेरी नदी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
23	तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	2000	0	0	1	2000	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.४, बिक्रमखोला देखि फलाटेखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
24	कल्लेरीखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	500	1	500	0	0	0	0	0	0	0	0	500	वडा नं.४, कल्लेरी खोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																	सरोकारवालानिकायहरु
25	तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	3000	0	0	1	3000	0	0	0	0	0	0	3000	वडा नं.४, बासखोला देखि मर्माखोला मोड सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
26	वडा नं.४, तारजाली तटवन्ध निर्माण	वटा	10	1000	2	2000	2	2000	2	2000	2	2000	2	2000	10000	रिठ्ठेचौरखोला, खारखोली, घारीखेतखोला पनालाखोला डौरीखोला करायाखोला, बिक्रमखोला, खाराखोला, भट्टिलाखोला रिठ्ठेचौर पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
27	बिक्रमखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	.5	3000	0	0	0	0	0	0	.5	1500	0	0	1500	वडा नं.४, बिक्रमखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
28	तल्दारीखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	3000	0	0	1	3000	0	0	0	0	0	0	3000	वडा नं. ५, तल्दारी देखि निगालखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
29	कौचेखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	4000	1	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	4000	वडा नं.५, रोगाखोला देखि दोभानखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
30	निगालखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	4000	0	0	1	4000	0	0	0	0	0	0	4000	वडा नं. ५, ओखले देखि निगालखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
31	ढारखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	4000	1	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	4000	वडा नं.५, पधेराखोला देखि	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																दोभानखोला सम्म	
32	दोभानखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	4000	1	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	4000	वडा नं.५, दोभानखोला देखि चिसापानी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
33	घारीखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	1	4000	1	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	4000	वडा नं.५, घारीखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
34	सार्केगाउ पहिरोमा तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	1	4000	1	4000	0	0	0	0	0	0	0	0	4000	वडा नं.५, सार्केगाउ	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
35	दमारखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	2	1000	2	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.६, कल्लेखोला देखि त्रिवेणी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
36	खन्नेखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	2	1000	2	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.६, जुगेधारा देखि रातापहरा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
37	खन्नेखोला जैविक तटवन्ध निर्माण	किमि	3	500	0	0	0	0	3	1500	0	0	0	0	1500	वडा नं.६, जुगेधारा देखि रातापहरा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
38	चिसापानी खोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं.६, त्रिवेणी देखि चिसापानि सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
39	बडाचौरखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	2000	0	0	1	2000	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.६, बेतनीखोला देखि टाट्के नाउली सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
40	पिमाकाटिया खोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	1	2000	1	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.६, छहरीखेत देखि नारेखेत सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
41	भेरीखाोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	2	1000	2	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा न. ७, काउले देखि लामिट्टारी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
42	च्याउखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	2	1000	2	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा न. ७, ठूलढुंगाखोला देखि साहुकोखेत सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
43	कोटखोलातारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	2	1000	2	2000	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	वडा न. ७, कोटखोला देखि कल्ले सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
44	भलनिकास व्यवस्थापन	किमि	1	5000	1	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	5000	वडा नं.७, डाँगीपिपल देखि आठढुंगा पिपल सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
45	दुवागौरा पहिरो व्यवस्थापन	पटक	1	500	1	500	0	0	0	0	0	0	0	0	500	वडा नं.७, दुवागौरा पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
46	मचिक्चे पहिरो तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	1	100	1	100	0	0	0	0	0	0	0	0	100	वडा न. ७, मलिक्चे पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
47	अर्थिङ निर्माण (१ किमिक्षमता)	वटा	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	0	0	1000	वडा नं. ७, हिले वा तुरतुरे	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
48	सडक किनारामा ढल निकास निर्माण	मि	400	100	0	0	0	0	4	400	0	0	0	0	400	वडा नं.६, खामोहाल्ने	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजारमा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
	hDdf					43100	0	59800	0	32900	0	17500	0	31000	184300		
7	pBf]u oftfoft tyf ef}lts k"jf{wf/																
1	बिद्यालयको खेलमेदान घेरावार र व्यवस्थापन	लस	1	5000	1	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	5000	वडा नं.३, मावि गुरुदासे	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
2	कृषिवाली संकलन केन्द्र स्थापना तथा निर्माण	वटा	1	5000	0	0	0	0	1	5000	0	0	0	0	5000	वडा नं.३, रागेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
3	सुन्तला, कागती फलफूल चिस्यान केन्द्र निर्माण	वटा	1	10000	0	0	0	0	1	10000	0	0	0	0	10000	वडा नं.३, रागेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
	hDdf					5000	0	0	0	15000	0	0	0	0	20000		
8	ko{6g Pj+ k|fs[lts tyf ;f:s[lts ;Dkbf																
1	गढि टाकुरा संरक्षण, सम्बर्धन तथा व्यवस्थापन	पटक	2	2000	1	2000	1	2000	0	0	0	0	0	0	4000	वडा नं.१, स्वीकोट गढि	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
2	खाप्ले गणेश्वर गुफा संरक्षण, संवर्धन तथा व्यवस्थापन	पटक	2	2000	0	0	1	2000	1	2000	0	0	0	0	4000	वडा नं.३, खाप्ले गणेश्वर गुफा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
3	शिद्दगुफा संरक्षण तथा व्यवस्थापन	पटक	1	2000	0	0	0	0	1	2000	0	0	0	0	2000	वडा नं.४, थदरा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
4	पिकनिक पार्क व्यवस्थापन	पटक	2	2000	0	0	1	2000	1	2000	0	0	0	0	4000	वडा नं.७, कुमाख मन्दिर परिसर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
	hDdf				0	2000	0	6000	0	6000	0	0	0	0	14000		
9	n}lu+s ;dgtf tyf ;fdflhs ;dfj]lzstf, hLljsf]kfh{g / z'zf;g																

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
1	लिचि बेर्ना वितरण	पटक	5	500	1	500	1	500	1	500	1	500	1	500	2500	वडा नं.१, २, ३, ४ को तल्लो बस्तीहरुका विपन्न घरपरिवार हरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
2	सुन्तला कागतीखेती तालिम र बेर्ना सहयोग	घरधुरी	500	5000	1	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	5000	वडा नं.१ का माचपानी, पाटेखोला र कोट गाउ , वडा नं.५ को बाल्य, नेटा, वडा नं.६ को बडागाउ र वडा नं.७ को सबै समुदायहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
5	आँपखेती तालिम र बेर्ना सहयोग	पटक	4	200	1	200	1	200	1	200	1	200	0	0	800	सातै वडाका सम्भावित समुदायहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
6	अलैची खेती तालिम र बेर्ना सहयोग	पटक	4	200	1	200	1	200	1	200	1	200	0	0	800	सातै वडाका सम्भावित समुदायहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
7	अदुवा खेती तालिम र बेर्ना सहयोग	पटक	4	200	1	200	1	200	1	200	1	200	0	0	800	सातै वडाका सम्भावित समुदायहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
8	रैथाने जातको वालि व्यवस्थापन निर्माण	पटक	5	500	1	500	1	500	1	500	1	500	1	500	2500	सबै वडाका समुदायहरुमा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
	hDdf				0	6600	0	1600	0	1600	0	1600	0	1000	12400		
10	**hgr]tgf clej[l$ lfdtf ljsf; / cg'udg**																

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजारमा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
1	आगलागी नियन्त्रण सम्वन्धी होडिङ वोर्ड स्थापना	वटा	100	10	20	200	20	200	20	200	20	200	20	200	1000	पालिकाअर्न्तगतका सबै सावउस हरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
2	पूर्वसूचना प्रणाली अवलोकन भ्रमण	पटक	3	800	0	0	1	800	1	800	1	800	0	0	2400	सिन्धुपाल्चौक, गोर्खा, सुनसरी, बाके, बर्दिया, कैलाली, कनचनपुर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
3	लेखाजोखा तथा प्रतिवेदन लेखन तालिम	पटक	5	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1000	बिपदव्यवस्थापन समिति	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
4	अनुगमन तथा मूल्यांकन बैठक	लस	20	20	4	80	4	80	4	80	4	80	4	80	400	बिपदव्यवस्थापन समिति र अन्यउपसमितिहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
5	नेतृत्व विकास तालिम	पटक	5	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1000	बिपदव्यवस्थापनसमिति र अन्यउपसमितिहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
6	प्राकृतिक श्रोतमा महिलाको भूमिका बिषयक तालिम	पटक	5	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1000	सावउस का पदाधिकारीहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
7	विपद व्यवस्थापन समितिको पदाधिकारीको क्षमता वृद्धि तालीम	पटक	5	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1000	सावउस का पदाधिकारीहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
8	विपद व्यवस्थापन समितिको पदाधिकारीको अर्धवार्षिक समिक्षा बैठक	पटक	10	50	2	100	2	100	2	100	2	100	2	100	500	पालिकास्तरीयविपदव्यवस्थापन समिति	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
9	सिपविकास तालिम केन्द्र निर्माण	पटक	5	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1000	सावउस का पदाधिकारीहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
10	फलफूल तथा तरकारी बिक्रि हाटवजार स्थापना	वटा	2	1000	1	1000	1	1000	0	0	0	0	0	0	2000	वडा नं.३, रागेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
11	सुन्तला खेती वेर्ना सहयोग	पटक	2	1000	0	0	1	1000	1	1000	0	0	0	0	2000	सबै वडाहरुमा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
12	व्यवसायिक रैथाने आलुखेती तालिम	पटक	4	100	1	100	1	100	1	100	1	100	0	0	400		वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
13	व्यवसायिक आलुखेती बीउ र सामाग्री सहयोग	पटक	4	200	0	0	1	200	1	200	1	200	1	200	800	वडा नं.५ कौचे	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
14	बाख्रापालन तालिमर सहयोग	पटक	5	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1000	वनक्षेत्र संग वस्ती जोडिएका गरिव किसानहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
15	हावस वाईरिङ्ग तालिम	पटक	1	200	0	0	1	200	0	0	0	0	0	0	200	७ वटा वडाबाट विपन्नवर्ग काएकएकमहिलालाई प्राथमिकतादिने	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
16	मौसमी तथा वेमौसमि तरकारी खेती तालिम र सहयोय	पटक	5	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1	200	1000	सबै वडाका कृषकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
19	शत्रुजिव व्यवस्थापन तालिम	पटक	3	500	0	0	1	500	1	500	1	500	0	0	1500	सबै वडाका कृषकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
20	अगुवा कृषक तालिम र सहयोग	पटक	3	200	0	0	0	0	1	200	1	200	1	200	600	सबै वडाका कृषकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजारमा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुलजम्मा	वस्तीतथा समुदाय	सम्भावित सहयोगिनिकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
																	सरोकारवालानिकायहरु
21	अगुवा कृषक अवलोकन भ्रमण	पटक	2	500	0	0	0	0	0	0	1	500	1	500	1000	सबै वडाका कृषकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
22	चट्यांग सम्वन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	10	50	2	100	2	100	2	100	2	100	2	100	500	सबै वडाका जनघनत्व हुने स्थानहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
23	विपद जोखिम सम्वन्धी रेडियो सचेतना कार्यक्रम	लस	60	10	12	10	12	10	12	10	12	10	12	10	50	स्थानीयएफएम	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
24	गाउँपालिका स्तरीय अनुकूलन सूचना केन्द्र स्थापना	वटा	1	500	0	0	1	500	0	0	0	0	0	0	500	रागेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवालानिकायहरु
	जम्मा				**0**	**2990**	**0**	**6190**	**0**	**4690**	**0**	**4190**	**0**	**2790**	**20850**		

स्थानीय समुदायसँगको प्रत्यक्ष छलफल तथा अन्तरक्रिया र कुमाख गाउँपालिका स्तरीय योजना तर्जुमा तथा ड्राफ्ट शेरिङ्ग गोष्ठीमा तयार पारिएका यी योजनाहरुको विशेष महत्व छ । यी सबै अनुकूलनका योजनाहरुले समुदायको संकटासन्टा घटाउन र जीविकोपार्जनका स्रोतप्रतिको पहुँच स्थापना गर्न महत्वपूर्ण भूमिका रहनेछ । छोटो समयमा प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्न सक्ने क्षमता, थप विकल्पहरुको पर्याप्तता, लक्षित वर्गमा पुऱ्याउन सक्ने सकारात्मक प्रभाव, गरिब तथा विपन्न समुदाय (संकटासन्न समुदाय) वा घरधुरीको आवश्यकता, समय सिमामा आधारित रहेर शीघ्र गर्न सकिने र खर्चमा मितव्ययीताका आधारहरु विश्लेषण गरी प्राथमिकतामा परेका अनुकूलनका उपायहरुलाई समेटी यस अनुकूलन योजनाहरु तर्जुमा गरिएको छ ।

परिच्छेद ६ :अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरुको मूलप्रबाहीकरण

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम न्यूनीकरणका सवालहरुलाई नीति, नियम, आवधिक योजनामा र वार्षिक योजनातर्जुमा मुलप्रवाहीकरण गर्न विभिन्न तहमा भएका तहगत संरचना, मन्त्रालय, स्थानीय सरकार र सरोकारवालाहरुको ठाडो र तेस्रो समन्वयन हुनुपर्ने देखिन्छ ।

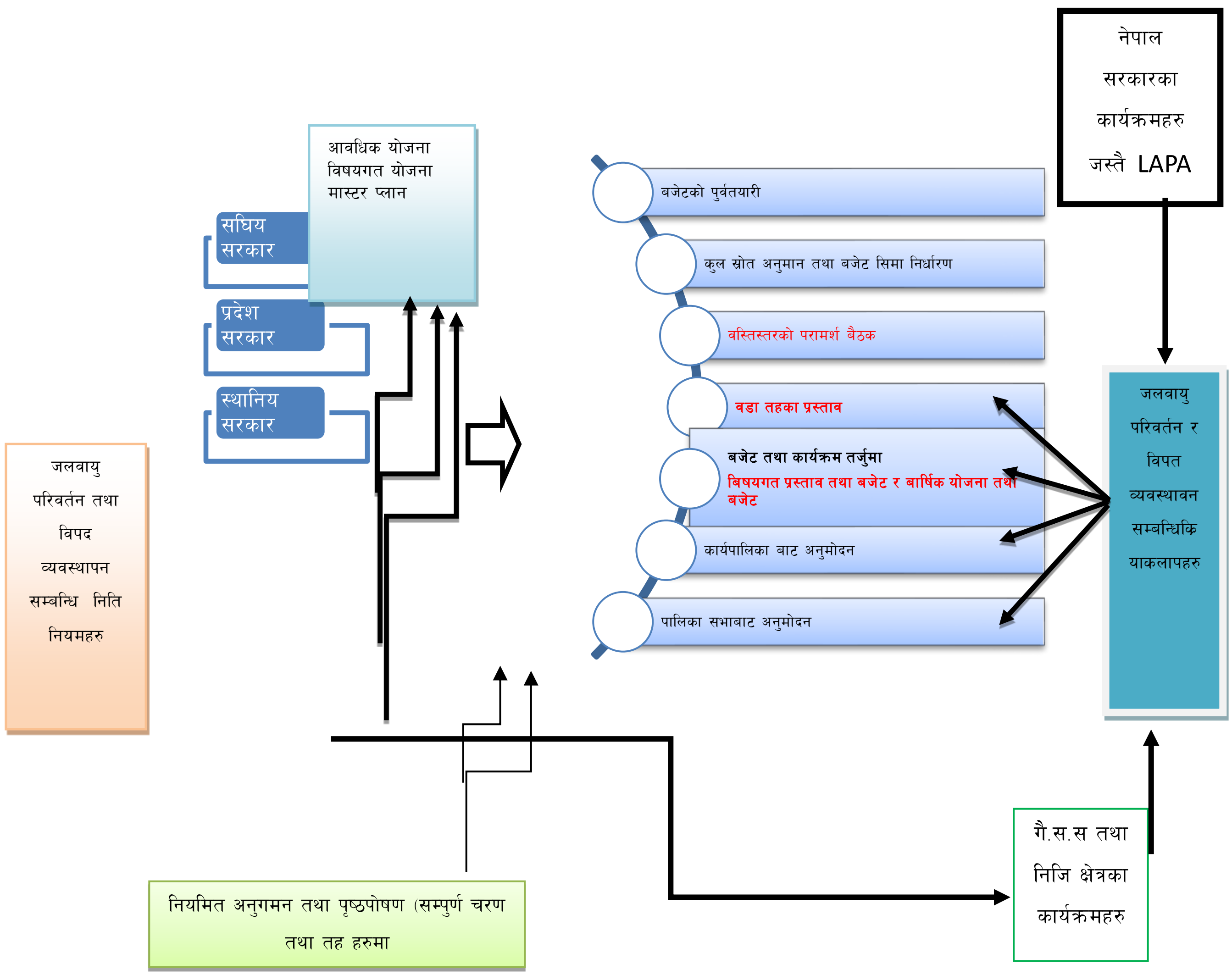

चित्र ७: मुलप्रवाहीकरणका लागि समन्वय नक्शा

स्थानीय योजना प्रक्रियामा छनौटमा परेका तर स्थानीय सरकारले लगानि गर्न नसक्ने, बहुबर्षे योजनाहरुलाई समेत प्रदेश र सघंबाट विनियोजन हुने बजेटहरुबाट विनियोजित गर्ने साथै विभिन्न तहबाट नियमित अनुगमन तथा पृष्ठपोषण गरेमा वस्ति वा वडा स्तरमा समेत जलवायु र विपद् सम्वन्धीका योजनाहरुले प्राथामिकता पाउनेछन् । योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण र स्थानीयतहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण अनुसार हुनेछ ।

६.१ आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण

जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी स्थानीय सूचना, जोखिमको अवस्था, स्रोत साधनको उपलब्धता, गुणस्तर तथा त्यस माथिको पहुँच र अनुकूलन तथा जोखिम न्यूनीकरणको आवश्यकता पहिचानको आधारमा जलवायु परिवर्तनलाई कुमाख गाउँपालिकाको आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण गरी जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापनलाई संस्थागत गरिनेछ। जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका परिवार, समुदाय, वडा वा गाउँपालिकालाई आफ्ना अनुकूलन प्राथमिकताबारे प्रष्टसँग अभिव्यक्त गर्न र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रका स्रोत परिचालन गरिनेछ । जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी विश्लेषण, अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका रणनीतिहरु स्थानीय आवधिक योजना अथवा दीर्घकालिन योजनामा समावेश गरिनेछ। राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक योजना आयोगहरुको आधार पत्र तथा आवधिक विकास योजनालाई प्रस्थान विन्दु बनाएर जलवायु उत्थानशीलताका दीर्घकालीन लक्ष्य तथा सोचहरु आवधिक योजनामा समायोजन गरिनेछ। प्राविधिक रुपले कार्यान्वयन गर्न कठिन तथा धेरै स्रोत लाग्ने अनुकूलनका योजनाहरु बहु वर्षीय, दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनामा समायोजन गरेर कार्यान्वयन गर्ने । स्थानीय तहबीच वा स्थानीय तह र प्रदेश एवं संघसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने प्रकृतिका जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका आयोजनाहरु आवधिक योजनामा एकीकरण गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने । स्थानीय आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी निकाय, गैरसरकारी संघ संस्था, विकास साझेदार र निजी क्षेत्रका स्रोत परिचालन गर्न मार्गचित्र तथा खाका तयार गरिनेछ। स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद १०, दफा ७० बमोजिम यस कुमाख गाउँपालिका को स्थानीय संचित कोषबाट रकम विनियोजन गरी विपद् व्यवस्थापन तथा आर्थिक सहायता कोषको स्थापना गरिएको छ। स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यस गाउँपालिकाले गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्र भित्र प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद तथा अप्रत्याशित कारणबाट सृजना भएको विशेष परिस्थितिलाई नियन्त्रण गर्न एक विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना गरी सो कोषको व्यवस्थापन गर्न वाञ्छनिय भएकोले कुमाख गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन तथा आर्थिक सहायता कोष सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४ लागु गरेको छ ।

६.२ स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मुल्याँकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण

अनुकूलन योजनालाई विकास र विषयगत योजनामा साथै स्थानीय सेवा प्रदान गर्ने निजी तथा गैर सरकारी संस्थाहरुको योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्नका लागि वडा एवं गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि, राजनैतिक दलहरु, अन्य वहुसरोकारवालाहरु र एकीकृत योजना तर्जुमा समितिसँग यस अनुकूलन योजना तर्जुमा प्रक्रिया देखि नै छलफल र समन्वय गरिएको छ। यसरी नै पालिका स्तरमा अनुकूलन कार्य योजनाका र प्रक्रियाको सम्वन्धमा प्रस्तुतिकरण गरी पालिकाका सेवा प्रदायक निकायहरुसंग छलफल गरियो । हरेक वडा स्तरका स्थानीय राजनीतिक दल, सामाजिक संस्थाहरु, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु संग विस्तृत छलफल तयार गरी अनुकूलन कार्ययोजन तयार गरिएको छ र पालिकाबाट अनुमोदन भए पश्चात यो लागु हुनेछ। यसरी नै गाउँपालिकाको वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरुलाई नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत जिल्ला समन्वय समिति तथा सम्वद्ध विषयगत कार्यालयहरु तथा अन्य सरोकारवाला निकायमा पनि पेश गरी मूलप्रवाहिकरणको लागि पहल हुनेछ । भविष्यमा गाउँपालिकाले तयार गर्ने आवधिक तथा वार्षिक योजना तथा रणनीतिहरुमा यस अनुकूलन योजनालाई उच्च प्राथमिकताका साथमा समायोजन गरिनेछ। यस योजनाका प्राथमिकताहरुलाई केन्द्रिय स्तरमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय मार्फत राष्ट्रिय

योजना आयोगबाट तयार गरिने रातो किताब मार्फत राष्ट्रिय विकास योजनामा समायोजन गर्न समेत आवश्यक पहल गरिनेछ। योजना समायोजनका लागि निम्नानुसार कार्यहरु समेत पहिचान गरिएका छन् ।

क) तत्काल गनूपर्ने

● योजनाका बारेमा सचेतना जागरण गर्ने र अपनत्वको विकास गर्ने ।

● योजना पुस्तिका वा सो अन्तर्गत प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलापहरु आवश्यक प्रक्रिया पुऱ्याई सम्बन्धित बिषयगत तथा अन्य सरोकारवालाहरु समक्ष पेश गरी सहयोगको लागि पहल र पैरवी गर्ने ।

ख) योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नूपर्ने

तालिका ३६: योजना तर्जुमा प्रक्रिया समायोजन

योजना तर्जुमाको स्तर	आवश्यक तयारी	जिम्मे वारी
टोल बस्ती स्तर	यस योजना बमोजिम आ-आफनो टोल बस्तीमा प्राथमिकतामा परेका योजनाहरु निर्धारित ढाँचामा पेश गर्ने ।	सम्बन्धित टोल बस्तीबाट पालिकामा प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्ति - पालिका सभा सदस्य) वा प्रभावित समुदाय वा सम्बन्धित बिषयगत क्षेत्रको व्यक्ति ।
वडा स्तर	बिभिन्न वडासँग सम्बन्धित कार्यक्रम भएसबैसँग समन्वय गर्नुपर्ने	वडा अध्यक्ष, सचिब वा तोकिएको व्यक्ति, वडा समितिका सदस्यहरु
गाउँपालिका स्तरमा	गाउँ परिषदबाट अनुमोदन गराउन पहल गर्ने ।	कार्यपालिका सदस्यहरु, स्थानीय विपद व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरु, राजनितिक दलका प्रतिनिधि
बिषयगत क्षेत्रका योजनाहरु	वन संग सम्बन्धित योजनाहरु सामुदायिक वनउपभोक्ता समूहको साधारणसभा पूर्व नै कार्यसमितिमा पेश गर्ने, माथिल्लो स्तरमा लैजानुपर्ने योजना भएपनि सम्बन्धित निकायको तल्लो तह (जस्तैः सब डिभिजन वन कार्यालय) को सिफारिस, सेक्टर स्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा योजना पेश	सम्बन्धित बिषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथा अनुभवी व्यक्ति भएमा राम्रो ।
बिभिन्न परियोजनाहरु	परियोजनाका तल्लो तहका योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वा सोझै परियोजनाको पायकको कार्यालयमा निर्धारित ढाँचामा कार्यक्रम पेश	परियोजनाका स्थानीय सामाजिक परिचालक तथा कर्मचारी मार्फत गर्दा राम्रो

५.३ अनूगमन तथा मुल्याङ्कन योजना

क्माख गाउँपालिका अर्न्तगत अनुकूलन योजनामा समेटिएका सबै घरधुरी तथा सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिता तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, कार्यपालिका सदस्यहरु र गाउँपालिका स्तरीय अनुगमन मूल्यांकन समितिको अगुवाईमा अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुगमन, मूल्याङ्कनको साथै अर्धबार्षिक रुपमा समिक्षा गरिनेछ । अभिलेखिकरणमा उल्लेखित आवश्यक सूचनाहरुलाई ध्यान दिई अनुगमन गर्नुपूर्व अनुगमनको खाका तयार गरी सोही अनुसार अनुगमन र प्रतिबेदन तयार गरिनेछ । अनुगमनको लागि समितिका पदाधिकारीहरु अनुगमन सम्बन्धि अभिमुखीकरणमा सहभागि भएर मात्र अनुगमन कार्यमा संलग्न हुनेछन् जसबाट गरिएका प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्न सहज हुनेछ। त्यसैगरी वार्षिक रुपमा मूल्याङ्कन गरिनेछ भने योजनाको अन्तमा अन्तिम मूल्याङ्कन गरी पुन:आगामी दिनको मुल्याङ्कन योजना तयार गरिनेछ । यसरी नै अनुकूलन कार्ययोजनालाई सघाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले सिकाइ, चिन्तन-मनन र पृष्ठपोषणका लागि अवसर प्रदान गर्दछ। कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय

तथा उद्देश्यमुलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिने छ । साथै गाउँपालिका तथा सम्बन्धित समूहले स्व अनुगमन मुल्याङ्कन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरु संग संयुक्त रुपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गरिने छ ।

तालिका ३७: अनुगमन तथा मुल्यांकन

अनुगमनका तहहरु	किन	कसले	कहिले	कसरी
वडातहको अनुगमन (क्रियाकलापहरुको तहमा)	पारदर्शीता र अपनत्व कायम गर्न, अनुकूलन कार्यहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन	वडा समिति, वडा स्तरीय अनुगमन समिति	कार्यक्रम सञ्चालन पूर्व, सञ्चालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिनाभित्र (हरेक कार्यक्रममा)	सार्वजनिक लेखा परिक्षण, स्वः अनुगमन तथा मुल्याङ्कन, होडिंग वोर्ड अवलोकन
गाउँपालिका तहको अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरु तहमा)	कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न । योजना र प्रगतिको लेखाजोखा गर्न । कार्यक्रमको प्रभावकारीता वृद्धि गर्दै समयमा कार्य सम्पन्न गर्न ।	कार्यपालिका सदस्य, पालिका स्तरीय अनुगमन समिति, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, स्थानीय पत्रकार, नगरपालिकाका कर्मचारी तथा सहयोगी निकायहरु	अर्धवार्षिक रुपमा (पौष र असारमा)	समिक्षा तथा योजना तर्जुमा वैठक तथा गोष्ठी
			त्रैमासिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण
			त्रैमासिक	संकटासन्न वर्गहरुसँग अन्तरक्रिया
			नियमित	फोटो तथा घटना अध्ययनको संकलन
			वार्षिक	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन
जिल्ला तहको अनुगमन	अन्तर पालिका समन्वयन तथा अनुकूलनका राम्रा अभ्यासहरुको सिकाई आदान प्रदान गर्न पारदर्शिता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न	समन्वयन समितिका पदाधिकारीहरु	अर्धबार्षिक वा बार्षिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण
प्रदेश तथा संघीय मन्त्रालय	पारदर्शिता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न, कार्यक्रम संचालनको प्रभावकारिता आवश्यता औंल्याउन	प्रदेश :- सामाजिक विकास, उधोग पर्यटन वन वातावरण र र सम्बन्धित मन्त्रालय सघं :- वन तथा वातावरण र सम्बन्धित मन्त्रालय	बर्षिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण

कार्यक्रम संचालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्य मुलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिनेछ । साथै वडा, गाउँपालिका तथा सम्बन्धित समूहले स्वअनुगमन, मूल्याङ्कन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरुसंग संयुक्त रुपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परीक्षण गरिने छ ।

परिच्छेद ६ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन व्यवस्थापनका कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन

अनुकूलन योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको नेतृत्व गाउँपालिकाले गर्नेछ । गाउँपालिकाले योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन बाहेक स्थानीय स्तरमा घरधुरी, स्थानीय समुदाय र परियोजनाहरुले स्थानीय अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्य, समुदायमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रम, पारिस्थितिकिय प्रणाली, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन र विषयगत क्षेत्रसँग सम्वन्धि र समूहको योजनामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका कार्यहरु समायोजन गर्नेछ । जोखिम तथा संकटासन्नता र यसका अन्तरनिहित कारणहरु व्यक्ति, घरधुरी र समुदाय स्तरमा फरक फरक भएका कारण स्थानीय योजना तर्जुमा प्रकृयामा जलवायु परिवर्तनबाट बढी प्रभावित महिला तथा संकटासन्न घरधुरीको विशिष्ट समस्यालाई समाधान गर्ने अनुकूलनका कार्यक्रमहरू समावेश गरिनेछ । अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका योजनाहरु घरधुरी, स्थानीय समुदाय, उपभोक्ता समूह, संघ-संस्था र परियोजना स्तरमा निर्माण र कार्यान्वयन गर्नलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरु व्यक्ति, घरधुरी, स्थानीय समुदाय र उपभोक्ता समूहको जीविकोपार्जन तथा पारिस्थितिकिय प्रणालीमा आधारित हुन सक्नेछ । यस योजनाको सफल तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र समन्वयात्मक भूमिकाका लागि वडा समिति तथा कार्यपालिका समिति क्रियाशिल रहनेछ । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना संचालन कार्यविधि अनुसार यस योजनाको कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गरिनेछ । पालिकाले प्रदेश, सघिय सरकार, गै.स.स को सहयोग तथा समन्वयनमा कियाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्ने छ । जलवायु वित्तका लागि पनि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना महत्वपुर्ण दस्तावेज हुनेछ । अनुकूलन योजनामा उल्लेखित कार्यहरुलाई गाउँपालिका, विषयगत शाखा, समुदायमा स्थापित भई क्रियाशील रहेका विद्यमान समूह, संस्था, क्लबतथा उपभोक्ता समितिहरु मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ । भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धि कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा आवश्यकता अनुरुप प्राविधिक तथा उपलब्ध अन्य विज्ञहरुबाट विस्तृत लागत अनुमान (इष्टिमेट) गराउनुकासाथै कार्यान्वयनमा समेत सहयोग लिईनेछ । अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको सहजिकरण स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिले गर्ने छ । जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यक्रमहरुलाई थप प्रभावकारी बनाउने, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाउन आवश्यक पृष्ठपोषण गर्ने काम कार्यपालिका र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत गरिने छ । बार्षिक बजेट तर्जुमा तथा जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यक्रमहरुलाई मुलप्रवाहिकरण गर्न आवश्यक सहजिकरण गर्ने तथा बजेट विनियोजनका लागि कार्यपालिकामा पैरवी समेत विपद व्यवस्थापन समिति मार्फत गरिने छ । यस समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने आवश्यक क्रियाकलापहरु समेत समावेश गरिने छ । यस योजनामा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहयोग पनि आवश्यक पर्ने हुनाले सो कार्यक्रमहरुका लागि सरोकारवाला निकायको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नका लागि वडा एवं गाउँपालिकाले पहल गर्नेछ । प्राथमिकतामा परेका हरेक क्रियाकलापहरुको विस्तृत कार्यान्वयन योजना र जिम्मेवारी तय गरी सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था निकायहरुसँगको समन्वय र सहकार्यमा स्रोत तथा सेवा जुटाई कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि व्यक्तिगत बानी व्यवहार देखि नै परिवर्तनको खाँचो देखिएको छ । त्यसैगरी यस योजनाको कार्यान्वयनमा नीजि क्षेत्रको भूमिका अहम हुन सक्छ । नीजि क्षेत्रको संभावित भूमिका यसै योजनामा उल्लेख गरिएको छ । यसका लागि वडा तथा गाउँपालिकाले सम्बन्धित नीजि क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र एवं स्थानीय उद्योग बाणिज्य संघ मार्फत समेत पहल गर्नेछ ।

सन्दर्भ सामग्री

- राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६
- स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना (Revised LAPA Framework) २०७६
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३०
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण नीति २०७५
- कुमाख गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, २०७९
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
- केन्द्रिय तथांक विभाग (२०७८) राष्ट्रिय जनगणना
- राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (National Adaptation Programme of Action-NAPA), २०६६

अनुसुचीहरु

अनुसूची १: स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, कुमाख गाउँपालिका, रागेचौर, सल्यान

क. सं	नाम	ठेगाना संस्था, पद	पद	सम्पर्क नम्बर
१	श्री मान बहादुर बुढाथोकी	अध्यक्ष, कुमाख गाउँपालिका, सल्यान	अध्यक्ष	
२	श्री लाल बहादुर रावत	उपाध्यक्ष, कुमाख गाउँपालिका, सल्यान	उपाध्यक्ष	
३	श्री राजेन्द्र कुमार चन्द	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य	९८५७८४४८०१
४	श्री डिल्ली बहादुर राना	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १	सदस्य	९८४४८६८८९९
५	श्री ईश्वरी शाही	वडा अध्यक्ष, वडा नं. २	सदस्य	९८४८००३३९६
६	श्री केवल बहादुर राना	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ३	सदस्य	९८६६५१९२०२
७	श्री शोभिलाल बस्नेत	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ४	सदस्य	९८६६९४७६३१
८	श्री पदम बहादुर बुढामगर	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ५	सदस्य	९८४८२७४९७३
९	श्री कर्ण बहादुर बि.क.	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ६	सदस्य	९८४७९९५४०९
१०	श्री डम्बर बहादुर शाही	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ७	सदस्य	९८२२९७३७१७
११	श्री पवित्रा कवर	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१२	श्री अनिता बुढाथोकि	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१३	श्री सावित्रा बि.क.	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१४	श्री हिरा परियार	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१५	श्री लालविर परियार	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१६	श्री पठ बहादुर कामी	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	

अन्य सदस्यहरु : प्राविधिक शाखा प्रमुख, शिक्षा शाखा प्रमुख, पशु शाखा प्रमुख, स्वास्थ्य शाखा प्रमुख, कृषि शाखा प्रमुख, महिला तथा सामाजिक विकास शाखा, योजना शाखा प्रमुख, स्थानीय ने.रे.सो. प्रमुख वा प्रतिनीधि, स्थानीय गैसस (महिला) ३, स्थानीय विपद् सम्बन्धी बिज्ञ २, स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघको अध्यक्ष वा प्रतिनिधि, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, शसष्त्र प्रहरी वल, नेपाली सेना साथै विपद् शाखा प्रमुख सदस्यसचिव रहने छन ।

अनुसूची २: कुमाख गाउँपालिका, गाँउकार्यपालिका का पदाधिकारीहरुको विवरण

क. सं	नाम	ठेगाना संस्था, पद	पद	सम्पर्क नम्बर
१	श्री मान बहादुर बुढाथोकी	अध्यक्ष, कुमाख गाउँपालिका, सल्यान	अध्यक्ष	
२	श्री लाल बहादुर रावत	उपाध्यक्ष, कुमाख गाउँपालिका, सल्यान	उपाध्यक्ष	
३	श्री राजेन्द्र कुमार चन्द	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य सचिव	९८५७८४४८०१
४	श्री डिल्ली बहादुर राना	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १	सदस्य	९८४४८६८८९९
५	श्री ईश्वरी शाही	वडा अध्यक्ष, वडा नं. २	सदस्य	९८४८००३३९६
६	श्री केवल बहादुर राना	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ३	सदस्य	९८६६५१९२०२
७	श्री शोभिलाल बस्नेत	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ४	सदस्य	९८६६९४७६३१
८	श्री पदम बहादुर बुढामगर	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ५	सदस्य	९८४८२७४९७३
९	श्री कर्ण बहादुर बि.क.	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ६	सदस्य	९८४७९९५४०९
१०	श्री डम्बर बहादुर शाही	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ७	सदस्य	९८२२९७३७१७
११	श्री पवित्रा कवर	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१२	श्री अनिता बुढाथोकि	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१३	श्री सावित्रा बि.क.	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१४	श्री हिरा परियार	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१५	श्री लालविर परियार	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
१६	श्री पठ बहादुर कामी	गाँउ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	

अनुसूची ३

कार्यक्रमका केहि झलकहरु. (एक)

संरक्षण, संवर्धन तथा उचित व्यवस्थापनको पर्खाईमा रहेको शिड्ड कुमाख मन्दिर, कुमाख गाउपालिका वडा नं.७, सल्यान

कुमाख गाउपालिका, सल्यान को गाउपालिका स्तरिय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारी को क्रममा गाउकार्यपालिका स्तरिय अभिमुखिकरण कार्यक्रम ।

VCA **कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष्य श्री डिल्ली बहादुर राना ज्यू संग सामुहिक फोटो, कुमाख गाउपालिका, वडा नं.१, टाट्के, सल्यान**

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष्य श्री ईश्वरी शाही ज्यू संग सामुहिक फोटो, कुमाख गाउपालिका, वडा नं.२, नेटा, सल्यान

कुमाख गाउपालिका, वडा नं.२, नेटा बजार, सल्यान

कार्यक्रमका केहि झलकहरु. (दुई)

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष्य श्री केवल बहादुर राना ज्यू संग सामुहिक फोटो, कुमाख गापा वडा नं.३, मर्मपरिकाँडा, सल्यान

VCA कार्यक्रममा वडा अध्यक्ष्य श्री शोभिलाल बस्नेत ज्यू को सकृय सहभागिता कुमाख गाउपालिका, वडा नं.४, थदरा, सल्यान

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष्य श्री शोभिलाल बस्नेत ज्यू सामुहिक फोटो, कुमाख गाउपालिका, वडा नं.४, थदरा, सल्..

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष्य श्री पदम बहादुर बुढामगर ज्यू संग सामुहिक फोटो, कुमाख गाउपालिका, वडा नं.५, झारकाँडा, सल्यान

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष्य श्री कर्ण बहादुर बि.क. ज्यू संग सामुहिक फोटो, कुमाख गाउपालिका, वडा नं.६, बडागाँउ, सल्यान

वडा नं.७, का वडा अध्यक्ष श्री डम्बर बहादुर शाही ज्यू ले संरक्षण, संवर्धन तथा उचित व्यवस्थापनको पर्खाईमा रहेको शिद्द कुमाख मन्दिर, कुमाख गाउपालिका वडा नं.७, सल्यान लाई संकेत गर्दै ।

अनुसूची ४: कार्यक्रमको उपस्थित विवरण

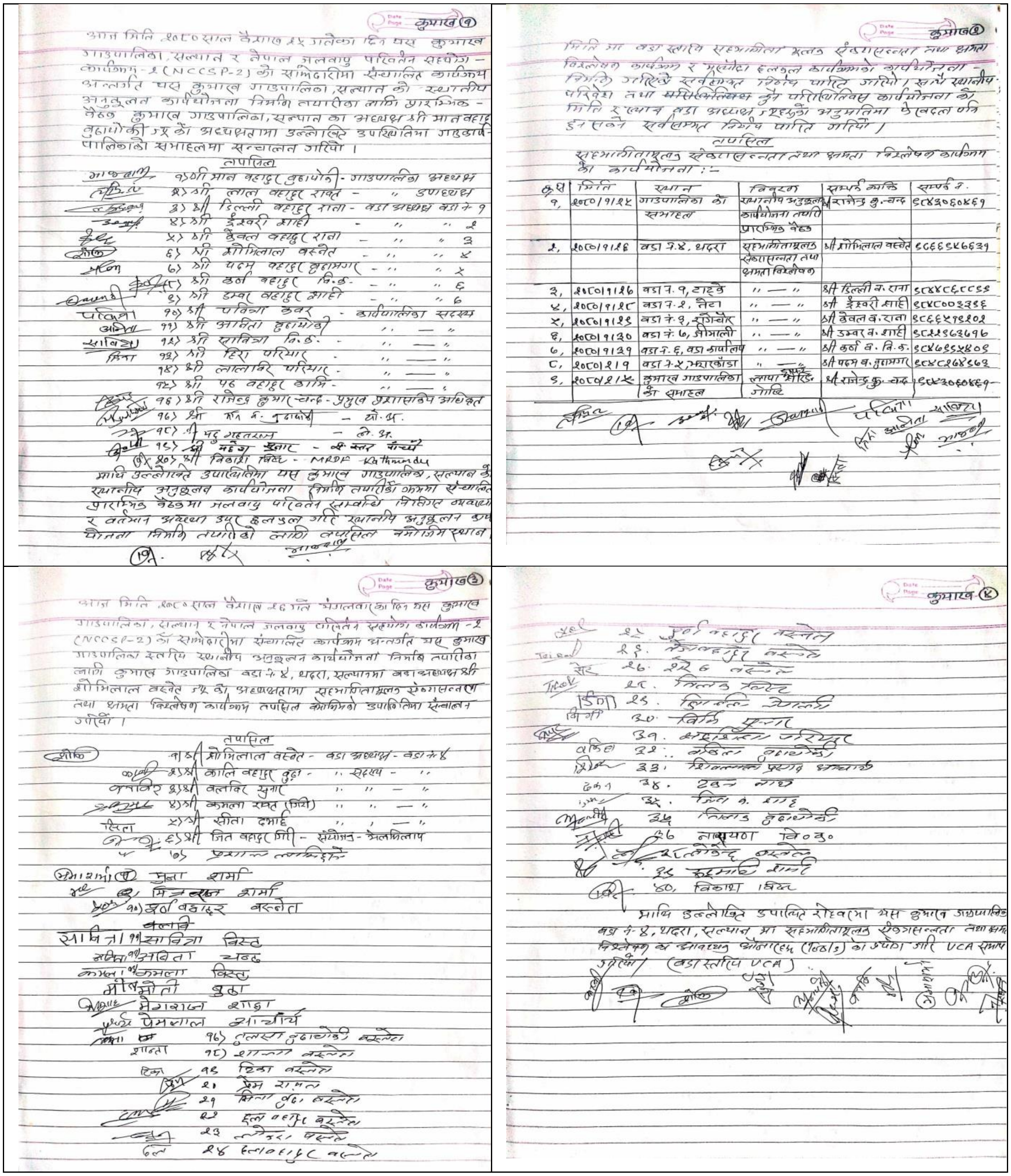

कुमाख ५

आज मिति २०८० वैशाख २६ गते बुधबारका दिन यस कुमाख गाउँपालिका सल्यान र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम को सामेदारीमा संचालित कार्यक्रम अन्तर्गत गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि कुमाख गाउँपालिका वडा नं १ टाइँके, सल्यानमा वडा नं १ का वडा अध्यक्ष श्री डिल्ली बहादुर राना ज्यूको अध्यक्षतामा सहभागितामूलक संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण कार्यक्रम तपशिल बमोजिमको उपस्थितिमा संचालन गरियो।

तपशिल

१) श्री डिल्ली बहादुर राना - वडा अध्यक्ष वडा नं १
२) श्री डम्बर बहादुर शाही - वडा सदस्य वडा नं १
३) श्री डिल्ली राज आचार्य - वडा सचिव - वडा नं १
४) श्री तारा ब. योगी - नेकपा एमाले - गाउँकमिटि सचिव
५) श्री राम कुमार लामिछाने - नेपाली कांग्रेस - गाउँकमिटि कुमाख गाउँकमिटि
६) श्री नन्द ब. थापा - नेकपा माओवादी केन्द्र - वडा कमिटि अध्यक्ष
७) श्री ओमराज कुडाथोकी - वडा नं १ टाइँके
८) श्री रितेश लामिछाने - " - "
९) श्री चोलपाल घर्ती - " - "
१०) श्री हरि ब. कुडाथोकी
११) श्री सुरे बुढा
१२) जनक कुमाल
१३) सिसकली विक
१४) हरिमाया राना
१५) पदम कुमारी राना
१६) कालि बहादुर राना
१७) धलराज कुमाल
१८) विकाश बिष्ट MRDF - Kathmandu.

माथि उल्लेखित उपस्थितिमा यस कुमाख गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि वडा नं १, टाइँके, सल्यानमा सहभागितामूलक संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण का विधि र औजारहरू (Tools) हरूको प्रयोग गरि संचालन सम्पन्न गरियो।

कुमाख ६

आज मिति २०८० साल वैशाख २८ गते बिहिबारका दिन यस कुमाख गाउँपालिका, सल्यान र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (NCCSP-2) को साझेदारीमा संचालित कार्यक्रम अन्तर्गत गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि कुमाख गाउँपालिका वडा नं. २, नेता, सल्यानमा वडा नं. २ का वडा अध्यक्ष श्री ईश्वरी शाही ज्यूको अध्यक्षतामा सहभागितामूलक संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण कार्यक्रम उल्लेखित उपस्थितिमा संचालन गरियो।

तपशिल

१) श्री ईश्वरी शाही - वडा नं. २, वडा अध्यक्ष, कुमाख गा.पा.
२) श्री खिम बहादुर बुढा - वडा सदस्य, कुमाख गा.पा. वडा नं २
३) श्री हौजमा सुनार - " - " - "
४) श्री शेर ब. चन्द - कुमाख गाउँपालिका सदस्य
५) श्री पिपल कुडाथोकी " "
६) श्री कुल ब. कुडाथोकी " " " "
७) श्री चन्द्र ब. चन्द " " " "
८) श्री प्रेम ब. शाह - जिल्ला समन्वय सदस्य
९) श्री ज्ञान ब. चन्द
१०) श्री मोतिलाल खत्री - वडा नं २ सभापति कांग्रेस
११) श्री पुर्ण कुमारी राना -
१२) श्री सुदन ब. शाही - वडा सचिव
१३) श्री कृष्णलाल खत्री - " "
१४) श्री धन ब. बिष्ट
१५) श्री उमलाल कुडाथोकी प्रअ श्री मालिका आ.वि. २ बाँदले प्रि.अ.
१६) श्री विकाश बिष्ट MRDF Kathmandu
~~१७) श्री~~ माथि उल्लेखित उपस्थितिमा यस कुमाख गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि आवश्यक VCA Tools को प्रयोग गरि कार्यक्रम संम्पन्न गरियो।

कुमाख ७

आज मिति २०८० वैशाख २९ गते शुक्रबारका दिन यस कुमाख गाउँपालिका सल्यान र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (NCCSP-2) को साझेदारीमा संचालित कार्यक्रम अन्तर्गत गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि यस कुमाख गाउँपालिका वडा नं ३ का वडा अध्यक्ष श्री केवल बहादुर राना ज्यूको अध्यक्षतामा सहभागितामूलक संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण कार्यक्रम कुमाख गाउँपालिका वडा नं ३ को कार्यालय, मर्मपरिखाँडा मा उल्लेखित उपस्थिति मा संचालन गरियो।

तपशिल

१) श्री केवल बहादुर राना - वडा अध्यक्ष - वडा नं ३
२) श्री डेवल रावत मर्मपरिखाँडा
३) श्री डब्बरे रावत - विद्युत आर्कि प्र.अ.
४) श्री डम्बर राना - मर्मपरिखाँडा
५) श्री मुने रावत - मर्मपरिखाँडा
६) श्री गंगाबहादुर रावत - "
७) श्री धन ब. कुडाथोकी "
८) श्री अमृत रावत "
९) श्री धनबहादुर बिष्ट "
१०) श्री ओम थापा "
११) श्री रूपलाल थापा - स्वा. चौ. प्रमुख
१२) श्री दिपक रावत - मर्मपरिखाँडा
१३) श्री प्रदिप रावत - ओराजिनगाडे प्र.अ.
१४) श्री कृषि प्रकाश कुडाथोकी
१५) श्री धन ब. कुमाल
१६) पूर्ण ब. रावत
१७) निराजन केसी चौरजहारी
१८) हिरालाल रावत आममान्यपुर
१९) कुरे थापा
(२०) अनिता बुढामगर
(२१) प्रतिमा रावत
(२२) तुलसा रावत
(२३) अन्जना वि.क.
(२४) कमला वि.क.
(२५)

कुमाख ८

२६) तुलसी रावत
२६) विकाश बिष्ट MRDF- Kathmandu
माथि उल्लेखित उपस्थितिमा यस कुमाख गाउँपालिका सल्यान को पालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि वडा स्तरीय PVCA कार्यक्रममा आवश्यक विधि र Tools हरूको प्रयोग गरी कार्यक्रम सम्पन्न गरियो।

कुमाख ९

आज मिति २०८० साल वैशाख ३० गते शनिबारका दिन यस कुमाख गाउँपालिका, सल्यान र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (NCCSP-2) को साझेदारीमा संचालित कार्यक्रम अन्तर्गत कुमाख गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीको लागि वडा नं ६ जिमाली मा वडा नं ६ का वडा अध्यक्ष श्री डम्बर बहादुर शाही ज्यू को अध्यक्षतामा सहभागितामूलक संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण कार्यक्रम तपसिलमा उल्लेखित उपस्थितिमा संचालन गरियो।

तपसिल

१) श्री डम्बर बहादुर शाही - वडा अध्यक्ष वडा नं ६, कुमाख गाउँपालिका
२) श्री टिकाराम खत्री
३) राधिका मैसी वि.न.क्ष सदस्य
४) हिमराज केसी
५) चन्द्र प्रकाश बोहरा
६) प्रीति पंकज डि.सी (वडा सचिव)
७) थल ब. पुन (वडा सदस्य)
८) रूपराज शाही
९) अनिता बुढाथोकी (कार्यपालिका सदस्य)
१०) निमा वि.क
११) राम ब. चन्द
१२) विकाश बिष्ट MRDF - Kathmandu

माथि उल्लेखित उपस्थितिमा यस कुमाख गाउँपालिका, सल्यान गाउँपालिका स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि वडा नं ६ मा वडा स्तरीय PVCA मा आवश्यक विधि र Tools को प्रयोग गरि कार्यक्रम सम्पन्न गरियो।

कुमाख १०

आज मिति २०८० साल वैशाख ३१ गते आईतबारका दिन यस कुमाख गाउँपालिका, सल्यान र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (NCCSP-2) को साझेदारीमा संचालित कार्यक्रम अन्तर्गत यस कुमाख गाउँपालिका, सल्यान स्तरिय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि वडा नं ६, बेडागाउँमा वडा नं ६ का वडा अध्यक्ष श्री कर्ण बहादुर वि.क. ज्यू को अध्यक्षतामा सहभागितामूलक संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण कार्यक्रम तपसिलमा उल्लेखित उपस्थितिमा संचालन गरियो।

तपसिल

१) श्री कर्ण बहादुर वि.क. - वडा अध्यक्ष, वडा नं ६, कुमाख गाउँपालिका
२) श्री दिलाराम कठायत - वडा सचिव
३) श्री प्रेम नारायण वि.क. - ने.क. क्षेत्रिय सचिव, निर्वाचन क्षे. १
४) श्री मान ब. खत्री - वि.व्य.स. अध्यक्ष - जनकल्याण मा.वि
५) श्री शंकर विक तिवारी - ने.वि.संघ जिल्ला सदस्य
६) श्री हेमन्त प्रसाद शर्मा - नेकपा माओवादी (के) गाउँ कमिटि
७) श्री लाल ब. वि.क. - " वडा कमिटि
८) श्री वीरेन्द्र कुमार बुढाथोकी - का.स.
९) श्री विकाश बिष्ट MRDF - Kathmandu

माथि उल्लेखित उपस्थितिमा यस गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि वडा स्तरीय VCA मा आवश्यक विधि र Tools को प्रयोग गरी कार्यक्रम सम्पन्न गरियो।

कुमाख ११

आज मिति २०८० साल जेठ १ गते सोमबारका दिन यस कुमाख गाउँपालिका, सल्यान र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (NCCSP-2) को साझेदारीमा संचालित कार्यक्रम अन्तर्गत कुमाख गाउँपालिका, सल्यान स्तरिय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण तयारीका लागि वडा नं ५, महरकांडा, सल्यानमा वडा नं ५ का वडा अध्यक्ष श्री पदम बहादुर बुढामगर ज्यू को अध्यक्षतामा सहभागितामूलक संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण कार्यक्रम तपसिल बमोजिमको उपस्थितिमा संचालन गरियो।

तपसिल

१) श्री पदम बहादुर बुढामगर - वडा अध्यक्ष, वडा नं ५, कुमाख गाउँपालिका
२) श्री हरि प्रकाश बुढाथोकी - पूर्व जि.स.स. उपप्रमुख
३) श्री [illegible] प्रकाश गिरी - वडा सदस्य
४) श्री हिरादेवी बस्नेत - "
५) श्री रूपकली कुमाई - "
६) श्री महेश कुमार अधिकारी - वडा सचिव
७) श्री मान बहादुर गिरी - कार्यालय सहायक
८) श्री प्रकाश पुन मगर - स.ज.स्वा.प्र.
९) श्री करिश्मा चलाउने - अ.न.मि.
१०) श्री विक्रम बुढाथोकी
११) श्री प्रेम बली
१२) श्री रुद्रबिर रना
१३) श्री लक्ष्मी वि.क.
१४) श्री चन्द्रकला बुढाथोकी
१५) श्री पवित्रा कुमाई
१६) श्री प्रमिला बुढाथोकी
१७) श्री बिमला कुमाई
१८) श्री निमा बुढाथोकी
१९) श्री शोभा गिरी
२०) श्री सुशिला गिरी
२१) श्री तारा सुनार
२२) श्री खिम ब. परियार
२३) श्री गुमान जैसी
२४) श्री टिकाराम कुमाई
२५) श्री विकाश बिष्ट MRDF - Kathmandu

कुमाख १२

माथि उल्लेखित उपस्थितिमा यस कुमाख गाउँपालिका स्तरिय स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि वडास्तरिय VCA कार्यक्रममा आवश्यक विधि र Tools प्रयोग गरी कार्यक्रम सम्पन्न गरियो।

अनुसूची ५: लापा खाका २०१९को अनुसूची २.

स्थानीय अनुकूलन रणनीतिहरूमा समावेश गर्न सकिने केही विषयगत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका उपायहरू

२.१. कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

- सुख्खा, खडेरी, डुवान सहन गर्न सक्ने स्थानीय बाली तथा तिनका प्रजातिहरू पहिचान गरी संरक्षण, विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
- दबाब सहन सक्ने प्रजातिहरूको संरक्षण गर्ने स्थानीय स्तरमा सामुदायिक बीउबिजन बैङ्क स्थापना गरी संचालन गर्ने ।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण बालीनाली र बोट बिरुवाको उत्पादकत्व घट्ने र गुणस्तरमा आउने समस्यालाई समाधानको लागि उन्नत बीउ, बिरुवा पहिचान गरी संरक्षण, विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषियोग्य जमिनको जलवायुजन्य प्रकोप (बाढी, पहिरो) बाट हुने क्षयीकरण रोक्न आवश्यक प्रविधिहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने । जस्तैः बायोइन्जिनियरिङ, नदी कटान नियन्त्रण, वृक्षरोपण ।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण बालीनालीमा लाग्ने रोग कीरा नियन्त्रण गर्ने एकीकृत रोग कीरा व्यवस्थापन, जैविक मल जस्ता स्थानीय परिवेश सुहाउँदा प्रविधि विकास गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि बालीको उत्पादकत्व घट्ने समस्या समाधानको लागि उपयुक्त बालीको पहिचान, छनौट तथा प्रवर्द्धन, कृषि जैविक विविधताको प्रवर्द्धन, बालीको विविधीकरण, बहुवर्षीय बालीको प्रयोग जस्ता असल अभ्यासलाई बढावा दिने ।
- एक घर एक बगैंचा र करेसाबारीको अवधारणा मार्फत जैविक विविधताको प्रवर्द्धन र खाद्य तथा पौष्टिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने । हैसियत बिग्रिएको र नदी उकास जमिनमा माटो सुहाउँदो बाली लगाउने । जस्तैः नदीको किनारमा - बगर खेती गर्ने, आयमूलक कृषि (वन प्रजाति रोप्ने) गर्ने ।
- कृषि जमिनमा सिँचाइको समस्या समाधानको लागि सरल थोपा सिँचाइ, नियन्त्रित सौर्यऊर्जा, सिँचाइ प्रविधि, विविध पानी प्रयोग गर्ने विधि (MUS) लगायतका प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गर्ने । त्यस्तै वर्षाको पानी संकलन गर्ने प्रविधि प्रचार प्रसार गर्ने ।
- माटोमा चिस्यान कायम राख्न मल्ची[a] प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- प्राङ्गारिक मल तथा कम्पोस्ट मलको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि क्षेत्रमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण र यससँग अनुकूलन हुन सहजीकरण गर्ने र कृषिसँग सम्बन्धित जलवायु पूर्वसूचना प्रणाली (Early Warning system) स्थापना गरी कृषक समुदायहरूलाई सूचना प्रवाह गर्ने ।
- स्थानीय र कृषक समूह स्तरमा कृषि सूचना प्रणाली (जस्तैः मौसमी पात्रो) स्थापना गरी कृषक समुदायबीच सूचना प्रवाह गर्ने ।
- पशुपक्षीमा प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण लाग्ने रोग नियन्त्रण गर्न उपयुक्त प्रविधिहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- गरिब, भूमिहीन र संकटासन्न घरधुरीको अनुकूलनका लागि वैकल्पिक आय आर्जन र जीविकोपार्जनका उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पादित वस्तुमा पर्ने असर कम गर्न आवश्यक उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि र पशुपक्षी बिमा लागु गरी कृषकहरूको जोखिम न्यूनीकरण र अनुकूलन क्षमता बढाउने।
- जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण र अनुकूलनको प्रभावकारिताको लागि कृषक पाठशला संचालन गरी सूचना, ज्ञान र सीपको आदानप्रदान गर्ने ।

- जलवायुमैत्री परम्परागत र स्थानीय प्रविधि तथा अभ्यासलाई प्रवर्द्धन गर्ने, जस्तैः अन्न भण्डारका लागि प्रयोग गरिएको प्रविधि, बीउ उमार्ने प्रविधि, अग्लो नर्सरी ब्याड, बीउ उमार्ने र बालीनाली लगाउने समयमा परिवर्तन ।
- बाली विविधीकरणमा जोड दिने ।

२.२. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण

- रोगव्याधि, खडेरी आदिको दबाब सहन सक्ने वन प्रजातिहरूको पहिचान गरी तिनीहरूको संरक्षण गर्ने गरी स्थानीय स्तरमा कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका वन, वन्यजन्तु एवं सिमसार क्षेत्रहरूको व्यवस्थापन कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनका कारण संकटासन्न र जोखिममा रहेका लोपोन्मुख प्रजातिहरूको संरक्षणको लागि स्थानीय र सामुदायिक स्तरमा नर्सरी र जिन बैङ्क स्थापना गर्ने ।
- प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित गरिब, विपन्न, महिला तथा संकटासन्न घरधुरी र समुदायका लागि अनुकूलन क्षमता बढाउने वैकल्पिक आय आर्जनका उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- जलवायुजन्य जोखिमबाट प्रभावित भिरालो तथा हैसियत कम भएको वन क्षेत्र र नदी उकास जमिनमा कृषि वन विकास गर्ने र संकटासन्न घरधुरी र समुदाय केन्द्रित कार्यक्रम पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने जस्तैः भिरालो जमिनमा गह्रा सुधार तथा उपयुक्त खेती प्रणाली, साल्ट प्रविधि, एकीकृत कृषि वन अवलम्बन गर्ने ।
- भूस्खलन तथा भूक्षय रोक्न गरिने गल्छी निर्माण, वृक्षरोपण र चरीचरण नियन्त्रण गर्ने ।
- एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनमा समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्दै स्थानीय समुदायको अनुकूलन क्षमता वृद्धि गर्ने ।
- वनमा लाग्ने रोग तथा कीरा, खडेरी तथा मिचाहा प्रजातिको प्रकोप न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय स्तरमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- वन डढेलो न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय स्तरमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने । साथै यस सम्बन्धी स्थानीय स्तरमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रमबाट प्राप्त वातावरणीय सेवाको भुक्तानी प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

२.३. जल तथा ऊर्जा

- जलवायु परिवर्तनले पानीको उपलब्धता र पहुँचमा पार्ने असरलाई दृष्टिगत गर्दै स्थानीय स्तरमा बर्सातको पानी सोस्न र भूमिगत जल पुनर्भरणका लागि गरिने कुलेसा, पोखरी निर्माण, पानी संकलन र भण्डारण गर्ने । जस्तैः पानीको संकलन र समुचित व्यवस्थापनको लागि पानी घट्ट, प्लास्टिक पोखरी, पोखरी, तलाउ र सूक्ष्म जलाशयहरू निर्माण गरी प्रवर्द्धन गर्ने र लोप भएका पोखरीहरूको पुनःस्थापना गर्ने ।
- खानेपानीका मुहानहरू संरक्षण तथा वैकल्पिक पानीको स्रोतको पहिचान गरी पानीको उपलब्धता र पहुँचमा स्थानीय समुदायको अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।
- सिँचाइ र पानीको वितरणमा हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्ने स्थानीय स्तरमा उपयुक्त मापदण्ड तथा प्रविधिको विकास गरी कार्यन्वयन गर्ने ।
- समुदायस्तरमा सञ्चालित सिँचाइ कुलो, पोखरी, साना ताल तलैया र तलाउहरूको संरक्षण गर्ने ।
- हरेक घरमा स्वच्छ ऊर्जाको पहुँच विस्तारका लागि स्थानीय र समुदाय स्तरमा लघु जलविद्युत्, सौर्य ऊर्जा, बायोग्याँस, पानी घट्ट, वायु ऊर्जा, बायो ब्रिकेट, सुधारिएको चुलो लगायतका प्रविधि पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने र यस्ता प्रविधिमा विपन्न वर्गको पहुँचका लागि अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।
- नदी किनाराका गह्रा - सदा हराभरा भन्ने नाराका साथ पहाडी क्षेत्रका नदी छेउछाउमा अवस्थित कृषियोग्य जमिनमा सौर्य ऊर्जा समेत उपयोग गरी लिफ्ट सिँचाइ आयोजनालाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने ।

२.४. स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई

- जलवायु परिवर्तनबाट सृजित रोगवाहक कीटाणु तथा संक्रामक रोगको महामारीको बारेमा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालालाई सुसूचित गर्ने ।
- तातो हावा (लु), सितलहर, अति गर्मी र अति जाडोबाट हुने जलवायुजन्य स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्याबाट बच्न र यसको समाधानको लागि स्थानीय स्तरमा जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनबाट सृजित रोगवाहक कीटाणु तथा संक्रामक रोगको महामारी फैलिन नदिन स्थानीय र समुदाय स्तरमा पूर्वतयारी आवश्यक संयन्त्रको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- संक्रामक रोगको नियन्त्रणको लागि स्थानीय संरचनाहरू जस्तै : हेल्थ पोस्ट, स्थानीय अस्पतालको सेवा सुविधालाई सुधार गर्ने ।
- घरेलु तथा होटल व्यवसाय र अस्पतालहरूबाट निस्कने फोहरमैलाको स्रोतमा वर्गीकरण गरी सफा ऊर्जा उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- घरभित्र हुने धुँवा र यसबाट हुने असरलाई न्यूनीकरण गर्न उपयुक्त प्रविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने जस्तैः सुधारिएको चुलोको प्रवर्द्धन ।
- स्थानीय विद्यालय र शैक्षिक संस्थाहरूमा जलवायु परिवर्तनको कारण स्वास्थ्य तथा सरसफाइमा पर्ने असरको बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

२.५. स्थानीय ग्रामीण तथा सहरी बस्ती

- स्थानीय तह स्तरीय भूउपयोग योजना तर्जुमा गर्दा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरूको आधारमा वन, कृषि, बस्ती तथा औद्योगिक क्षेत्र लगायतका क्षेत्रहरूको निर्धारण गर्ने ।
- एक गाँउ एक वातावरण र जलवायुमैत्री हरित सडक, जलवायु उत्थानशील खानेपानी, ढल निकास, विद्युत् र दूरसंचार, एक गाँउ १० पानी संकलन पोखरी र एक गाँउ एक पूर्वसूचना प्रणाली केन्द्र लगायतका संरचना विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- अव्यवस्थित सहरी तथा ग्रामीण बस्तीहरू एवं जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा बसोवास गरेका घरपरिवार र समुदायमा पर्ने जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरू न्यूनीकरण गर्न अनुकूलन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ग्रामीण र सहरी बस्ती पूर्वाधार एवं घरका संरचनाहरूको डिजाईन र निर्माण गर्दा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरूलाई दृष्टिगत गरी अनुकूलनका प्रविधिहरू अनुसरण गर्ने । जस्तैः हरेक घरमा पानी संकलन र सडकको दाँया बाँया पानी निकास गर्ने प्रविधि ।
- हरित बस्तीको अवधारणा अनुसरण गर्दै सडक किनारा र खाली रहेका जमिनमा वृक्षरोपणका साथै उद्यानहरू निर्माण गर्ने ।

२.६. **जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा** विपद् **जोखिम व्यवस्थापन**

- प्रकोपजन्य मौसमी घटनाहरूको पूर्वानुमान र पूर्वतयारी
    - मौसम पूर्वानुमानमा पहुँच र विषम मौसमी अवस्था (खडेरी, अति गर्मी, शीत लहर आदि) तथा घटनाहरू (लु - तातो हावा, आँधीबेहेरी, चट्याङ, असिना, अतिवृष्टि आदि) का बारेमा सचेतना जगाउने ।
    - पूर्वसूचना तथा चेतावनी प्रणालीको स्थानीय संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
    - सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिकार्यको पूर्वतयारी र कार्यान्वयन गर्ने ।
    - घर, खेतबारी वरिपरि आँधीहुरी छेक्न सक्ने रूख प्रजातीका वृक्ष हुर्काउने र उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
- प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धित कामहरू वा रणनीतिहरू
    - घर तथा सार्वजनिक सेवाका भवनहरूमा (विद्यालय, अस्पताल, किनमेल केन्द्र, कार्यालय आदि) चट्याङ पार गराउने प्रविधि र रड प्रयोग गर्ने ।
    - बाढी, पहिरोका जोखिमयुक्त ठाउँहरूको पहिचान गरी जोखिममा रहेकालाई अन्यत्र सार्ने ।

- जोखिमवाट बच्न सुरक्षित स्थानको व्यवस्था गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार सुरक्षित सामुदायिक भवन निर्माण गर्ने ।
- बाढी तथा पहिराको रोकथाम गर्न सबै संरचनात्मक तथा गैरसंरचनात्मक उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।
- सडक, पुल, नाली, खानेपानी, सिँचाइ तथा अन्य भौतिक संरचना डिजाइन र निर्माणमा भविष्यमा हुन सक्ने उच्च तापक्रम र त्यसको असर, अति वर्षा र त्यसको असर साथै अन्य मौसमी दबाबहरूको मात्रा आकलन गरी उपयुक्त प्रतिरोध क्षमता राखी डिजाइन र निर्माण गर्ने, ती संरचनाहरूको स्तर र मापदण्ड निर्धारण गर्ने ।
- हावापानी परिवर्तनले बदलिन सक्ने मौसमी रोगव्याधिहरूका बारेमा जानकारी र रोकथामका उपायहरू अपनाउने ।
- जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने क्षतिबाट पुनरुत्थानका लागि अति संकटासन्न र जोखिममा रहेका व्यक्ति र परिवारहरूको सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने ।
- जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा काम गर्नेहरूको जीवन बिमाका साथै जलवायुजन्य जोखिमका कारण क्षति हुन सक्ने सम्पत्तिको पनि बिमा गर्ने ।

- अन्य
  - प्रकोप कम गर्न तथा विपद्को सामना गर्न आवश्यक ऐन, नीति नियम र योजनाहरू बनाउने ।
  - आपतकालीन अवस्थामा गर्नुपर्ने वा नपर्ने कामहरू, विधि र प्रक्रियाहरू तर्जुमा गरी लागु गर्ने ।
  - आवश्यक कर्मचारी, साधन स्रोत व्यवस्था गर्ने, तालिम तथा फिल्ड अभ्यास गराउने ।
  - हरेक विकास योजना जलवायुमैत्री भए वा नभएको जाँच गर्न व्यवस्था गरी, विधि र प्रक्रिया निर्धारण गर्ने ।

२.७.उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार

- स्थानीय तहमा स्थापना भई संचालनमा आएका उद्योग, यातायात र भौतिक पूर्वाधारमा किफायती ऊर्जा प्रविधि र विद्युतीय ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- भौतिक पूर्वाधारको डिजाईन, विकास र रेखदेख गर्दा अनुकूलनका उपायहरू अनुसरण गर्ने ।
- सार्वजनिक यातायातलाई बढावा दिँदै, साइकलको प्रयोग एवं विद्युतीय र जैविक ऊर्जामा आधारित यातायातको प्रयोगलाई विस्तार गर्ने ।
- भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा बस्ती विकास गर्दा विपद्बाट सुरक्षित हुने स्थान छनौट गर्ने ।
- ग्रामीण सडक संजाल विस्तारमा संकटासन्न समुदायका बासिन्दाहरूको (आधारभूत सेवा केन्द्रहरू, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय, कृषि सेवाकेन्द्र जस्ता ठाँउ लगायत स्थानीय बजारसम्मको) सहज आवागमनलाई ध्यानमा राखी शाखा सडकहरू, गोरेटो सुधार, पुल पुलेसा निर्माण तथा बर्सातको पानी निकासको उचित व्यवस्थालाई सुनिश्चित गर्ने ।

२.८.पर्यटन एवम् प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा

- स्थानीय तहमा पर्यटन क्षेत्रलाई वातावरण र जलवायुमैत्री बनाउन आवश्यक कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- संवेदनशील एवं जलवायु संकटासन्न र जोखिममा रहेका पर्यटनस्थल र सांस्कृतिक सम्पदाको पहिचान गरी त्यस्ता क्षेत्रहरूको स्थानीय समुदाय र संघसंस्थाको सक्रिय सहभागितामा संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- पर्यापर्यटन व्यवसायमा संलग्न महिला तथा संकटासन्न समुदायका लागि विशेष सहुलियतका कार्यक्रमहरू निर्धारण गर्ने ।
- जलवायु संकटासन्न र जोखिममा रहेका घरधुरी र समुदाय केन्द्रित पर्यटनमा आधारित रोजगारीका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

- पर्यटन क्षेत्रबाट सृजित फोहोर मैला एवं प्रदूषणलाई नियन्त्रण र व्यवस्थित गर्न आवश्यक मापदण्ड बनाई नियमनकारी व्यवस्था गर्ने ।
- पर्यटन व्यवसायलाई भरपर्दो, सुरक्षित बनाउनको लागि पूर्वसूचना तथा चेतावनी प्रणालीको स्थानीय संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
- जलवायु अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी स्थानीय सांस्कृतिक ज्ञान र महत्त्वका बारेमा जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

२.९. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन

- स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनको असर र जोखिम सम्बन्धमा जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा महिला सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- संकटासन्नता र जोखिम विश्लेषण गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशितालाई मुख्य आधार बनाउने ।
- जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभावहरूबाट जोखिममा परेका महिला र संकटासन्न व्यक्तिहरू लक्षित गरी जलवायु उत्थानशील जीविकोपार्जन र रोजगारीका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- जलवायुमैत्री प्रविधि, ज्ञान र सूचनामा महिला र संकटासन्न समूहहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा र समुदाय केन्द्रित पूर्वसूचना प्रणाली विकास गरी महिलाहरूको सहभागिता वृद्धि गर्ने ।
- जोखिम न्यूनीकरणका लागि स्थानीय र समुदाय स्तरमा दक्ष महिला जनशक्ति तयार गर्नका लागि सीपमूलक तालिम संचालन गर्ने ।
- सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिरोधात्मक कार्यको पूर्वतयारी र कार्यान्वयन गर्दा महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र संकटासन्न व्यक्तिहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम संचालन गर्दा पारदर्शिता र सुशासनका अभ्यासहरूलाई अनुसरण गर्ने ।

२.१० जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास

- स्थानीय तहमा जलवायु परिवर्तनको असर र जोखिम न्यूनीकरण एवं अनुकूलनका उपायहरूबारे समुदाय स्तरमा स्थानीय भाषामा प्रचार प्रसार गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनलाई स्थानीय तहमा औपचारिक तथा अनौपचारिक शैक्षिक पाठ्यक्रमहरूमा समावेश गर्ने ।
- विभिन्न लक्षित समूहको लागि उपयुक्त हुने तथ्यांक, सूचना, सिकाइ तथा असल अभ्यास सहितका ज्ञानमूलक सामग्रीहरू तयार गरी वितरण गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू स्थानीय सरकार, गैरसरकारी संस्था एवं नागरिक समाजको सहभागितामा सञ्चालन गर्ने

अनुसूची ६: स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमाका लागि तदर्थ सिद्धान्तहरू (Ad-hoc Principles of Local Adaptation Planning)

तत्कालका जोखिमहरुको सम्बोधन (Address immediate vulnerability):

जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कार्यक्रम तथा योजनाहरु छनौट गर्दा तत्कालका जोखिमलाई सम्बोधन गर्ने र स्थानीय वा भूपरिधि (Landscape) स्तरमा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावहरूलाई तत्काल सम्बोधन गर्ने रणनीतिहरू र कार्यहरू समावेश गर्नु पर्दछ । जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू भौगोलिक स्थान, सम्मुखता (Exposure), समुदायको सामाजिक आर्थिक विशेषताहरू, र विशिष्टीकृत संकटासन्नताको आधारमा फरक प्रकृतिका र भिन्न-भिन्न हुन सक्दछन । तसर्थ तत्कालका सम्भावित जोखिमलाई सम्बोधन गर्ने कामलाई सधै प्राथमिकतामा राख्नु पर्दछ । यस्ता तत्कालका कार्य तथा रणनीतिहरू दीर्घकालीन अनुकूलन रणनीतिको अंश पनि हुनु पर्दछ, जसले वर्तमान र भविष्यमा जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न हुन सक्ने सम्भावित चुनौतीहरूलाई सामना गर्न सहयोग पुर्‍याउँदछ ।

जीवन र जीविकोपार्जनको संरक्षण (Protect life and livelihoods):

जलवायु परिवर्तनको प्रभावले व्यक्तिको जीवन र जीविकोपार्जनलाई धेरै असर गर्ने भएकोले यसलाई जोगाउन स्थानीय अनुकूलन योजनाहरुको छनौट तथा कार्यन्वयन गर्दा यस्ता कार्यक्रमहरुलाई मुख्य प्राथमिकता दिनु पर्दछ । यस्ता योजनाहरुमा संकटासन्न समुदाय र क्षेत्रको विशेष जोखिमहरूलाई सम्बोधन गर्ने रणनीतिहरू र कार्यक्रमहरू समावेश गर्नु पर्दछ । यसका लागि जोखिम मूल्याङ्कन, प्रारम्भिक जोखिम सूचना प्रणाली (Early warning system), उत्थानशील पूर्वाधार, आर्थिक विविधीकरण, कृषिमा अनुकूलन, सामाजिक सुरक्षा, उत्थानशील सार्वजनिक सेवाहरू, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, सामुदायिक शिक्षा र जागरूकता, स्थानीय शासन र निर्णय लिने क्षमता निर्माण, अनुगमन र मूल्याङ्कन जस्ता विषयवस्तुहरु समावेश गर्नुपर्दछ ।

पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुबाट प्राप्त हुने सेवाहरुको संरक्षण र उपयोग (Promote both conservation and utilization of ecosystem services):

स्थानीय अनुकूलन योजनाहरुले पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुबाट प्राप्त हुने सेवाहरुको संरक्षण, प्रवर्द्धन र दिगो उपयोग गर्ने रणनीति र कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ । यी सेवाहरू मानिसहरूले पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुबाट प्राप्त गर्दछन जस्तै स्वच्छ पानी, उर्वर माटो, खाद्यान्न र जलवायु नियमन आदि । यी सेवाहरूको जिम्मेवारपूर्ण उपयोगको साथ सन्तुलित संरक्षणले समुदायको उत्थानशीलता बढाउँदछ । पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण र दिगो उपयोगलाई बढावा दिएर, स्थानीय समुदायहरूले आफ्नो अनुकूलन क्षमता बढाउन, आफ्नो जीविकोपार्जन कायम राख्न र जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न चुनौतीहरूको सामना गर्न सक्दछन ।

अनुकूलन मार्फत छोटो अवधिमा प्राप्त गर्न सकिने लाभहरूको प्राथमिकता (Focus on supply of direct adaptation benefits in short run):

अनुकूलनका कार्यक्रमहरु समुदायलाई छोटो अवधिमा छिटो, छरितो र प्रत्यक्ष लाभहरू प्रदान गर्न केन्द्रित हुनु पर्दछ र समुदायको उत्थानशीलताको लागि तत्काल र ठोस सकारात्मक परिणामहरू प्रदान गर्ने कार्यहरू र रणनीतिहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ । अल्पकालीन र प्रत्यक्ष अनुकूलन लाभहरूमा ध्यान केन्द्रित गरेर, स्थानीय समुदायहरूले सकारात्मक परिणामहरू अनुभव गर्न सक्दछन, जसले जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूप्रति उनीहरूको उत्थानशीलता बढाउँछ र दिगापनको तयारीका लागि आधार निर्माण गर्दछ ।

अनुकूलनका गलत अभ्यास नगर्ने (Avoid maladaptation):

जलवायु परिवर्तनको प्रभावले समाज र पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुमा नकारात्मक असर नपर्ने अनुकूलन विधि र उपायहरु छनौट गर्नुपर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि गरिएका कार्यहरूले नकारात्मक वा उल्टा परिणामहरु निम्त्याएमा, त्यसले व्यक्ति र समाजमा थप समस्या सिर्जना गर्दछ, उदाहरणका लागि माथिल्लो भूभागमा बनेका सिँचाइ तथा तटबन्धहरुको अनुपयुक्त डिजाइन र कमजोर गुणस्तरका कारण उक्त संरचनाहरु भत्केमा तल्लो भूभागमा बाढी र पहिरो गई जनधनको ठूलो क्षति हुने जोखिम रहन्छ ।

त्यस कारणले योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा अनुकूलनका सहि अभ्यास र कार्यहरु छनौट गर्नुपर्दछ। यसरी सचेत रहँदा खराब अनुकूलन अभ्यासका जोखिमलाई कम गर्न सकिन्छ र स्थानीय स्तरमा निर्माण गरेका अनुकूलन कार्यक्रम र रणनीतिहरूले सही रुपमा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्न सक्दछ।

जलवायु परिवर्तनका प्रभाव सम्बोधनका कार्यक्रमहरु र नियमित विकासका प्रकृयाहरु (No amalgamation with regular development actions):

जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यक्रम र रणनीतिहरुलाई नियमित विकास प्रकृयाहरुमा मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ, तर जलवायु परिवर्तनबाट तत्कालमा उत्पन्न हुने जोखिमहरुको सम्बोधनका लागि छुट्टै र भिन्न कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्नुपर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावको सम्बोधनका लागि स्थानीय सन्दर्भहरू, उपलब्ध स्रोतहरू, शासकीय संरचनाहरू र जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न भएका विशिष्टीकृत चुनौतीहरूलाई ध्यान दिई भिन्न कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्नुपर्दछ।

संकटासन्न समुदाय तथा घरधुरीलाई प्रत्यक्ष लाभ हुने योजना (Direct benefits to vulnerable household and community):

जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूबाट संकटासन्न समुदाय तथा घरधुरीहरु प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित हुने अनुकूलन योजना तथा कार्यक्रमहरु निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ। यो स्थानीय अनुकूलनको एउटा महत्वपूर्ण पक्ष हो। जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरुबाट गरीब तथा संकटासन्न समुदाय र घरपरिवारहरूले प्रायः असमान जोखिमहरूको सामना गरिरहेका हुन्छन। यी प्रभावहरूको सामना गर्न र पुनः पहिलेको अवस्थामा फर्किन उनीहरुका लागि नगण्य वा सीमित स्रोतहरू मात्र प्राप्त हुन सक्छन, जसले गर्दा यस्ता समुदाय बढी प्रभावित र पीडित हुन्छन। उनीहरुको उत्थानशीलता र अनुकुलन क्षमता बृद्धिका लागि विशेष योजनाहरु जस्तै जीविकोपार्जनमा विविधीकरण, जलवायु उत्थानशील कृषि, प्रारम्भिक जोखिम सूचना प्रणाली, सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभुति र सामुदायिक क्षमता निर्माण सम्बन्धी योजनाहरु पहिचान गरी कार्यान्वयनमा प्राथमिकता दिनु पर्दछ। जोखिममा परेका घरपरिवारलाई प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने अनुकूलन योजनाहरूको डिजाइन र कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सन्दर्भ र चुनौतीहरूको विस्तृत बुझाइ आवश्यक हुन्छ। यस प्रक्रियामा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूसँगको सहभागितामुलक छलफलबाट प्रभावकारी र दिगो समाधानहरूको खोजी गर्न आवश्यक हुन्छ जसले जोखिममा रहेका व्यक्ति र समुदायको उत्थानशीलता बढाउँदछ।

महत्वपूर्ण र संवेदनशील पूर्वाधारको संरक्षण (Protection of critical infrastructures):

महत्वपूर्ण र संवेदनशील पूर्वाधारको निर्माण तथा संरक्षण स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको एक महत्वपूर्ण पक्ष हो। संकाटासन्न समुदायहरुको दैनिक जीवन र जीविकोपार्जनमा यस्ता पूर्वाधारहरुको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। उत्थानशील पूर्वाधारहरु जस्तै पानी आपूर्ति, सिंचाई, यातायात, ऊर्जा, सञ्चार, र स्वास्थ्य सेवाहरुले समुदायको जीवन र जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउँदछन। यस्ता महत्वपूर्ण पूर्वाधारको संरक्षणका लागि सरकारी निकायहरू, निजी क्षेत्र, सामुदायिक संस्थाहरू, स्थानीय समुदाय लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरूको आपसी सहयोग र समन्वय आवश्यक हुन्छ।

प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण (Conservation of nature and natural resources):

जलवायु परिवर्तनको स्थानीय अनुकूलनमा प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षणले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको संरक्षण, उपलब्ध सेवाहरुको उपयोग र प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन गरेर, समुदायहरूले जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू प्रति उत्थानशीलता बढाउन र जीविकोपार्जन सुरक्षित गर्न सक्दछन। जस्तै पानीको मुहान संरक्षण गरी निरन्तर खानेपानीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न सकिन्छ। प्रकृति, प्राकृतिक स्रोतहरू र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको अन्तरसम्बन्धलाई आत्मसात गरेर, समुदायहरूले जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू बिरुद्ध उत्थानशीलता निर्माण गर्दै वातावरण संरक्षण गर्ने रणनीतिहरू विकास गर्न सक्दछन। प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण गर्ने स्थानीय कार्यहरू, जलवायु अनुकूलन रणनीतिको एक महत्वपूर्ण कार्य हो।

रोजगारी सृजना र आयस्रोतको संरक्षण (Employment generation and protection of income sources):

हरित रोजगारी सिर्जना र आम्दानीका स्रोतहरूको संरक्षण स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन प्रयासका महत्वपूर्ण पक्षहरू हुन । आयआर्जन, रोजगारी सिर्जना गर्ने र जीविकोपार्जनको सुरक्षा गर्ने रणनीतिहरूलाई एकीकृत गरेर, समुदायहरूले आर्थिक स्थायित्वलाई प्रवर्द्धन गर्दै जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू प्रति आफ्नो उत्थानशीलता बढाउन सक्दछन । यसबाट समुदायहरूको जलवायु परिवर्तनको प्रभावसँग जुध्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न सक्दछन । स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूले समुदायको आयआर्जन, रोजगारी तथा जीविकोपार्जनका अवसरहरुको सृजना र सुरक्षा गर्ने रणनीति तथा कार्यक्रहरुको पहिचान र कार्यन्वयन सुनिश्चित गर्नु पर्दछ ।